

Χ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΙ Α' ΕΤΟΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΑΞΙΣ

34

Γ'

ΔΟΣΕΙΣ : Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ

ΑΤΛΑΝΤΙΣ

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ ΑΡ. 8 - ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφισμένη Πράξη από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

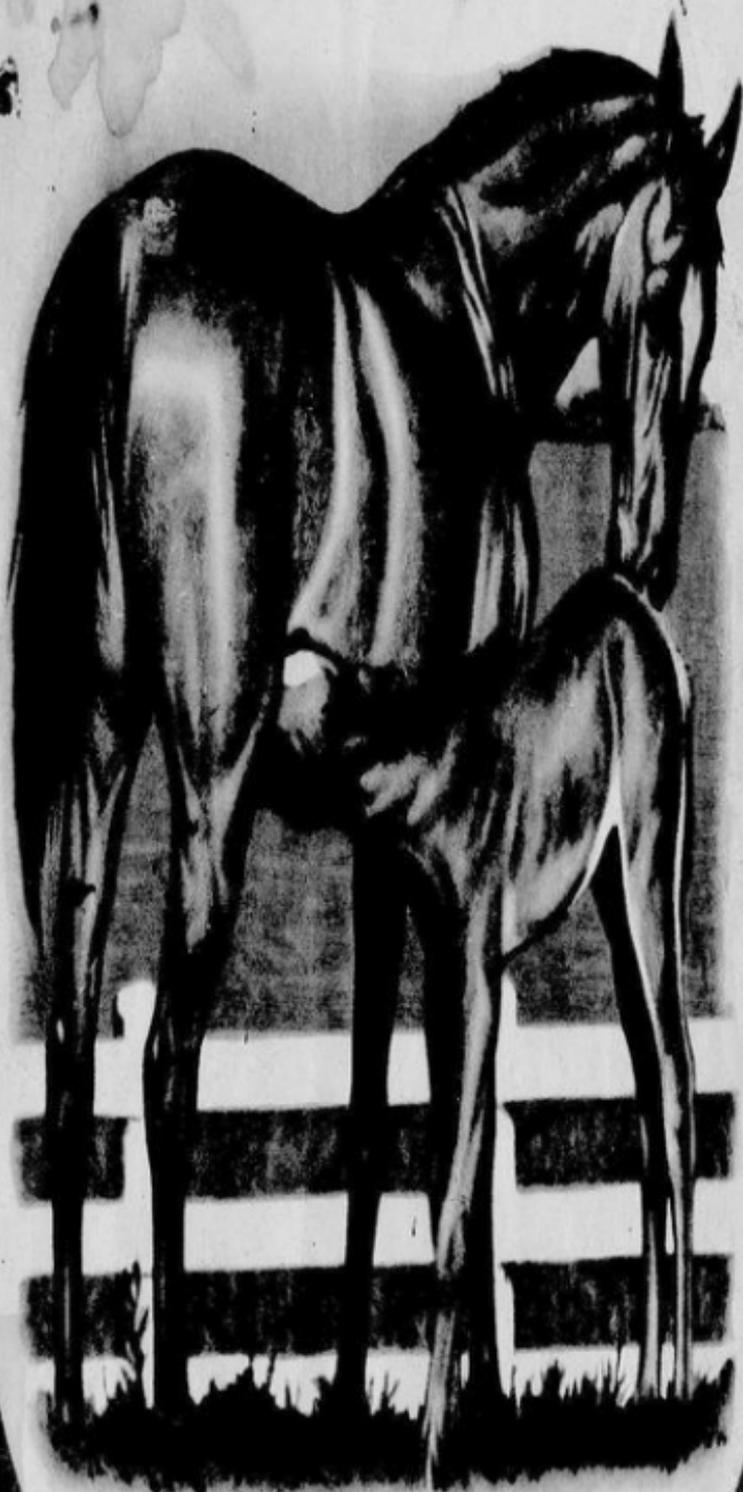
Χ.Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΙ Α' ΕΤΟΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΑΞΙΣ

34

Γ'

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ

ΑΤΛΑΝΤΙΣ

ΘΔΟΣ ΚΟΡΗ ΑΡ. Β - ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ)

77A

18644

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ

ΚΑΙ

ΤΟ Α' ΕΤΟΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ

“ΑΤΛΑΝΤΙΣ” ΚΟΡΑΗ 8

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΕΠΕΤΕΛΟΓΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ
ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΕΠΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Κάθε ζῶο ἐπάνω στή γῆ φροντίζει γιά τὸ σπιτάκι του. Ὁ ἄνθρωπος, ποῦ εἶναι τὸ τελειότερο πλάσμα τῆς δημιουργίας, ἔχει κι' αὐτὸς τὸ δικό του σπίτι.

Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ: Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ εἶναι ἀπλᾶ, μονώροφα ἢ διώροφα.

Ὅλα γενικὰ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἔχουν τὴν αὐλή τους.

Σὲ μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς εἶναι ὁ ὀρνιθῶνας. Ἄλλου εἶναι ὁ σταῦλος. Σ' ἄλλη ἄκρη εἶναι ὁ φοῦρνος, ὅπου ἡ νοικοκυρά ψήνει τὸ ψωμί τῆς οἰκογενείας. Σ' ἄλλη θέσι εἶναι σὲ σωροὺς τὰ ξύλα.

Στὴν αὐλή τῆς ἢ νοικοκυρά ἔχει τίς γλάστρες μὲ τὰ λουλούδια τῆς.

Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ φωτίζονται μὲ λάμπες πετρελαίου ἢ μὲ λυχνάρια λαδιοῦ.

Τὸν χειμῶνα ζεσταίνονται μὲ ξύλα, ποῦ καίονται στὸ τζάκι.

Τὰ σπίτια στὴν πόλι: Στὴν πόλι τὰ σπίτια εἶναι μεγάλα καὶ ὠραία τὰ περισσότερα. Ἄλλα εἶναι μονώροφα, ἄλλα διώροφα καὶ ἄλλα πολυώροφα. Φωτίζονται μὲ ἠλεκτρικὰ κι' ἔχουν τὸ καθένα τὴ βρύση του, ποῦ τὸ νερό τῆς ἔρχεται ἀπὸ ὕδραγωγεῖο.

Ἐπειδὴ τὰ οἰκόπεδα στὶς πόλεις εἶναι ἀκριβὰ, τὰ σπίτια δὲν ἔχουν ὅλα αὐλή.

Χρησιμότης τοῦ σπιτιοῦ

Μιά λαϊκὴ παροιμία λέει: «ὁ κάβουρας στὴν τρύπα του εἶναι μεγάλος ἀφέντης.» Καὶ ὁ κάθε ἄνθρωπος, στὸ σπίτι του νοιώθει τὸν ἑαυτό του ἐξασφαλισμένο κι' εὐτυχή.

Τὸ σπίτι μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τὸ κρύο, τὴ βροχή, τὴ ζέστη καὶ τὸν ἄερα.

Μᾶς προφυλάσσει ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα καὶ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους.

Κανένα ἄλλο πράγμα δὲν ἀγαποῦμε τόσο, ὅσο τὸ σπιτάκι μας. "Ὅσα χρόνια κι' ἂν ζήσωμε μακριὰ του, ποτὲ δὲν τὸ λησμονοῦμε καὶ λαχταροῦμε πότε νὰ γυρίσωμε.

Ὁ Ὀδυσσεύς δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ὅταν ἀπὸ μακριὰ εἶδε τὸν καπνὸ, ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ του.

Τὴν ἀξία τοῦ σπιτιοῦ τὴν ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ νόμοι τῆς Πατρίδος μας. «Ἡ οἰκία εἶναι ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον ἄσυλον.»

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΑ

Μιά φτωχὴ γριούλα δὲν εἶχε κανένα στὸν κόσμον κι' ἔμενε μόνη σ' ἓνα μικρὸ σπιτάκι. "Ὅσο ἦταν νέα, ἐξοῦσε μὲ τὴν ἐργασία της. Μὰ τώρα, πὸν ἐγήρασε, ἐξοῦσε μὲ τὴν βοήθεια τῶν καλῶν ἀνθρώπων. Παντοῦ τὴν προσκαλοῦσαν νὰ καθήσῃ. Πουθενὰ ὁμως δὲν τῆς ἄρεσε τόσο, ὅσο τὸ σπιτάκι της.

Κι' ὅταν τὸ βράδν ἄνοιγε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, χαρούμενη ἐφιθύριζε:

«Σπίτι μου, σπιτάκι μου, φτωχοκαλυβάκι μου.»

Ἐβγαινε ἔπειτα στὴν αὐλὴ της καὶ μιλοῦσε μὲ τὰ λουλούδια της:

— Θὰ διψᾶτε, ἀγαπημένα μου. Ζέστη ἔκαμε σήμερον καὶ δὲν σᾶς ἐπότισα. Πιέτε, πιέτε νὰ χορτάσετε! Πιὲ καὶ σύ, γαρυφαλλιά μου, μὲ τὰ κόκκινα μεγάλα γαρύφαλλα.

ΤΟ ΧΩΡΙΑΤΟΣΠΙΤΟ ΜΟΥ

Μικρὸ, φτωχὸ σπιτάκι μου, κεῖ στοῦ χωριοῦ τὴν ἄκρη
παλάτι σὲ θαρρῶ.

Παλάτι σὲ λογάριαζα, ἀπ' τὰ μικρά μου χρόνια
σὺν ἡμωνα μικρό.

Τί κι' ἂν δὲν ἔχῃς μάρμαρα καὶ περισσὰ στολίδια
σπίτι μου φτωχικό.

Εἶσαι χωμένο στὸν κισσό, στὰ γιασεμιά, στὰ κρένα
καὶ στὸ βασιλικό.

Στὰ δένδρα σου τὰ φουντωτὰ πλήθος πουλιά φωλιάζουν
 καὶ γλυκοκελαδοῦν.
 Στὴ μάντρα σου τὰ πρόβατα ἤσυχ' ἀναχαράζουν
 τ' ἄρνια χοροπηδοῦν.
 Νωρὶς στὸν ὀρνιθῶνα σου, οἱ κότες σου κουρνιάζουν
 κί' ὁ γεροπετεινός,
 χτυπῶντας τὶς φτεροῦγες του, «ξυπνήσετε» φωνάζει
 καὶ βγῆκ' ὁ αὐγερινός.
 Ὁ ἥλιος κάθε ἐποχῆς ὀλημερὶς σὲ λούζει
 καὶ μέσα στὴν αὐλὴ
 πιστὸς δραγάτης, ἄγρυπνος τὶς νύκτες σὲ φυλάει
 ὁ Μοῦργος, τὸ σκυλί.
 Μικρό, φτωχὸ σπιτάκι μου, γλυκὰ σ' ἀναθυμᾶμαι
 πού, ἐκεῖνο τὸν καιρό,
 τὸ δουλευτὴ πατέρα μου περίμενα στὴν πόρτα
 σὰν ἤμουνα μικρό.

X. Δ. Γ.

Α' Φ Υ Τ Α

Στὶς αὐλές μέσα σὲ παρτέρια καὶ στοὺς ἐξῶστες τῶν σπιτιῶν
 μέσα σὲ γλάστρες οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν διάφορα φυτά,
 γιὰ τὰ ὠραῖα τους λουλούδια. Τὰ φυτὰ αὐτὰ λέγονται καλλωπιστικά.

Τὰ ἄνθη εἶναι τὸ στολίδι τῆς γῆς. Τὰ λουλούδια, ἐκτὸς ἀπὸ
 τοὺς ὠραίους χρωματισμοὺς τους, σκορποῦν γύρω καὶ λογιῆς-
 λογιῆς εὐχάριστες εὐωδιές.

Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν καλλωπιστικά φυτὰ. Τὰ κυριώ-
 τερα εἶναι τὰ ἐξῆς:

1. Ἡ γαρυφαλλιά

Πολυγόνато σπαθᾶτο καὶ μὲ λούλουδα γεμᾶτο
 ὄλες τὶς αὐλές στολίζει καὶ τὸ Αἶα μᾶς θυμίζει.

Ἡ γαρυφαλλιά εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὠραῖα λουλούδια τῆς
 αὐλῆς. Δίανθο τὴν ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, δηλαδὴ

άνθος τοῦ Διός. Πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι οἱ πρόγονοί μας ἀγαποῦσαν πολὺ τὰ λουλούδια.

Ὁ δῖανθος λοιπὸν εἶναι ἐλληνικὸ λουλούδι. Εὐδοκιμεῖ πολὺ στὴν πατρίδα μας. Μὲ τὴ μεγάλη περιποίησι ἀποκτήσαμε πολλές ποικιλίες γαρυφαλλιάς.

Μιὰ γαρυφαλλιὰ 3 ὡς 4 ἐτῶν δὲν ξερριζώνεται εὐκόλα. Ἡ ρίζα της χώνεται πολὺ βαθειά, γιὰ νὰ βρῖσκη ὑγρασία. Βέβαια, ὁ ἄνθρωπος τὴν ποτίζει τακτικά, ἀλλὰ ὅσες φυτρώνουν μόνες τους, παίρνουν μὲ τίς μακρὺς ρίζες τους τὴν ὑγρασία, ποὺ τοὺς χρειάζεται ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Ὁ βλαστὸς τῆς γαρυφαλλιᾶς, δηλ. ὁ κορμὸς της, εἶναι στρογγυλὸς καὶ βγάζει δύο ἢ περισσότερα κλαδιά, διακλαδίζεται.

Τὰ κλαδιά της εἶναι ὀλίγον τρυφερὰ καὶ ἔχουν κατὰ διαστήματα κόμπους, ποὺ λέγονται γόνατα. Ἀπὸ κάθε γόνατο βγαίνουν δυὸ-δυὸ τὰ φύλλα, τὸ ἓνα ἀπέναντι στοῦ ἄλλο.

Τὰ φύλλα τῆς γαρυφαλλιᾶς δὲν ἔχουν κοτσάνι, μίσχο. Εἶναι παχειά, στενὰ καὶ μακρουλά, σὰν λόγχες. Ἐτσι δὲν τοὺς παίρνει ὁ ἥλιος πολὺ χυμό. Εἶναι ἀκόμη τὰ φύλλα αὐλακωτά, γιὰ νὰ φέρνουν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ἢ τὴ δροσοῦλα στὴ ρίζα τῆς γαρυφαλλιᾶς.

Τὴν ἀνοίξει στὴν κορυφὴ τῶν κλαδιῶν βγαίνουν τὰ ἄνθη τῆς γαρυφαλλιᾶς, τὰ ὠραῖα γαρύφαλλα. Γαρύ-

φαλλα κόκκινα, ἄσπρα ἢ καὶ δίχρωμα.

Τὰ χρωματιστὰ φύλλα τοῦ ἄνθους λέγονται πέταλα. Ὅλα μαζί ἀποτελοῦν τὴν στεφάνη τοῦ ἄνθους. Ὅπως ἡ ἀνθοδέσμη στηρίζεται σὲ ἀνθοδοχεῖο, ἔτσι καὶ ἡ στεφάνη στηρίζεται στὸν κάλυκα, ποὺ μοιάζει μὲ πράσινο ποτήρι καὶ ποὺ βρῖσκεται στὴν

Τὸ γαρύφαλλο

άκρη του μίσχου. Τα φυλλαράκια που αποτελούν τον κάλυκα λέγονται σέπαλα.

Με τον καιρό το άνθος της γαρυφαλλιᾶς μαραίνεται. Πέφτουν τα σέπαλα και τα πέταλα και μένει μιὰ στρογγυλή θήκη γεμάτη σπόρους, ὁ καρπός.

Ἡ γαρυφαλλιᾶ, γιὰ νὰ μᾶς δώση ώραϊα και μεγάλα γαρύφαλλα, θέλει χῶμα ἀφράτο ἀνακατεμένο με κοπριά.

Πολλαπλασιάζεται τὸ φθινόπωρο με σπόρους. Μποροῦμε ὅμως ν' ἀποκτήσωμε νέες γαρυφαλλιές με κλαδὶ ἀπὸ ἄλλη γαρυφαλλιᾶ, με μόσχευμα ὅπως τὸ λέγουν.

Τὰ μωσχεύματα τὰ παραχῶνομε και τὰ ποτίζομε ὥσπου νὰ πιᾶσουν.

Ἡ γαρυφαλλιᾶ ζῆ 4-5 χρόνια. Ἀπὸ τὸ δεύτερο χρόνο πρέπει νὰ κλαδεύεται.

Τὴ γαρυφαλλιᾶ τὴν καλλιεργοῦμε γιὰ τὰ ώραϊα της ἄνθη. Εἶναι λοιπὸν φυτὸ καλλωπιστικὸ. Σπολίζει τὶς αὐλές μας, τοὺς ἐξῶστες και τὰ σαλόνια.

Ἄοσοι καλλιεργοῦν ἄνθη, οἱ ἀνθοκόμοι, κερδίζουν πολλὰ χρήματα ἀπὸ τὰ γαρύφαλλα. Τὰ πωλοῦν σὲ ἀρκετὰ καλές τιμές.

2. Ὁ βασιλικός

Βασιλικός κι' ἂν μαραθῆ, τὴ μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

Εἶναι ἀλήθεια σωστὸ αὐτὸ που λέγει ὁ λαὸς μας γιὰ τὸ βασιλικό. Δὲν μυρίζουν μόνου τὰ ἄνθη του, ἀλλὰ και τὰ φύλλα του και ὁ κορμὸς του.

Ἡ ρίζα τοῦ βασιλικοῦ εἶναι φουντωτῆ (θυσανωτῆ). Δὲν προχωρεῖ πολὺ βαθειὰ στὸ ἔδαφος, ὅπως ἡ ρίζα τῆς γαρυφαλλιᾶς.

Ὁ κορμὸς του διακλαδίζεται ἀπὸ πολὺ χαμηλά. Βγάζει πολλὰ κλαδάκια γύρω-γύρω και παίρνει ἡ φυλλωσιὰ του σφαιρικὸ σχῆμα.

Ὁ βασιλικὸς ἔχει πάρα πολλὰ φύλλα. Ἄοσοι ἔχουν μικρὰ φύλλα, λέγονται στενόφυλλοι. Ἄοσοι ἔχουν πλατειᾶ, λέγονται πλατύφυλλοι. Μερικοὶ βασιλικοὶ ἔχουν φύλλα σγουρά. Αὐτοὶ λέγονται σγουρόφυλλοι.

Τὸ σφαιρικὸ σχῆμα τῆς φυλλωσιᾶς βοηθεῖ πολὺ στὸ νὰ βλέπουν ὅλα τὰ φύλλα τοῦ βασιλικοῦ τὸν ἥλιο. Ἔτσι κάθε φυτὸ

ὅσο πιὸ πολὺ εἶναι ἐκτεθειμένο στὸν ἥλιο τόσο πιὸ πολὺ εὐδοκιμεῖ

Ἐπειδὴ ὁ βασιλικὸς ἔχει φύλλα τρυφερά, οἱ δὲ ρίζες του δὲν χώνονται βαθειὰ στὸ χῶμα, γι' αὐτὸ θέλει συχνὰ ποτίσματα.

Στὴν κορυφὴ τῶν κλαδιῶν τοῦ βασιλικοῦ βγαίνουν πολλὰ μικρὰ λευκὰ ἄνθη. Ἐπειδὴ τὰ ἄνθη του εἶναι μικρά, δὲ θὰ φαίνονταν μέσα στὴν πράσινη φυλλωσιά του, ἂν δὲν ἔβγαιναν πολλὰ μαζί.

Ἀπὸ τὰ ἄνθη τοῦ βασιλικοῦ βγαίνουν μικροὶ καὶ στρογγυλοὶ καρποί, πὺ κλείουν μέσα τοὺς πολὺ μικρὰ σπέρματα. Τὸ βασιλικό, ἐννοεῖται, δὲν τὸν καλλιεργοῦμε γιὰ τὰ ἄνθη του, ἀλλὰ γιὰ τὰ φύλλα του.

Ὅπως ἡ γαρυφαλιά, ἔτσι καὶ ὁ βασιλικὸς θέλει ἀφρᾶτο χῶμα καὶ καλὰ κοπρισμένο. Στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξέως, σπέρνομε τοὺς μικροὺς σπόρους τοῦ βασιλικοῦ καὶ τοὺς σκεπάζομε μὲ λίγο χῶμα. Ὅταν φυτρώσουν τὰ φυτὰ καὶ μεγαλώσουν λίγο, τὰ μεταφυτεύομε.

Ὁ βασιλικὸς δὲν ζῆ ὅλον τὸ χρόνο. Στὶς ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα ξηραίνεται.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι τὸ μυρωδᾶτο αὐτὸ φυτὸ εἶχε φυτρώσει στὸ μέρος, πὺ οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν θάψει τὸν Τίμιον Σταυρό, γιὰ νὰ μὴ τὸν βροῦν οἱ ἄπιστοι καὶ τὸν μολύνουν. Γι' αὐτὸ πῆρε καὶ τὸ ὄνομα βασιλικός. Ἀπὸ τὸ Χριστὸ τὸ Βασιλιᾶ τοῦ κόσμου. Ἴσως γι' αὐτὸ μοιράζουσι βασιλικούς στὶς ἐκκλησίες στὴν ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου).

ΑΙΝΙΓΜΑ

*Εἶναι πλατύς, εἶναι στενός εἶναι καὶ σγουρομάλλης.
Σὰν τὸν ἀγγίξης εὐωδιὲς σκορπᾶ, μὴν ἀμφιβάλλης.
Ποιός εἶναι;*

3. Ἡ βιολέτα

*Βοτάνι βαθυπράσινο τὴν ἀνοιξὶ ἀνθίζει
πότε μονὰ πότε διπλᾶ τ' ἄνθη του μᾶς χαρίζει.*

Ἡ βιολέτα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραῖα καλλωπιστικὰ φυτὰ. Φυτρώνει καὶ μόνη τῆς στὰ δάση καὶ στὰ λιβάδια.

Ἡ ρίζα τῆς βιολέτας χώνεται βαθειὰ στὸ χῶμα. Ἐτσι κατορ-

Ἡ βιολέτα

ρους τὸ φθινόπωρο σὲ ἀφρᾶτο χῶμα καὶ καλὰ κοπρισμένο. Ὄταν τὰ νέα φυτὰ βγάλουν τρία ὡς τέσσαρα φυλλαράκια, τὰ μεταφυτεύομε.

Ἡμποροῦμε ὅμως νὰ κάμωμε νέες βιολέτες καὶ μὲ μοσχεύματα. Παίρνομε δηλ. ἓνα κλαδὶ βιολέτας, τοῦ κόβομε τὰ φύλλα

θῶνει καὶ βρίσκει τὴν ὑγρασία, ποὺ τῆς χρειάζεται.

Ὁ κορμὸς τῆς εἶναι σταχτοπράσινος, γίνεται ὡς μισὸ μέτρο ψηλὸς καὶ διακλαδίζεται.

Τὰ φύλλα τῆς εἶναι στενόμακτρα καὶ βγαίνουν τὸ ἓνα ἀπέναντι στοῦ ἄλλο.

Τὰ ἄνθη τῆς βιολέτας βγαίνουν στὴν κορυφὴ τῶν κλαδιῶν πολλὰ μαζὶ.

Ἔχουν διάφορα χρώματα: κόκκινα, λευκά, κίτρινα, μώβ κλπ.

Ἐπάρχουν δύο εἰδῶν βιολέτες ἀνάλογα μὲ τὰ ἄνθη τους, μονές καὶ διπλές. Στὶς μονές τὸ ἄνθος ἔχει 4 πέταλα. Στὶς διπλές τὰ πέταλα εἶναι περισσότερα.

Ὁ καρπὸς τῆς βιολέτας εἶναι μακρουλὸς. Ὄταν ὠριμάση καὶ ξηρανθῆ, ἀνοίγει μὲ δύναμι, σὰν ἐλατήριο, καὶ σκορπᾷ τὰ σπέρματα μακρὰ. Ἄν τὰ ἄφηνε νὰ πέσουν στὴ ρίζα τῆς, δὲν θὰ εἶχαν τόπο ἀρκετὸ νὰ φυτρώσουν καὶ νὰ μεγαλώσουν, οὔτε καὶ ἀρκετὴ τροφή καὶ ἥλιο.

Γιὰ νὰ κάμωμε πολλὰς βιολέτες σπέρνομε τοὺς σπό-

μέ τὸ ψαλίδι καὶ χώνομε τὸ μισὸ μέσα στὸ χῶμα. Σὲ λίγες ἡμέρες τὸ κλαδάκι θὰ βγάλῃ ρίζες καὶ φύλλα. Θὰ γίνῃ νέα βιολέτα.

Τῆ βιολέτα τὴν καλλιεργοῦμε γιὰ τὰ ὠραῖα τῆς ἄνθη καὶ τὴν γλυκεῖά μυρωδιά τους. Οἱ ἄνθοκόμοι καλλιεργοῦν δλόκληρα χωράφια μὲ βιολέτες καὶ κερδίζουν πολλὰ χρήματα. Ἡ βιολέτα ζῆ 2-3 χρόνια. Ὁραῖα ἄνθη ὅμως βγάζει τὸν πρῶτο χρόνο. Γι' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὶς ξεριζώνωμε καὶ νὰ φυτεύωμε κάθε χρόνο νέες.

4. Τὸ σκυλάκι

Μὲ λὲν σκυλάκι, μὰ δὲ γαυγίζω,
μπαλκόνια μόνο κι' αὐλὲς στολίζω.

Τὸ σκυλάκι

στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν, ὅπως ἢ γαρυφαλλιά καὶ ὁ βασιλικός.

Τὸ ὀνομάζομε σκυλάκι, γιὰτὶ τὸ ἄνθος του ὁμοιάζει μὲ τὸ κεφάλι τοῦ σκύλου.

Ἡ ρίζα του δὲν χώνεται πολὺ βαθειά στὸ χῶμα. Ὁ κορμὸς του εἶναι πολὺ τρυφερός. Τὰ φύλλα του εἶναι στενόμακτρα καὶ τρυφερά.

Στὴν κορυφὴ τῶν κλαδιῶν βγαίνουν τὰ ἄνθη του, ποὺ εἶναι, ἀνάλογα μὲ τὸ φυτὸ, μαῦρα, ἄσπρα, κόκκινα ἢ κίτρινα καὶ ἀρκετὰ μεγάλα.

Ὅταν πῆσωμε τὸ ἄνθος λίγο στὰ πλάγια, ἀνοίγουν τὰ δύο πέταλα, ὅπως τὰ σαγόνια τοῦ σκύλου. Νομίζεις πὼς θὰ σὲ γαυγίσῃ.

Οἱ σπόροι του εἶναι μικροὶ καὶ ἑλαφροί. Τοὺς παίρνει ὁ ἀέρας καὶ τοὺς σκορπίζει παντοῦ. Γι' αὐτὸ βλέπομε σκυλάκια νὰ φυτρώνουν μόνονα τους ἐπάνω σὲ τοίχους, στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη. Τὰ φυτὰ ποὺ φυτρώνουν μόνονα τους, τὰ λέμε αὐτοφυῆ.

Πολὺ εὐκόλα μποροῦμε νὰ πολλαπλασιάσωμε τὸ σκυλάκι. Σπέρνομε τοὺς σπόρους τὸν Ὀκτώβριο καὶ τοὺς ποτίζομε τα-

κτικὰ. Ὅταν φυτρώσουν καὶ μεγαλώσουν τὰ νέα φυτά, τὰ μεταφυτεύομε. Τὸ σκυλάκι τὸ καλλιεργοῦμε μόνο γιὰ τὰ ὠραῖα τοῦ ἄνθη· μυρωδιὰ δὲν σκορπᾶ. (Ἐῶται ἀρηψύ)

5. Ὁ κρίνος

*Εἶμαι ὀλόλευκος, χιονᾶτος κι' ἔχω χάρι, γιατί ἐμένα
πρῶτον ἀπὸ τ' ἄλλα τ' ἄνθη μὲ μυρίσθηκε ἡ Παρθένα.*

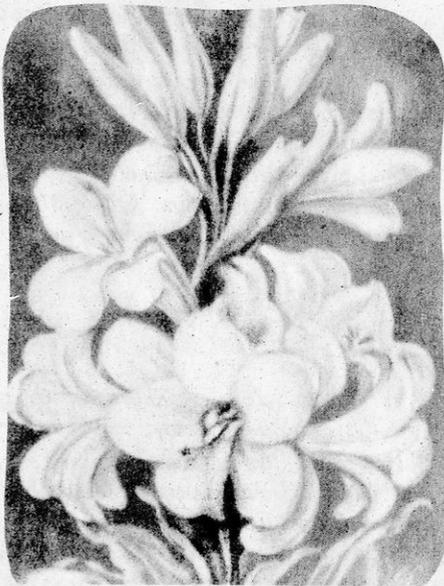
«Εἶναι λευκὸ σὰν τὸ κρίνο», ἀκοῦμε συχνά. Κι' ἀλήθεια, τὸ ἄνθος τοῦ κρίνου εἶναι ὀλόλευκο.

Ἄν ξεριζώσωμε ἓνα κρίνο, θὰ παρατηρήσωμε ὅτι τὸ μέρος τοῦ φυτοῦ, ποῦ βρίσκεται μέσα στὸ χῶμα ὁμοιάζει σὰν κρεμμύδι. Ἴσως μερικοὶ νὰ νομίσουν πὼς εἶναι ἡ ρίζα του. Δὲν εἶναι ὅμως ρίζα. Εἶναι βλαστός. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι μέσα στὸ χῶμα ὀνομάζεται ὑπόγειος βλαστός, ἢ βολβός τοῦ κρίνου. Οἱ πραγματικὲς ρίζες του βγαίνουν κάτω ἀπὸ τὸ βολβό, σὰν χονδρὲς τρίχες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὑπόγειο αὐτὸ βλαστό, ποῦ εἶπαμε, ὁ κρίνος ἔχει καὶ τὸν κανονικὸ βλαστὸ ἢ κορμό του, ποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ χῶμα, τὸν ὑπέργειο. Ὁ βλαστὸς αὐτὸς γίνεται ἀρκετὰ μεγάλος. Ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἓνα μέτρο. Τὰ φύλλα τοῦ κρίνου εἶναι τρυφερὰ καὶ μεγάλα, καταπράσινα, ἀρκετὰ παχεῖα καὶ σὰν λόγχη.

Τὰ ἄνθη τοῦ κρίνου εἶναι ὀλόλευκα καὶ σκορποῦν πολὺ δυνατῆ μυρωδιὰ.

Ἄν μυρίσῃ κανεὶς τὸ ἄνθος τοῦ κρίνου, ἡ μύτη του στὴν ἄκρη θὰ γεμίσῃ κίτρινη σκόνη. Ἡ κίτρινη αὐτὴ σκόνη λέγεται γύρι.

Ὁ κρίνος

Τέτοια γύρι έχουν όλα τα λουλούδια. Χωρίς αυτή το άνθος δεν ήμπορεί να γίνει καρπός.

Ο κρίνος πολλαπλασιάζεται με βολβούς. Τέτοιους βολβούς κάνει ο κρίνος μέσα στο χώμα στο διάστημα 2-3 ετών. Τους βολβούς αυτούς μπορούμε να τους βγάλουμε και να τους διατηρήσωμε σε ξηρό μέρος ως το φθινόπωρο.

Στις αρχές του χειμώνα τους φυτεύουμε και κατά την άνοιξη θα έχουμε νέους κρίνους.

Οι κρίνοι πολλαπλασιάζονται και με σπόρους. Τα νέα φυτά από τους σπόρους δεν κάνουν άνθη στο πρώτο έτος. Σχηματίζουν όμως ένα μικρό βολβό, ο οποίος το δεύτερο χρόνο ανθίζει και κάνει και άλλους βολβούς.

Υπάρχουν και άγριοι κρίνοι, που φυτρώνουν στα λιβάδια με κόκκινα ή και γαλάζια άνθη. Δεν έχουν όμως την όμορφη και το άρωμα των λευκών κρίνων.

Ο κρίνος είναι λουλούδι εκλεκτό. Γι' αυτό και πωλείται ακριβά στα ανθοπωλεία. Οι ανθοκόμοι σήμερα καλλιεργούν και κρίνους, που παράγουν άνθη χρωματιστά.

6. Η ντάλια

Η ντάλια είναι καλλωπιστικό φυτό. Στολίζει τις αυλές με το πλούσιο φύλλωμά της και τα μεγάλα άνθη της.

Η ντάλια, όπως και ο κρίνος, έχει υπόγειο βλαστό. Ο υπόγειος όμως αυτός βλαστός δεν είναι βολβός. Ομοιάζει με πατάτα, είναι κόνδυλος. Κάτω από τον κόνδυλο βγαίνουν οι ρίζες. Ο υπέργειος βλαστός της ντάλιας είναι τρυφερός και αρκετά μεγάλος.

Τα φύλλα της ντάλιας είναι σύνθετα. Δηλαδή από ένα κεντρικό μεγάλο μίσχο φυτρώνουν δεξιά κι' αριστερά μικρότερα φύλλα. Στην άκρη τα φύλλα της ντάλιας έχουν δοντάκια. Τα τέτοια φύλλα τα ονομάζουμε *πριονατά*.

Τα άνθη έχουν μακρύ κοτσάνι (μίσχο), είναι διπλά, με διάφορα χρώματα και δεν έχουν άρωμα. Είναι όμως ωραία και φανταχτερά.

Οι υπέργειοι βλαστοί κατά το φθινόπωρο ξηραίνονται. Μέσα

Ἡ ντάλια

στὸ ἔδαφος μένουσιν οἱ κόνδυλοι. Οἱ κόνδυλοι κατὰ τὴν ἀνοιξὶ βγάζουσιν νέους βλαστούς.

Ἡ ντάλια λοιπὸν πολλαπλασιάζεται μετὰ κονδύλους. ⑤

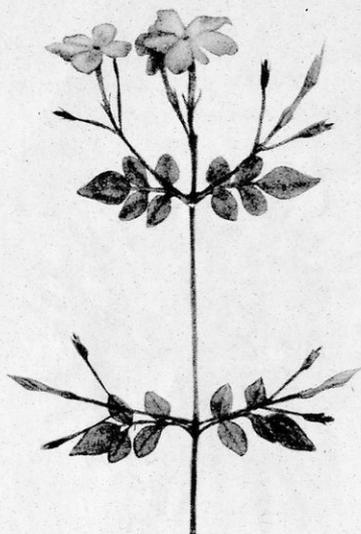
7. Τὸ γιασεμί

Τὸ γιασεμί εἶναι κί' αὐτὸ ἓνα καλλωπιστικὸ φυτό τῆς αὐλῆς. Δὲν ὁμοιάζει ὅμως μετὰ τὰ καλλωπιστικὰ φυτὰ, πού ἐμάθαμε ὡς τώρα.

Ἡ ρίζα του χώνεται πολὺ βαθειὰ στὸ χῶμα. Ἔχει καὶ ἄλλες πολλὰς μικρὰς ριζοῦλες πού λέγονται παράρριζα.

Ὁ κορμὸς τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ εἶναι πολὺ λεπτὸς, διακλαδίζεται καὶ φθάνει σὲ ὕψος 3-4 μέτρα. Τόσο ὑψηλὸς καὶ λεπτὸς κορμὸς δὲν ἔμπορεῖ βέβαια νὰ σταθῇ μόνος τοῦ ὄρθιου. Γι' αὐτὸ τὸν στηρίζομε ἢ στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ ἢ σὲ ξύλινα στηρίγματα.

Τὰ φύλλα εἶναι μικρὰ, ἔχουν τὸ σχῆμα τοῦ αὐγοῦ καὶ ἀπὸ τὸ

Τὸ γιασεμί

τὸν καιρὸ τὸ μέρος τοῦ κλαδιοῦ πού εἶναι χωμένο βγάζει ρίζες. Τότε τὸ κόβουμε ἀπὸ τῆ μάννα του καὶ ἔτσι ἔχομε ἓνα νέο γιασεμί.

Ὅπως ὅλα τὰ καλλωπιστικά φυτά, ἔτσι καὶ τὸ γιασεμί θέλει χῶμα ἀφράτο καὶ καλὰ λιπασμένο.

Τὸ καλοκαίρι θέλει συχνὰ ποτίσματα.

8. Τὸ ζουμπούλι, ἡ γαρδένια καὶ ἡ βιγκώνια

Τὸ ζουμπούλι. Τὸ ζουμπούλι ὅπως καὶ ὁ κρίνος, ἔχει ὑπόγειο βλαστὸ, βολβό. Ὁ κορμὸς του εἶναι πράσινος, κούφιος, τρυφερὸς

ἴδιο κοτσάνι βγαίνουν τρία φύλλα, ἔχει δηλαδὴ τὸ γιασεμί φύλλα σύνθετα.

Τὰ ἄνθη εἶναι λευκά, μικρὰ καὶ σκορποῦν μιὰ πολὺ λεπτὴ καὶ ὠραία μυρωδιά. Δὲν βγαίνουν ὅλα μαζί. Ἔτσι ἡ ἀνθοφορία διαρκεῖ ἀπὸ τὸν Μάιο ὡς τὸν Ὀκτώβριο. Τὰ ἄνθη τοῦ γιασεμιοῦ ἀνοίγουν τὸ βραδάκι. Ὑπάρχουν καὶ γιασεμιὰ μὲ κίτρινα ἄνθη.

Τὸ γιασεμί ζῆ πολλὰ χρόνια. Εἶναι φυτὸ πολυετές.

Τὸ γιασεμί πολλαπλασιάζεται μὲ μοσχεύματα. Πολλαπλασιάζεται ὅμως καὶ μὲ καταβολάδες. Λυγίζομε δηλαδὴ ἓνα κλαδὶ ἀπὸ τὸ γιασεμί καὶ τὸ παραχώνομε ἔτσι, ὥστε ἡ κορυφή του νὰ βρισκεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Μὲ

Τὸ ζουμπούλι

καί χωρίς φύλλα. Τά φύλλα του εἶναι στενόμακτρα καί βγαίνου-
νουν ἀπό τὸ κάτω μέρος τοῦ κορμοῦ κοντὰ στό ἔδαφος.

Τά ἄνθη του βγαίνουν πολλά μαζί στήν κορυφή τοῦ κορμοῦ.
Ἔχουν διάφορα χρώματα καί γλυκύτατο ἄρωμα.

Πολλαπλασιάζεται, ὅπως καί ὁ κρίνος.

Οἱ ἀνθοκόμοι κατώρθωσαν νά παράγουν διάφορες ποικι-
λίες ζουμπολιῶν μέ διπλᾶ ἄνθη
καί διάφορα χρώματα.

Ἡ γαρδένια. Τῆ γαρδένια
τήν ἔφεραν στήν πατρίδα μας
πρὶν ἀπό πολλά χρόνια ἀπό τήν
Νότιο Ἀφρική.

Ἡ γαρδένια εἶναι ἓνα μικρὸ
δενδράκι, θάμνος, πού γίνεται
ψηλὸ ὡς δύο μέτρα. Ἡ ρίζα της
δὲν πηγαίνει σέ μεγάλο βάθος,
ἀλλ' ἀπλώνεται σέ διακλαδώσεις.
Ὁ κορμός της εἶναι σκληρός,
ξυλώδης, καί βγάζει κλαδιά ἀπό
πολὺ χαμηλά.

Τά φύλλα τῆς γαρδένιας ἔ-
χουν σχῆμα αὐγοῦ· δὲν πέφτουν

Τά ἄνθη της βγαίνουν στήν

Ἡ βιγκώνια

ναί ἑλληνικὸ φυτό. Μᾶς τήν ἔφεραν ἀπό τήν Νότιο Ἀμερική.
Ἡ ρίζα της εἶναι φουντωτή, ὁ κορμός της διακλαδίζεται ἀπό

Ἡ γαρδένια

ἀλλὰ διατηροῦνται ὅλο τὸ χρόνο.
κορυφή τῶν κλαδιῶν. Εἶναι με-
γάλα, ὀλόλευκα καί ἔχουν δυνατὴ
καί πολὺ εὐχάριστη μυρωδιά. Ἡ
γαρδένια εὐδοκιμεῖ σέ ὑγρὸ κλίμα.
Θέλει μεγάλη περιποίησι καί συ-
χνά ποτίσματα. Δὲν ἀγαπᾶ πολὺ
τὸν ἥλιο, θέλει ὅμως φωτεινὸ μέ-
ρος. Ἐπειδὴ κατάγεται ἀπὸ θερ-
μῆς χώρες, δὲν ἀντέχει στίς πα-
γωνιῆς καί σὸ πολὺ κρύο.

Ἡ γαρδένια πολλαπλασιάζε-
ται μέ μοσχεύματα καί ζῆ ἀρ-
κετὰ χρόνια.

Ἡ βιγκώνια. Ὅπως ἡ γαρ-
δένια ἔτσι καί ἡ βιγκώνια δὲν εἶ-

πολύ χαμηλά και ἔχει πολλά γόνατα. Φθάνει σὲ ὕψος ἑνὸς μέτρου. Τὰ φύλλα τῆς ἔχουν σχῆμα καρδιάς, εἶναι παχειά και πλατειά με βαθύ πράσινο χρῶμα.

Τὰ ἄνθη τῆς βγαίνουν πολλά μαζί, ἔχουν χρῶμα κόκκινο ἢ λευκὸ με πολὺ ἀδύνατη μυρωδιά.

Πολλαπλασιάζεται πολὺ εὐκόλα με μοσχεύματα. Ζῆ ἀρκετὰ χρόνια.

ΑΙΝΙΓΜΑ

Ἔχει ρίζα σὰν κρεμμύδι κι' ἀφθονους βολβούς μᾶς κάνει.
Εὐωδιὲς πολλὲς σκορπίζει, εἶναι ὁμορφο βοτάνι.

Τί εἶναι;

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

Ἡ γαρδένια κι' ἡ βιγκώνια φόρεσαν τὰ γιορτινά τους
και στῆ γλάστρα καμαρώνουν και μᾶς δείχνουν τὰ προικιά τους.

ΠΩΣ ΘΑ ΚΑΜΩΜΕ ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟ

Πολλά ἄνθη δὲν ὑπάρχουν τὸν χειμῶνα. Τὸ κρὺ και ἡ παγωνιά τὰ καταστρέφουν. Πῶς θὰ κατορθώσωμε νὰ ἔχωμε και τὸν χειμῶνα τὰ ὠραία ἄνθη τοῦ καλοκαιριοῦ;

Μὲ τὸ μικρὸ μας θερμοκήπιο.

Παίρνομε ἕνα γυάλινο πλατύστομο δοχεῖο (βάζο τοῦ γλυκοῦ). Ρίχνομε μέσα λεπτὸ χῶμα ὑγρὸ και λιπασμένο, τόσο ὅσο νὰ πιᾶση τὸ ἕνα τέταρτο τοῦ δοχείου. Ρίχνομε τώρα μέσα μικρὰ κομμάτια ἀπὸ γλόη ὥστε νὰ σκεπασθῆ σχεδὸν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χῶματος.

Μὲ ἕνα ξύλο ἀνοίγομε στὸ κέντρον ἕνα λακκάκι. Μέσα στὸ λακκάκι τοποθετοῦμε τὸ φυτὸ, ποὺ θέλομε. Μὲ τὸ ξύλο παραχώνομε τὲς ρίζες του και τὲς πιέζομε ὀλίγο. Βουλώνομε τώρα τὸ δοχεῖο μας και τὸ θερμοκήπιο εἶναι ἑτοιμο.

Τὸ θερμοκήπιό μας αὐτὸ τὸ τοποθετοῦμε σὲ φωτεινὸ μέρος, ὄχι ἠλιακὸ. Σὲ λίγες ἡμέρες θὰ παρατηρήσωμε ὅτι στὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ δοχείου θὰ σχηματισθῆ πολλὴ ὑγρασία. Τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεβουλώσωμε τὸ δοχεῖο. γιὰ νὰ φύγη μέρος τῆς ὑγρα-

σίας και να αερισθῆ τὸ φυτό. Ἐπειτα ἀπὸ λίγες στιγμὲς τὸ ξαναβουλώνομε. Τὸ φυτὸ μέσα στὸ θερμοκήπιό μας αὐτὸ θὰ ἀναπτυχθῆ και θὰ ἀνθίσῃ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Γαρίφαλλο

Σκυλάκι

Βιολέτα

Νὰ ἀντιγράψετε στὸ τετράδιο τῆς ἰχνογραφίας σας τὰ παραπάνω τρία ἄνθη και νὰ τὰ χρωματίσετε μὲ τὰ ἀνάλογα χρώματα.

ΠΑΙΓΝΙΔΑΚΙ

Σ' αὐτὸ τὸ παιγνίδάκι μας μπορεῖ νὰ πάρῃ μέρος ὅλη ἡ τάξι.

Ἔνα παιδί κάνει τὴ «μάννα» και λέγει μερικά ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν καλλωπιστικῶν φυτῶν, πὸν ἐμάθαμε (ρίζας, κορμὸν, φύλλον, ἄνθος και καρποῦ). Τὰ παιδιά προσπαθοῦν νὰ μαντέψουν τὸ φυτὸ, πὸν ἔχει στὸ νοῦ τῆς ἡ μάννα, σηκώνοντας τὸ χέρι τους. Ἡ μάννα θὰ ἐρωτήσῃ τὸ παιδί, πὸν πρῶτο ἐσήκωσε τὸ χέρι του. Ἄν ἀπαντήσῃ σωστά, κερδίζει ἕνα πόντο. Ἄν χάσῃ ὑποχρεώνεται νὰ μιμηθῆ τὴ φωνὴ ἑνὸς ζώου.

Ἴον Παράδειγμα: Ἡ μάννα λέγει: Ἔχω ἕνα προῖμα, σὰν κάθε προῖμα πὸν ἔχει φύλλα σὰ σπαθὶ και λουλούδι ἄσπρο. Ἄν τὸ μυρισθῆς, κίτρινίζει ἡ μύτη σου. Ποιὸ εἶναι;

2ον Παράδειγμα : Ἡ μάνα λέγει : "Ἐχω ἓνα προᾶμα σὰν κάθε προᾶμα, πὸν ἔχει ρίζα φουντωτή καὶ πολὺ μικρὰ λουλούδια. Ποιὸ εἶναι ;

Νὰ ἀντιγράψετε στὸ τετράδιό σας τὰ παρακάτω. Στὴν κάθε στήλη νὰ γράψετε τὸ φυτὸ στὴ θέση πὸν πρέπει, ἀνάλογα μὲ τὴ ρίζα του, τὰ φύλλα του ἢ τὰ ἄνθη του.

Ρίζα φουντωτή

ρίζα μακρουλή

ρίζα μὲ κόνδυλο

ρίζα μὲ βολβὸ

Φύλλα σὰν αὐγὰ

φύλλα μικρὰ

φύλλα σὰν καρδιά

φύλλα σὰν λόγχη

Ἄνθη λευκὰ

ἄνθη ἀρωματισμένα

ἄνθη χωρὶς μυρωδιά

ἄνθη χρωματιστά

Μέσα στα σπίτια και στις αύλες τῶν σπιτιῶν ζοῦν διάφορα ζῶα. Μερικά ἀπ' αὐτὰ τὰ ζῶα, τὰ ἡμέρεψε ὁ ἄνθρωπος και τὰ τρέφει για τὶς ἀνάγκες του. Ὅπως π.χ. τὸ πρόβατο, τὸ βόδι, τὴν κότα, τὴ γάτα, τὸ σκύλο και ἄλλα.

Ζοῦν ὁμως και ζῶα βλαβερά, ὅπως εἶναι ὁ ποντικός, ἡ ἀράχνη, ὁ σκῶρος και ἄλλα.

1. Ἡ γάτα

*Τὸν περίπατό της κάνει
στῶν σπιτιῶν τὰ κεραμίδια,
ποντικούς στο σπίτι πιάνει
και στοὺς κήπους πιάνει φίδια.*

*Λαστιχένο τὸ κορμί της
και λυπητερὴ ἢ φωνὴ της.
Στὰ κρεβάτια μας ξαπλώνει
γρατσοσυζ' ὅταν θυμῶν.*

⊙ Ποιά εἶναι; Εὐκόλα βέβαια τὸ καταλαβαίνετε. Εἶναι ἡ γάτα, τὸ χαϊδεμένο ζῶο τοῦ σπιτιοῦ.

Τὴ γάτα ὁ ἄνθρωπος τὴν ἔκαμε οἰκιακὸ ζῶο ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια. Ὅπως ξέρομε, ἡ γάτα τρώγει ποντικούς, πουλάκια, φίδια, ψάρια και γενικά τὸ κρέας. Εἶναι λοιπὸν ζῶον κρεωφάγο, σαρκοφάγο. Κοντὰ στὸν ἄνθρωπο ἐσυνήθισε νὰ τρώγῃ ψωμί και μερικὲς ἄλλες τροφές, ἐκτὸς ἀπὸ γλυκά. Για νὰ ἡμπορῇ εὐκόλα νὰ βρίσκη τὴν τροφή της, βλέπει πολὺ καλά, ἀκόμη και στὸ σκοτάδι. Στὸ σκοτάδι ἡ κόρη τῶν ματιῶν της μεγαλώνει και τὰ δύο της μάτια φαίνονται σὰν ἀναμμένα στογγυλά κάρβουνα. Ὅταν τὸ σκοτάδι εἶναι πολὺ βαθύ, τὰ μακριὰ μουστάκια της τὴν βοηθοῦν νὰ μὴ κτυπᾷ τὸ κεφάλι της στὰ ἐμπόδια, πού εἶναι μπροστὰ της. Τὰ χρησιμοποιεῖ ὅπως ὁ τυφλὸς τὸ ραβδί του.

Ἡ γάτα μυρίζεται ἀρκετὰ καλά και ἀκούει περίφημα μὲ τὰ μικρὰ και ὄρθια αὐτιά της.

Και μὲ πόση ἐπιτηδειότητα κυνηγáει! Περπατεῖ ἀνάλαφρα, χωρὶς ὀλότελα ν' ἀκουεταί. Οἱ πατοῦσες τῶν ποδῶν της, τὰ πέλματα, εἶναι πολὺ μαλακά. Τὰ 4 ἀγκιστρωτὰ νύχια, πού ἔχει κάθε της πόδι, τὰ μαζεύει μέσα σὲ θῆκες. Χαμηλώνει ὅσο μπορεῖ πρὸς τὸ ἔδαφος, για νὰ μὴ φαίνεται πὼς παραμονεύει. Ὅταν καταλάβῃ, ὅτι ἡ στιγμὴ εἶναι κατάλληλη, μ' ἓνα γρήγορο πῆδημα ἀρπάζει τὸν ποντικὸ ἢ τὸ πουλὶ μὲ τὰ σουβλερά της νύχια.

Ἄν προσέξωμε τὰ δόντια τῆς γάτας, θὰ ἰδοῦμε ὅτι τὰ τέσσερα ἀπὸ αὐτά, δυὸ ἐπάνω καὶ δυὸ κάτω, εἶναι πολὺ μυτερά καὶ λέγονται σκυλόδοντα, κυνόδοντες. Μ' αὐτὰ ξεσχίζει τὴν τροφή της.

Ὅταν πιάσῃ τὸν ποντικό, δὲν τὸν θανατῶνει ὀλότελα, οὔτε καὶ τὸν τρώγει ἀμέσως. Τὸν ἀφήνει τραυματισμένο κι' αὐτὴ κάνει τάχα τὴν ἀδιάφορη, ὅτι τὸν ἄφησε ἐλεύθερο. Μόλις κινηθῆ, νὰ φύγῃ, τὸν ξαναγραπώνει μὲ τὰ νύχια της.

Ἔτσι ἀφοῦ εὐχαριστηθῆ παίζοντας, τὸν τρώγει μὲ μεγάλη ὄρεξι.

Τὸ σῶμα τῆς γάτας εἶναι πολὺ ἐλαστικό. Ἔτσι ἠμπορεῖ νὰ στριφογυρνᾷ, νὰ πηδᾷ καὶ νὰ περνᾷ ἀπὸ τρύπες, ἀρκεῖ νὰ χωράῃ τὸ στρογγυλὸ κεφάλι της, Στὶς στροφές τὴν βοηθεῖ καὶ ἡ μακρὰ οὐρά της, πού τὴν μεταχειρίζεται σὰν τιμόνι.

Ὅσα ζῶα ἐξημέρωσε ὁ ἄνθρωπος συνήθισαν σιγά-σιγά στὴ σκλαβιά. Δέχονται δηλαδὴ νὰ εἶναι περιορισμένα, ἀκόμα καὶ δεμένα. Ὅπως τὸ ἄλογο, ἡ ἀγελάδα κλπ. Ἡ γάτα ὅμως δὲν δέχτηκε νὰ χάσῃ τὴ λευτεριά της. Οὔτε τὸ δέσιμο δέχεται οὔτε τὸ κλείσιμο, οὔτε τὸ φίμωτρο. Πηγαίνει ὅπου θέλει καὶ ὅποια ὥρα θέλει. Γι' αὐτὸ στὶς πολυκατοικίες, πού οὔτε αὐλὲς οὔτε κεραμιδία ὑπάρχουν δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ζήσῃ.

Δὲν τῆς ἀρέσουν οὔτε καὶ τὰ πολλὰ χάδια. Μὲ χαρά της κάθεται κοντὰ στοὺς σπιτικούς ἢ καὶ πάνω στὰ γόνατά τους, ρουθονίζοντας εὐχαριστημένη. Καμπουριάζει σὰν τὴν χαϊδέψουν στὴ ράχι καὶ δέχεται στὴν ἀρχὴ μ' εὐχαρίστησι τὸ χαϊδεμα. Μὰ ἂν ἐξακολουθήσωμε νὰ τὴ χαϊδεύωμε, ἀγριεύει καὶ μᾶς δαγκώνει.

* * *

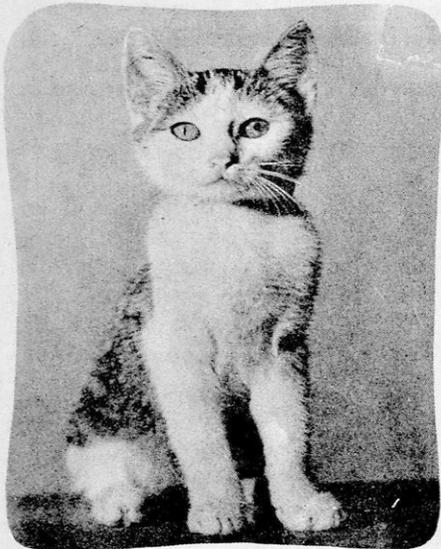
Ἡ γάτα γεννᾷ δυὸ φορές τὸ χρόνο ἀπὸ τρία ἕως πέντε γατάκια. Τὰ γατάκια στὴν ἀρχὴ εἶναι τυφλά. Ὑστερα ἀπὸ 10 ἡμέρες ἀνοίγουν τὰ ματάκια τους.

Ἀγαπᾷ πάρα πολὺ ἡ γάτα τὰ μικρά της. Τὰ μεταφέρει σὲ ἀσφαλισμένο μέρος μὲ τὸ στόμα της. Τὰ μικρά δὲν φωνάζουν καθόλου, γιατί δὲν πονοῦν. Τὰ δαγκώνει πολὺ ἀπαλά. Τὰ θηλάζει περίπου δυὸ μῆνες. Ξαπλώνεται κοντὰ στὰ γατάκια της κι' ἐκεῖνα παίζουν μὲ τὴν οὐρά της. Εἶναι πολὺ χαριτωμένα στὰ παιγνίδια τους.

Ὅσο ἡμερῃ καὶ ἂν εἶναι μιὰ γάτα, ἐξαγριώνεται καὶ θυμώνει

όταν βλέπτη ότι τὰ μικρά της κινδυνεύουν. Δέν διστάζει νὰ ἐπι-
τεθῆ καὶ σὲ δυνατώτερα ἀκόμη ζῶα, ὅπως εἶναι ὁ σκύλος, μὲ
τὸν ὁποῖο βρῖσκεται σὲ διαρκῆ ἔχθρα. «Σὰν τὸ σκύλο μὲ τὴ γά-
τα», λέμε γιὰ ἀνθρώπους, πού πάντοτε μαλώνουν.

Ἡ γάτα ἀγαπᾷ πολὺ τὸ σπίτι, πού ἐγεννήθηκε, ὅσο πτωχὸ

Οἱ γάτες

καὶ ἀν εἶναι. Καὶ ἀν ἀκόμη τὴν πάρουν σὲ πλουσιόσπιτο, ὅπου θὰ
βρῖσκη ἀφθονη καὶ ἐκλεκτὴ τροφή, δέν κάθεται. Γυρίζει στὸ
πρῶτο της σπίτι.

* * *

Ἡ γάτα ἀγαπᾷ πολὺ τὴ ζέστη. Ξαπλώνεται τὸ χειμῶνα
δίπλα στὸ τζάκι ἢ στὴ θερμάστρα καὶ ρουθονίζει εὐχαριστη-
μένη. Γιὰ νὰ μὴν κρυώνη, ἔχει πολὺ πυκνὸ καὶ ἀρκετὰ μακρὸ
τρίχωμα (γούνα) ἄσπρο, μαῦρο ἢ καφέ μὲ ραβδώσεις. Ὑπάρχει
καὶ ἓνα εἶδος γάτας τῆς Ἀγκύρας, πού τὸ σῶμα της σκεπάζε-
ται μὲ μακρυὲς ἄσπρες τρίχες.

Ἡ γάτα εἶναι ζῶο καθαρὸ. Πλένει τακτικὰ τὸ πρόσωπό της
καὶ τὸ σῶμα της μὲ τὸ σάλιο της. Ὅσο ὅμως καθαρὴ καὶ ἀν εἶ-
ναι, πολλὲς φορές μέσα στὴ γούνα της ὑπάρχουν μικρόβια. Γι'

αυτό δὲν πρέπει νὰ τὴν χαϊδεύωμε. Κάποτε προσβάλλεται καὶ ἀπὸ μιὰ φοβερὴ ἀρρώστια, τὴ λύσσα. Τότε εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη.
Ἡ γάτα ζῆ 8-10 χρόνια. Στὰ δάση τῆς πατρίδος μας ὑπάρχουν καὶ ἄγριες γάτες. Ἡ γούνα τους εἶναι πολὺ πυκνή. *

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΑ

Ἐνας ἄνθρωπος ἄφησε κάποια νύκτα τὴ γάτα καὶ τὸ σκύλο του νὰ τοῦ φυλάξουν τὸ σπίτι. «Ἐγὼ θὰ λείπω ὅλη τὴ νύκτα», τοὺς εἶπε: «Τὸ νοῦ σας, φυλάξετε καλὰ τὸ σπίτι, μὴν ἔρθουν κλέφτες καὶ μᾶς τὸ ρημάξουν.»

Τὰ δυὸ αὐτὰ ζῶα, ποὺ ἐκατάλαβαν τί τοὺς παρήγγειλε ὁ κύριός τους, ἐξάπλωσαν στὸ πάτωμα καὶ ἀγρυπνοῦσαν.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, τὸ σκοτάδι ἦταν τόσο βαθὺ μέσα στὸ κλεισμένο σπίτι, ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ διακρίνη κανεὶς οὔτε τὴ μύτη του.

Κάποια στιγμή λέει ὁ σκύλος στὴ γάτα: «Συντρόφισσα, ἀκουσες κάποιον κρότο; Τί νὰ ἦταν ἄραγε;»

Κι' ἡ γάτα τοῦ ἀπάντησε: «Μὴν ἀνησυχῆς, φίλε μου, μιὰ τρίχα ἔπεσε ἀπὸ τὸ ταβάνι!»

Τί καταλαβαίνετε, παιδιά, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἱστοριούλα;

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἡ γάτα εἶναι ἐφτάφυχη.
2. Σὰν τὸ σκύλο μὲ τὴ γάτα.
3. Ὅταν λείπη ἡ γάτα χορεύουν τὰ ποντίκια.
4. Τὸ ξέρει κι' ἡ γάτα μου.
5. Σὰν βρεγμένη γάτα. Γιατί τὶς λένε;

ΤΑ ΓΑΤΑΚΙΑ

Ρόδινη γλῶσσα, μύτη, αὐτάκια Ὠραῖα, λουσμένα, παστρικά
ρόδινα νύχια κοφτερά, πηδοῦν, κυλιοῦνται γρατσουνίζουν
ξυπνὰ τὰ μάτια λαμπερά καὶ πότε πότε ρουθουνίζουν
στὸ στῤῥωμα παίζουν τὰ γατάκια. μέσ' στ' ἄσπρα τους γουναρικά.

Κι' ἡ μάνα τους ἐκεῖ μπροστὰ
γυροῦν, τὰ μάτια σφαλιστά,
σὰν ἡμερο ἀγαθὸ λιοντάρι
ὄμορφο ὕπνο ἔχει πάρει.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

2. Ὁ σκύλος

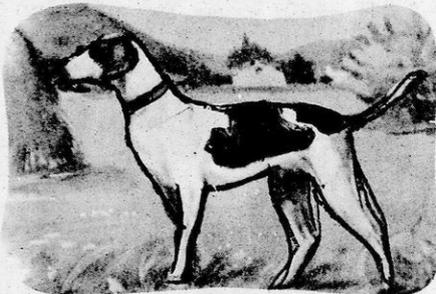
Ἀγαπητὸ τετράποδο τὶς γάτες κυνηγáει
μὲ λύκους ἔχει πόλεμο καὶ τὰ μαντριά φυλάει.

Ἡ γάτα, ὅπως εἶπαμε στὰ προηγούμενα, εἶναι τὸ χαϊδεμένο ζῶο τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ σκύλος εἶναι ὁ πιστὸς φίλος τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ζῆ κοντὰ του πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια.

Ὅπως ἡ γάτα, ἔτσι καὶ ὁ σκύλος εἶναι ζῶο σαρκοφάγο. Ἐπειδὴ ὅμως μένει κοντὰ στὸν ἄνθρωπο χρόνια καὶ χρόνια, ἐσυνήθισε νὰ τρώγῃ ἀπὸ ὅλες τὶς τροφές.

Σήμερα ὁ σκύλος δὲν φροντίζει γιὰ τὴν τροφή του. Τοῦ τὴν δίδει ὁ κύριός του. Ὁ σκύλος ὅμως, ποὺ εὐρίσκεται σὲ ἀγρία κατάστασι ἢ καὶ χωρὶς ἀφέντη, φροντίζει μόνος του γιὰ τὴν τροφή του. Τρώγῃ λαγούς, κουνέλια, πρόβατα, κατσικάκια, ζαρκαδία, πουλιά, ποντικούς καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ ζῶα.

Γιὰ νὰ εὕρῃ τὴν τροφή του, τὸν βοηθεῖ πολὺ ἡ ὄσφρησι. Γι' αὐτὸ ἡ μύτη του εἶναι

Κυνηγετικὸ

πάντοτε ὑγρὴ καὶ ἀρκετὰ μεγάλη, ἰδίως στὰ κυνηγετικά. Σκύλος ποὺ ἔχει μύτη στεγνὴ εἶναι ἄρρωστος. Δὲν βλέπει τόσο καλά, ὅπως ἡ γάτα, ἀκούει ὅμως περίφημα. Τ' αὐτιά σὲ ἄλλα σκυλιά εἶναι μικρὰ καὶ ὄρθια, σὲ ἄλλα εἶναι μεγάλα, πλατεῖα καὶ γέρνουν πρὸς τὰ κάτω.

Μὲ τὴν ὄσφρησί του νοιώθει ἀπὸ πολὺ μακριὰ τὸ κυνήγι του.

Μὲ τὸ γρήγορο τρέξιμό του προφθάνει ἀκόμη καὶ τὸ γρήγορο ζαρκαδί. Στὸ τρέξιμο τὸν βοηθοῦν τὰ γερά πόδια του, ἀλλὰ καὶ τὰ νύχια, ποὺ ἔχει στὰ δάκτυλά του. Τὰ νύχια του δὲν τὰ μαζεύει ὅπως ἡ γάτα. Εἶναι ἀρκετὰ χοντρά, σκληρὰ καὶ ὄχι πολὺ μυτερά. Ὅταν τρέχη πολὺ, πετᾷ πρὸς τὰ ὀπίσω χώματα καὶ μικρὰ χαλίγια. Ὅπως οἱ δρομεῖς μὲ τὰ ἀθλητικά τους παπούτσια.

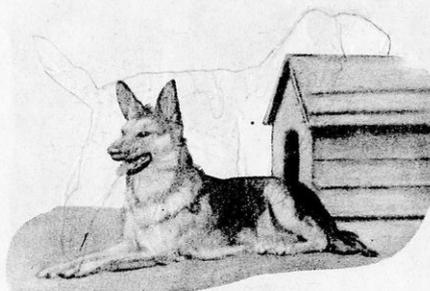
Ὁ σκύλος μ' ἓνα γερὸ δάγκωμα θανατῶνει τὸ ἀγρίμι, ποὺ κυνηγᾷ. Μὲ τοὺς κυνόδοντές του τὸ ξεσχίζει καὶ μὲ τοὺς δυνατοὺς τραπεζίτες τοῦ σπάζει τὰ κόκκαλα.

Στὸ τρέξιμο τὸν βοηθεῖ ἀκόμη καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματός του. Εἶναι σπαθωτὸ καὶ σχίζει τὸν ἀέρα, ἰδίως τὸ κυνηγετικὸ.

Ἡμπορεῖ νὰ τρέχη ὥρες πολλὰς χωρὶς νὰ ἰδρώνη. Καὶ δὲν ἰδρώνει, γιατί τὸ σῶμα του δὲν ἔχει τρυπίτσες, πόρους, ὅπως ἔχουν ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα. Γι' αὐτὸ ὅταν τρέχη ἢ ὅταν εἶναι πολλὴ ζέστη, κρεμᾷ ἔξω τὴ γλώσσα του, γιὰ νὰ δροσίζεται. Τὴ γλώσσα του τὴ μεταχειρίζεται καὶ γιὰ νὰ πίνη νερό. Δὲν ἡμπορεῖ νὰ ρουφήξῃ τὸ νερό, ὅπως ἄλλα ζῶα, γιατί τὰ ρουθούνια του βρίσκονται στὴν ἄκρη τῆς μύτης του καὶ θὰ χώνονταν στὸ νερό. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πίνει καὶ ἡ γάτα. Δηλαδὴ φέρνει στὸ στόμα τῆς μὲ τὴ βοήθεια τῆς γλώσσας τὸ νερό ἢ τὸ γάλα.

Ἡ σκύλα γεννᾷ δυὸ φορές τὸ χρόνο ἀπὸ 3-8 μικρὰ σκυλάκια

ὅπως ἡ γάτα. Τὰ σκυλάκια ἀνοίγουν τὰ μάτια τους σὲ δέκα ἡμέρες. Τὰ μεταφέρει, τὰ ἀγαπᾷ, τὰ προστατεύει καὶ τὰ θηλάζει, ὅπως ἡ γάτα. Τὰ σκυλάκια (κουτάβια) εἶναι πολὺ χαριτωμένα. Τρέχουν, παίζουν καὶ κουνοῦν διαρκῶς τὴν οὐρά τους, δείχνοντας ἔτσι τὴ χαρὰ τους.

Λυκόσκυλο

Ἐπάρχουν πολλὰ εἶδη σκύλων. Ὑψηλοί, κοντοί, μὲ μακρὸ ἢ κοντὸ τρίχωμα, πού ἔχει

διάφορους χρωματισμούς. Σκύλοι πού ζυγίζουν 100 κιλά καὶ σκύλοι, πού ζυγίζουν ἕνα κιλό. Ὑπολογίζουν ὅτι τὰ εἶδη τῶν σκυλιῶν ξεπερνοῦν τὰ 300. Τὰ κυριώτερα εἶδη εἶναι: Ὁ ποιμενικὸς (τσοπανόσκυλο). Εἶναι ἀρκετὰ μεγαλόσωμος, δυνατὸς καὶ μὲ πυκνὸ καὶ μακρὸ τρίχωμα. Ὁ κυνηγετικὸς μὲ τὸ σπαθωτὸ κορμί του, πού ἔχει σχεδὸν πάντοτε κοντὸ τρίχωμα. Ὁ ἀστυνομικὸς. Εἶναι μεγαλόσωμος, δυνατὸς καὶ ἔξυπνος. Ὁμοιάζει μὲ τὸν λύκο (λυκόσκυλο). Μὲ τὴν ὕσφρησί του ἡμπορεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἐγκληματία, ἀπὸ τὴ μυρουδιά πού ἄφησε στὸ μέρος πού στάθηκε ἢ ἐπέρασε ὁ κακοῦργος. Ὁ σκύλος τῶν ψυχρῶν χωρῶν. Εἶναι μεγαλόσωμος, δυνατὸς, καὶ μὲ πυκνὸ τρίχωμα. Πολλοὶ μαζί σέρνουν ἔλκηθρα μὲ ἀρκετὸ βάρος στοὺς πάγους (ἀμάξια Ἐσκιμῶν). Ὁ οἰκιακὸς σκύλος, ὁ σκύλος τῶν σαλονιῶν, ὁ σκύλος τῶν ἵπποδρομιῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὁ σκύλος ἔχει πολλὰ ψυχικὰ χαρίσματα. Εἶναι ἔξυπνος, πιστός καὶ ἀφωσιωμένος στὸν κύριό του. Τὴ χαρὰ τὴν φανερώνει μὲ παράξενα γαυγίσματα, ἀλλὰ περισσότερο μὲ τὴν οὐρά του. Τόσο πολὺ ἀγαπᾷ τὸν κύριό του, πὺ πολλὰς φορές θυσιάζεται γι' αὐτόν. Ἐνῶ, ὅπως ἐμάθαμε, εἶναι ζῶο σαρκοφάγο ὅμως προτιμᾷ νὰ φοβῆσθαι ἀπὸ τὴν πεῖνα, παρὰ νὰ φάγῃ τὸ ἀρνάκι ἢ τὸ κατσικάκι τοῦ κυρίου του. Διακρίνει τὸν καλὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν κακὸ· τοὺς ἀλῆτες τοὺς κυνηγᾷ.

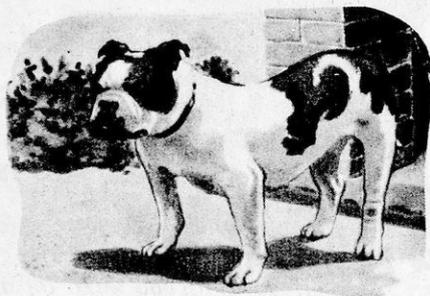
Ἐχει καὶ μερικὲς περιέργες συνήθειες: τρέχει πίσω ἀπὸ κάθε τι, πὺ κινεῖται: αὐτοκίνητο, πέτρα, μπάλα. Γαυγίζει τὸ φεγγάρι· μισεῖ πολὺ τὴ γάτα καὶ δαγκώνει τὶς πέτρες πὺ τοῦ ρίχνουν.

Ὅπως ὅλα τὰ ζῶα, ἔτσι καὶ ὁ σκύλος ἀρρωσταίνει. Ἡ πιὸ φοβερὴ ἀρρώστια τοῦ σκύλου εἶναι ἡ λύσσα. Ὁ λυσσασμένος σκύλος εἶναι τρομερὰ ἐπικίνδυνος. Δὲν ἀναγνωρίζει τὸν κύριό του. Κοκκινίζουν τὰ μάτια του, ἡ φωνὴ του εἶναι βραχνή, δὲν ἀκούει στὸ ὄνομά του, δὲν θέλει νὰ φάγῃ καὶ ἔχει τὴν οὐρά του κατεβασμένη. Δαγκώνει ὅσους συναντήσῃ μπροστά του, ἀνθρώπους, ἢ ζῶα καὶ τοὺς μεταδίδει τὴ λύσσα. Ἡ λύσσα εἶναι ἀρρώστια, πὺ φέρνει τὸ θάνατο.

Ὅταν μᾶς δαγκώσῃ ἓνα σκυλί, πρέπει νὰ τρέξωμε ἀμέσως στὸ γιαντρώ. Δὲν ἤμποροῦμε νὰ ξέρωμε ἂν τὸ σκυλί αὐτὸ εἶναι λυσσασμένο ἢ ὄχι. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάμωμε ἐνέσεις μὲ ἀντιλυσσικὸ ὀρρό.

Ἄλλη ἀρρώστια πὺ μᾶς μεταδίδει ὁ σκύλος εἶναι ἡ ταινία τοῦ ἐχينوκόκκου. Ὁ ἐχινόκοκκος ζῆ μέσα στὰ ἔντερα τοῦ σκύλου. Τὰ αὐγά τοῦ ἐχينوκόκκου ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ σκύλου μεταφέρονται στὸ τρίχωμά του. Ὅταν χαϊδεύωμε λοιπὸν τὸ τρίχωμα τοῦ σκύλου ἤμπορεῖ νὰ μεταφέρωμε στὸ στόμα μας μερικὰ ἀπὸ τὰ μικροσκοπικὰ αὐτὰ αὐγά, καὶ νὰ ἀρρωστήσωμε ἀπὸ ἐχινόκοκκο.

Ὁ σκύλος ζῆ 15-20 χρόνια.

Μπουλλντόκ

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΑ

Ὁ Ὀδυσσεύς, ὅπως ξέρομε, πήρε μέρος στὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, κι' ἔκαμε νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του 20 χρόνια. Ὅταν ἐγύρισε στὴν Ἰθάκη, κανεὶς δὲν τὸν ἐγνώρισε. Μόνον ὁ πιστὸς του σκύλος, ὁ Ἄργος, τὸν ἐγνώρισε. Ἦταν πιά πολὺ γέρος. Ὅταν τὸν εἶδε, ἐκοῦνησε τὴν οὐρὰ του καὶ ἐφόφησε εὐχαριστημένως.

ΓΙΑ ΝΑ ΓΕΛΑΣΕΤΕ

Ἡ μικρούλα Μαρίνα πηγαίνει στὸ σπίτι τῆς κυρίας Εὐανθίας γιὰ κάποιο θέλημα τῆς μαμᾶς της. Μόλις ὁμως μπαίνει στὸ χῶλ, ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ ἀρχίζει τὸ γαύγισμα.

Ἡ Μαρίνα, τρομοκρατημένη, τρέχει καὶ κρύβεται πίσω ἀπὸ μιὰ πολυθρόνα.

— Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου, τῆς λέει ἡ κυρία Εὐανθία. Δὲν ξέρεις τὴν παροιμία πὺν λέει: «Σκύλος πὺν γαυγίζει δὲν δαγκώνει;»

Καὶ ἡ Μαρίνα:

— Ἐγὼ τὴν ξέρω, κυρία, μὰ τὴν ξέρει κι' ὁ σκύλος;...

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Τὸ παιδάκι σου καὶ τὸ σκυλάκι σου ὅπως τὸ μάθης κάνει.
2. Καὶ ἡ πίττα γερὴ καὶ ὁ σκύλος χορτᾶτος.
3. Πῆγε σὰ σκυλιὸ στ' ἀμπέλι.
4. Βούτυρο καλὸ σὲ σκυλίσιο τομάρι. Γιατί τίς λένε;

ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΥ Η ΟΥΡΑ

Ἐχω ἀκούσει χίλια λόγια
χαρωπά, λυπητερά,
μὰ ποτὲ καμμιά φορὰ
δὲν μιλῆσανε τὰ λόγια
σὰν τοῦ σκύλου τὴν οὐρὰ!

Ἄνταμώθησαν ἀνθρώποι
κι' ἔχουν κλάφει ἀπὸ χαρά,
μὰ κανεὶς καμμιά φορὰ
«καλῶς ᾤρισες» δὲν εἶπε,
σὰν τοῦ σκύλου τὴν οὐρὰ.

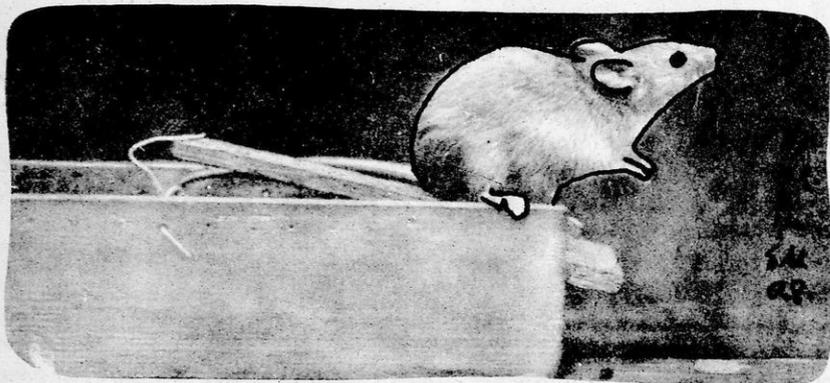
Καὶ σὲ φίλους καὶ σὲ ξένους
ἔχω δώσει τὴ χαρά.
Μὲ ξεχάσαν μιὰ φορὰ...
μὰ πιστὸς μοῦ μένει ὁ σκύλος
καὶ σαλεύει τὴν οὐρὰ.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

3. Ὁ ποντικός

*Μουσουδέντι δὲν χωρέντι. Ποδαρέντι δὲν χωρέντι.
Βάζει οὐρέντι καὶ χωρέντι. Καὶ γυρίζει κι' ἀγλειφέντι.*

Τὸ παράξενο αὐτὸ αἰνίγμα τὸ ἔλεγαν στὸν πολὺ παλιὸ καιρὸ γιὰ τὸν ποντικὸ, ποὺ κατορθώνει νὰ πίνη τὸ λάδι ποὺ εἶναι μέσα σὲ ἕνα στενόλαιμο μπουκάλι. Ἐπειδὴ δὲν χωράει οὔτε ἡ μουσουδά του (μουσουδέντι), οὔτε τὸ ποδάρι του (ποδαρέντι), βάνει

Τὸ ποντικὶ τοῦ σπιτιοῦ

τὴν οὐρά του (οὐρέντι) στὸ μπουκάλι, τὴν φέρνει ἔπειτα στὸ στόμα του καὶ τὴν γλείφει.

Σπάνια θὰ ἰδοῦμε ποντικὸ τὴν ἡμέρα. Πάντοτε βγαίνει ἀπὸ τὴν τρύπα του τὴ νύχτα, γιὰ νὰ βρῆ τὴν τροφή του.

Ὁ ποντικὸς τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἴσος μὲ ἕνα αὐγὸ κότας, χωρὶς τὴν μακρὰ οὐρά του. Τὸ κεφάλι του εἶναι μικρὸ καὶ σουβλερό. Τὰ αὐτιά του εἶναι τριγωνικὰ καὶ εὐκίνητα. Τὰ μάτια του μικρὰ καὶ ζωηρά. Ἔχει μουστάκια, ὅπως καὶ ἡ γάτα. Τὸ σῶμα του εἶναι ἐλαστικὸ καὶ σκεπάζεται μὲ πολὺ κοντὲς σταχτερές τρίχες. Τὰ πόδια του δὲν ἔχουν τρίχες, ὅπως καὶ ἡ μακρὰ οὐρά του. Τὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν του ἔχουν νύχια σκληρὰ καὶ μυτερά.

Τί τρώγει ὁ ποντικὸς; Τὰ πάντα: κρέας, ψωμί, τυρὶ, χῶμα, καρπούς, δέρματα, κ.λ.π. Εἶναι ζῶον παμφάγον.

Τὴν τροφή του ὁ ποντικὸς τὴν εὐρίσκει μὲ τὴν ὄσφρησι.
Δὲν βλέπει καλά, κυκλοφορεῖ ὅμως μέσα στὸ σκοτάδι μὲ εὐκολία. Σ' αὐτὸ τὸν βοηθοῦν τὰ μουστάκια του.

Ὁ ποντικὸς δὲν μασᾷ τὴν τροφή του, ὅπως ὁ σκύλος καὶ ἡ γάτα. Μὲ τὰ τέσσερα μεγάλα δόντια του τὴν ροκανίζει. Τὴν κάνει δηλ. μικρὰ κομματάκια, σὰν ροκανίδια, τὴν μασάει λίγο καὶ τὴν καταπίνει. Ὅταν ἡ τροφή εὐρίσκεται μέσα σὲ ξύλινο κιβώτιο, ὁ ποντικὸς κατορθώνει νὰ τρυπήσῃ μὲ τὰ δόντια του, τοὺς κοπτήρες, τὸ κιβώτιο. Ὅσο χοντρὴ καὶ ἂν εἶναι μιὰ σανίδα σὲ λίγες ὥρες τὴν τρυπάει. Γιὰ νὰ μεταχειρίζεται εὐκολὰ τοὺς κοπτήρες, τὸ ἐπάνω χεῖλος του εἶναι σχισμένο.

Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ ποντικοῦ εἶναι ἡ γάτα. Ἔχει ὅμως καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐχθροὺς. Τὸ σκύλο, τὴν κουκουβάγια, τὰ κίττα, τὴν ἀλεπού, τὸ γεράκι, τὸν ἀετὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Μὲ τόσοσδήποτε ἐχθροὺς δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ποντικὸς. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ, γιὰτὶ ἡ ποντικίνα γεννᾷ 4-6 φορές τὸ χρόνο ἀπὸ 4-8 ποντικιάκια, γυμνά.

Τὰ ποντικιάκια μεγαλώνουν γρήγορα καὶ ὅταν γίνουν 4 μηνῶν ἀρχίζουν κι' αὐτὰ νὰ γεννοῦν.

Ὁ ποντικὸς εἶναι πολὺ βλαβερὸ ζῶο στὸν ἄνθρωπο. Πολλοὶ ποντικοὶ ἔμπορεῖ νὰ ρημάξουν ἓνα σπίτι. Ὅχι μόνο τρώγουν τροφίμα, ἀλλὰ καταστρέφουν καὶ τὰ βιβλία μας, τὰ ρούχα μας, τὰ παπούτσια μας καὶ τὰ ντουλάπια μας.

Ὁ ποντικὸς ἀκόμη μεταδίδει πολλὰ ἀρρώστιες. Ἡ πιὸ φοβερὴ ἀπὸ ὅλες εἶναι ἡ πανώλης (πανούκλα). Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε μέσο : μὲ γάτα, μὲ δηλητήριο, ἢ μὲ παγίδες νὰ προσπαθοῦμε νὰ τοὺς ἐξολοθρεύουμε.

Υπάρχουν πολλὰ εἶδη ποντικῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ποντικὸ τοῦ σπιτιοῦ. Ἐνα εἶδος, ὁ ἀρουραῖος, ζῆ στὰ χωράφια, εἶναι μελίσσωμος καὶ κάνει καταστροφὲς στὰ σπαρτά.

Ὁ ποντικὸς ζῆ 2-3 χρόνια.

ΕΝΑ ΠΑΡΑΜΥΘΑΚΙ

Σὲ μιὰ μεγάλη σιταποθήκη μαζεύτηκαν μιὰ νύχτα οἱ ποντικοὶ γιὰ νὰ σκεφθοῦν μὲ τί τρόπο θὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴ γάτα, πὸν τοὺς εἶχε ρημάξει.

ΓΝΕΜΟΣ.

Καθένας από τους ποντικούς έλεγε τή γνώμη του κανενός όμως ή γνώμη δέν ήταν άποτελεσματική. "Αρχισαν να άπελπίζονται, όπου κάποιος νεαρός ποντικούλης φωνάζει ένθουσιασμένος:

— Τό βρηκα, τό βρηκα σωθήκαμε!

Οί ποντικοί τέντωσαν τ' αυτιά τους ν' άκούσουν.

— Τέλειωσαν τά βάσανά μας, λέει ο ποντικούλης. Θα κρεμάσωμε στο λαιμό τής γάτας ένα κουδούνι. "Ετσι, άμα θά μās πλησιάζη ή γάτα, θ' άκούμε τό κουδούνι της και θά τρυπώνωμε στη φωλιά μας.

— Ζήτωωωω! φώναξαν οί ποντικοί με χαρά.

— Σταθήτε, κρατήστε τόν ένθουσιασμό σας, παρακαλώ, και μη βιάζεστε τόσο, είπε ένας γεροπόντικας. Θα σωθοϋμε στ' αλήθεια, αν κουδουνιάσωμε τή γάτα, μα ποιός από μās θά μπορέση να τής κρεμάση τό κουδούνι;

Οί ποντικοί έμειναν μ' άνοιχτό τό στόμα. Κι' ο γεροπόντικας, πού ήξερε πολλά πρόσθεσε: « Η γάτα, φίλοι μου, πάντα θά μās κυνηγά. Για να μη χαθοϋμε δλότελα, θά πρέπει να γεννάμε πολλά ποντικάκια κι' έτσι, όσα και να φάη ή γάτα, πάλι θ' άπομείνουν.»

4. Τό πρόβατο

"Ημερο κι' άκακο, δειλό, μās τρέφει και μās ντύνει κρέας, τυρι και βούτυρο κι' άλλα καλά μās δίνει.

Τό ξέρετε, είναι τό πρόβατο, τό πιό άκακο και άγαθό ζωο.

Μά είναι τό πρόβατο ζωο τοϋ σπιτιοϋ; Τα πρόβατα ζοϋν κοπαδιαστά στα λιβάδια, στους άγρους και στα βουνά. "Ομως σε πολλά χωριά οί χωρικοί τρέφουν στο σπίτι τους από ένα ή δυό πρόβατα.

Τό πρόβατο τρώει χόρτα. Γι' αυτό έχει πάντα σκυμμένο τό κεφάλι του προς τό έδαφος.

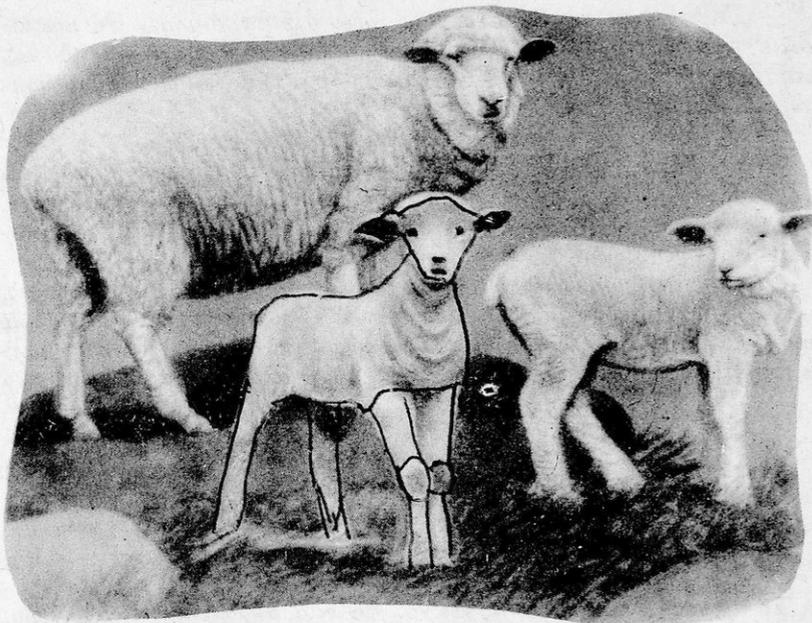
Για να ήμπορη εύκολα να κόβη και τά μικρά άκόμη χορταράκια, έχει κοπιτήρες μόνον στην κάτω σιαγόνα. Στην επάνω έχει μόνον σκληρά οϋλα.

Τό πρόβατο για να τραφή έχει ανάγκη από πολϋ χόρτο. Γι' αυτό τρώγει πολϋ γρήγορα τό χόρτο και τό καταπίνει σχεδόν άμάσητο. "Οταν ήσυχάζη, τότε ξαναφέρνει τήν τροφή στο στόμα του βώλους-βώλους, τήν μηρυκάζει δηλαδή τήν άναμασά και

Φοβισμός

τὴν καταπίνει καλὰ μασημένη πλέον. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ στομάχι τοῦ προβάτου εἶναι χωρισμένο σὲ 4 μέρη, ποὺ συγκοινωνοῦν με-
ταξύ τους. Στὸ πρῶτο πηγαίνει ἡ τροφή σχεδὸν ἀμάσητη καὶ στ'
ἄλλα τρία κατεβαίνει καλὰ μασημένη, ὅπου καὶ χωνεύεται.

Τὸ πρόβατο

Τὸ πρόβατο γιὰ νὰ μὴν κρυώνη τὸν χειμῶνα, ποὺ εἶναι σχε-
δὸν πάντοτε στὸ ὑπαιθρο, ἔχει τὸ σῶμα του σκεπασμένο μὲ πυκνὸ
καὶ μακρὸ μαλλί. Τὶς περισσότερες φορές ἄσπρο. Κάποτε καὶ
μαῦρο. Τὸ καλοκαίρι μὲ τὴ μεγάλη ζέστη, ὁ βοσκὸς κουρεῦει
τὸ πρόβατο.

Τὴν οὐρά του τὸ πρόβατο τὴν κρατᾶ πάντοτε πρὸς τὰ κάτω.

* * *

Τὸ πρόβατο γεννᾷ μιὰ φορά τὸ χρόνο ἓνα ἢ δύο ἀρνάκια καὶ
σπάνια τρία. Τὰ θηλάζει ἓνα ἕως δύο μῆνες καὶ τὰ ἀγαπᾷ πολύ.
Κοντὰ στὸν ἄνθρωπο τὸ πρόβατο δὲν κινδυνεύει ἀπὸ τοὺς

έχθρους του. "Όταν όμως ζῆ μακριά από τὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ προφυλαχθῆ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐχθροὺς του, ζῆ κοπαδιαστά. "Έτσι ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ πρόβατα θὰ καταλάβῃ τὸν ἐχθρό. Μ' ἓνα βέλασμά του θὰ εἰδοποιήσῃ τὸ κοπάδι κα' ὅλα μαζί θὰ τρέξουν σὲ ἀπόκρημνους βράχους γιὰ νὰ σωθοῦν. Εὐκόλα ἀνεβαίνουν στοὺς βράχους καὶ δὲν γλιστροῦν. Τὰ δυὸ δάχτυλα, πού ἔχουν σὲ κάθε τους πόδι εἶναι ντυμένα μὲ μιὰ οὐσία σὰν καουτσούκ.

Μὰ ὅταν φθάσῃ καὶ ὡς ἐκεῖ ὁ ἐχθρός, τότε τὰ ἀρσενικά πρόβατα, τὰ κριάρια, μὲ τὰ μεγάλα καὶ γυριστὰ κέρατά τους, τὸν κτυποῦν καὶ τὸν γκρεμίζουν εὐκόλα ἀπὸ τοὺς βράχους.

Εἶναι πολὺ δειλὸ ζῶο καὶ ἄβουλο. Τρομάζει μὲ τὸν παραμικρὸ κρότο. Κάποτε ὁ τρόμος τῶν προβάτων εἶναι τόσο μεγάλος, πού μπορεῖ τρέχοντας νὰ πέσουν στῆ θάλασσα.

Τὸ ἓνα πρόβατο ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, στὰ τυφλά. "Αν τὸ πρῶτο πέσῃ σὲ γκρεμὸ, πέφτει καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο καὶ ὀλόκληρο τὸ κοπάδι.

"Αν πιάσῃ ἡ μάντρα φωτιά, τὰ πρόβατα δὲν προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ κάποιο μέρος, ἀλλὰ μαζεύονται σὲ μιὰν ἄκρη, στριμώχνονται καὶ καίγονται.

Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ προβάτου εἶναι ὁ λύκος.

* * *

Τὸ πρόβατο μᾶς εἶναι πολὺ χρήσιμο ζῶο. Μᾶς δίνει τὸ μαλλί του, τὸ γάλα του, τὸ κρέας του, τὴν κοπριά του. Ἄκόμη καὶ τὰ κέρατά του.

Πόσα πράγματα δὲν γίνονται ἀπὸ τὸ γάλα: Τὸ τυρί, τὸ βούτυρο, ἡ γιαούρτη, ὁ τραχανάς, οἱ χυλόπιττες, κρέμες, ρυζόγαλο καὶ ἄλλα.

Τὰ πρόβατα προσβάλλονται ἀπὸ διάφορες ἀρρώστιες. Οἱ ἀρρώστιες αὐτὲς εἶναι μεταδοτικές. Ἡμπορεῖ νὰ χαθῆ ὀλόκληρο κοπάδι. Τὶς ἀρρώστιες αὐτὲς μόνον οἱ γιατροὶ τῶν ζώων, οἱ κτηνίατροι, τὶς θεραπεύουν.

Τὸ πρόβατο ζῆ 8-10 χρόνια.

ΠΑΙΧΝΙΔΑΚΙ

Σ' ἓνα λιβάδι ἐβοσκοῦσαν μερικὰ πρόβατα καὶ δίπλα, κάτω ἀπὸ τὴ σκιά ἐνὸς δέντρου, ἦταν ξαπλωμένος ὁ τσοπανόσκυλος κα' ἔτρωγε, μὲ τὴν ἡσυχία του, τὸ ψωμί καὶ τὰ κόκκαλα, πού τοῦ εἶχε φέρει ὁ τσοπᾶνος.

Σὰν ἔφυγε ὁ τσοπάνος, τὰ πρόβατα εἶπαν μεταξύ τους: «Τί ἀδικία. Ἐμεῖς δίνομε τόσα πράματα στὸν κύριό μας, τὸ μαλλί μας, τὸ κρέας μας, τὸ γάλα μας καὶ τόσα ἄλλα. Αὐτὸ τὸ παλιόσκυλο δὲν τοῦ δίνει τίποτε. Κι' ὁμως εἶδατε; Τοῦ ἔφερε φαγητὸ καὶ τὸ χᾶιδεψε τόσο τρυφερά. Τί ἀδικία!»

Καθὼς ἔλεγαν αὐτὰ, παρουσιάζεται μπροστὰ στὰ πρόβατα ἓνας πενιασμένος λύκος. Τὰ πρόβατα ἐκοκκάλωσαν ἀπὸ τὸ φόβο τους.

Ὁ μαντρόσκυλος ἀφήνει τὸ φαγητὸ του, ὀρμάει, ἀρπάζει τὸ λύκο ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τὸν ξεσχίζει.

Τί καταλαβαίνετε, παιδιά, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἱστοριούλα;

5. Ἡ γίδα (αἶγα)

Ὅλη μέρα τριγυρίζει καὶ τὸ βράδυ μηρυκάζει
λίγα δῶρα μᾶς χαρίζει καὶ τὰ δέντρα τὰ ρημάζει.

Ἡ γίδα

Ἡ γίδα ὅταν μείνη ἐλεύθερη, καταστρέφει τὰ δέντρα. Δὲν ἀφήνει βλαστάρι γιὰ βλαστάρι. Γι' αὐτὸ ἔχει τὸ κεφάλι της

ὄρθιο, ἐνῶ τὸ ἡμερο καὶ ἄκακο πρόβατο τὸ κρατεῖ πάντα σκυμμένο. Τρώγει βέβαια καὶ χόρτα ἢ γίδα. Προτιμᾷ ὅμως τὰ φύλλα καὶ τὰ βλαστάρια τῶν δένδρων. Σηκώνεται στὰ πισινά της πόδια ἢ καὶ σκαρφαλώνει στὰ δένδρα γιὰ νὰ τὰ κορφολογήσῃ.

Γι' αὐτὸ τῆ γίδα ὁ ἄνθρωπος τὴν ἔχει πάντοτε δεμένη.

Ἔχει δύο κέρατα ποὺ κλίνουν πρὸς τὰ ὀπίσω. Μηρυκάζει τὴν τροφή της καὶ γεννᾷ μιὰ φορά τὸ χρόνο, ἓνα, δύο, τρία καὶ κάποτε τέσσερα κατσίκακια.

Ἡ γίδα ἔχει ὅσους ἐχθροὺς ἔχει καὶ τὸ πρόβατο. Μᾶς δίδει τὸ γάλα, τὸ κρέας καὶ τὸ μαλλί της. Ἐκλεκτὸ μαλλὶ δίνουν οἱ γίδες τῆς Ἀγκύρας.

Ὅπως τὰ πρόβατα, ἔτσι καὶ οἱ γίδες ζοῦν κοπαδιαστά.

Ἐπειδὴ ὅμως κάνουν μεγάλες καταστροφές στὰ δάση, γι' αὐτὸ ἡ Πολιτεία ἀπαγορεύει νὰ βόσκουν σὲ δασωμένα μέρη.

Ἡ γίδα ζῆ ὅπως καὶ τὸ πρόβατο 10-15 χρόνια.

6. Τὸ βόδι

Μάτια ἡμερα, μεγάλη καὶ τριγωνικὸ κεφάλι.

Δίνει κρέας, δίνει γάλα κι' ἔχει δύναμι μεγάλη.

Τὸ βόδι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ εὐλογημένα ζῶα, ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ καλὸς Θεός. Ὁ ἄνθρωπος τὸ ἡμέρεψε πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια. Ζοῦν ὅμως ἀκόμη καὶ σήμερα ἄγρια βόδια στὴν Εὐρώπη καὶ πιὸ πολὺ στὴν Ἀμερική.

Παρατηρῶντας τὸ μεγάλο του κορμὶ καὶ τὰ χοντρά καὶ δυνατὰ κέρατά του ἴσως φοβηθῆς. Ἄν προσέξῃς ὅμως τὰ μεγάλα καὶ ἡμερα μάτια του, ἀμέσως θὰ καταλάβῃς ὅτι εἶναι ζῶο ἄκακο καὶ ἀγαθό.

Ὅπως τὸ πρόβατο ἔτσι καὶ τὸ βόδι μηρυκάζει τὴν τροφή του. Ἔχει κι' αὐτὸ στομάχι σὲ 4 χωρισμένο καὶ κοπτήρες μόνον στὴν κάτω σιαγόνα. Τὴν τροφή του τὴν πιάνει μὲ τὰ χοντρά χεῖλη του καὶ τὴν παχειὰ καὶ χοντρή γλῶσσα του. Ἡ κοιλιά τοῦ βοδιοῦ εἶναι τόσο μεγάλη, ποὺ μπορεῖ νὰ χωρέσῃ 225 κιλά νερό.

Τὰ πόδια τοῦ βοδιοῦ εἶναι λεπτὰ καὶ κοντά. Τὰ νύχια του εἶναι ὅπως τοῦ προβάτου καὶ τῆς γίδας. Τὸ σῶμα του εἶναι ἀρκετὰ χονδρὸ καὶ φθάνει σὲ ὕψος ἓνα καὶ μισὸ μέτρο. Σκεπάζεται μὲ λεπτές καὶ μικρές τρίχες. Ἡ οὐρά του εἶναι μεγάλη καὶ τε-

λειώνει σὲ μιὰ φούντα ἀπὸ τρίχες μακρυές, γιὰ νὰ διώχνη τὰ ἐνοχλητικὰ ἔντομα.

* * *

Τὸ θηλυκὸ βόδι, ἡ ἀγελάδα, γεννᾷ μιὰ φορά τὸ χρόνο ἓνα μικρὸ (μοσχάρι). Τὸ ἀγαπᾷ πολὺ καὶ τὸ θηλάζει ἕξι μῆνες.

Τὰ βόδια

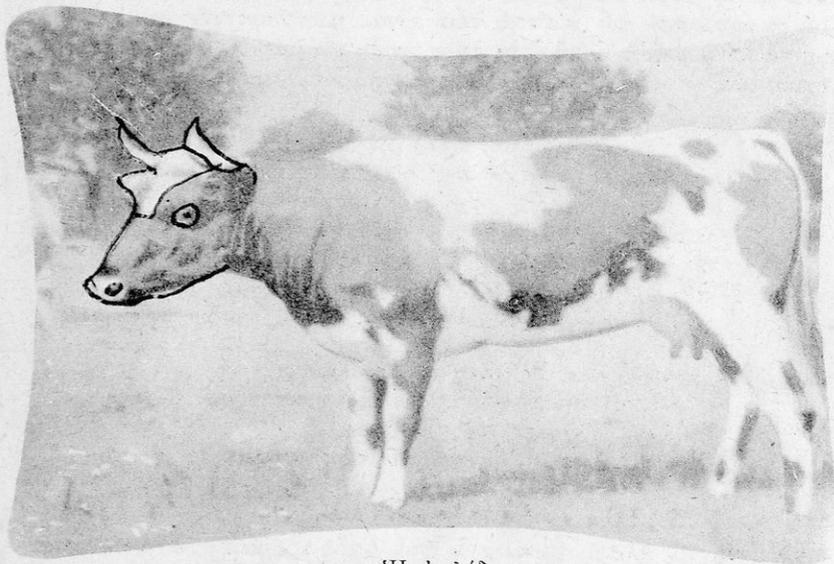
Τὸ ἀρσενικὸ βόδι, ὁ ταῦρος, εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τὴν ἀγελάδα. Τὰ κέρατά του εἶναι μεγαλύτερα. Ὄταν θυμώση, γίνεται ἐπικίνδυνος. Ὁ ταῦρος ἐρεθίζεται, ὅταν βλέπη κόκκινο χρῶμα.

Τὸ βόδι μᾶς δίδει ὅ,τι καὶ τὸ πρόβατο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μαλλί. Ἐπὶ πλεόν τὸ βόδι εἶναι ὁ καλύτερος βοηθὸς τοῦ γεωργοῦ. Σύρει τὸ ἀλέτρι, τὸ κάρρο (ἀραμπᾶς) καὶ γυρίζει τὸ μαγγανοπήγαδο.

Ἐνα μεγάλο βόδι ζυγίζει ἀπὸ 500 ἕως 800 κιλά. Μιὰ καλὴ ἀγελάδα ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ὡς 25 κιλά γάλα τὴν ἡμέρα. Τὸ δέρμα τοῦ βοδιοῦ εἶναι ἀρκετὰ χοντρὸ καὶ γίνεται κατὰλληλο σολόδεμα, λουρὶ μηχανῶν κλπ.

Ἐπάρχουν πολλὰ εἶδη βοδιῶν. Τὰ σπουδαίτερα εἶναι οἱ Ἑλβετικὲς καὶ οἱ Ὀλλανδικὲς ἀγελάδες. Τὶς τρέφουν σὲ μεγάλους

καὶ καθαροὺς σταύλους, ὅπου τὶς ἐπισκέπτονται συχνὰ οἱ κτη-
νίατροι. Οἱ ἀγελάδες αὐτὲς μᾶς δίνουν 30 καὶ 35 κιλά γάλα τὴν
ἡμέρα. Τὸ γάλα τους τὸ βάζουν σὲ σφραγισμένα μπουκάλια
ἢ συμπυκνωμένο σὲ μικρὰ τενεκεδένια κουτιά, ὅπως εἶναι τὸ

Ἡ ἀγελάδα

γάλα «Νεστλέ», τὸ γάλα «Ἄλπεις», τὸ γάλα «Βλάχας» κ.λπ.
Μποροῦν ἀκόμη νὰ τὸ μετατρέψουν σὲ σκόνη.

Στὴν Ἰσπανία ἀπὸ πολλὰ χρόνια γίνονται ταυρομαχίες. Χι-
λιάδες θεατὲς παρακολουθοῦν τὸ ἀγώνισμα τῶν ταυρομαχιῶν. Ὁ
ταυρομάχος ἐρεθίζει τὸν ταῦρο μὲ κόκκινο πανί.

Τὸ ἀγώνισμα αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο γιὰ τὸν ταυρομάχο.
Πολλὲς φορὲς συμβαίνει νὰ σκοτωθῇ ὁ ταυρομάχος ἀπὸ τὸν
ἀγριεμένο ταῦρο.

Τὸ οἰκιακὸ βόδι δὲν ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς. Μερικὰ ὅμως ἔντο-
μα τὸ ἐνοχλοῦν πολὺ, ὅπως ἓνα εἶδος μυίγας, ποὺ λέγεται
οἴστρος. Προστατεύεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Τὸ ἄγριο ὅμως βόδι
ἔχει ἐχθροὺς ὅλα τὰ σαρκοφάγα θηρία. Τοὺς ἐχθροὺς του τοὺς
ἀντιλαμβάνεται μὲ τὴ δυνατὴ ὄσφρησί του.

Ἵπερασπίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ δυνατὰ κέρατά του.

Τὸ βόδι ἀρρωσταίνει πολὺ συχνά. Γι' αὐτὸ καὶ συχνὰ τὸ παρακολουθεῖ ὁ κτηνίατρος.

Τὸ βόδι ζῆ 20-30 χρόνια.

Μὲ τὸ βόδι συγγενεῖ καὶ ὁ βούβαλος. Ἐχει τὰ ἴδια γνωρίσματα μὲ τὸ βόδι. Τὸ χρῶμα του εἶναι μαῦρο, ἔχει τὸ κεφάλι του πολὺ σκυφτὸ καὶ τὰ κέρατά του εἶναι μεγαλύτερα καὶ γυριστὰ πρὸς τὰ ἑπάνω. Τὰ βουβάλια προτιμοῦν νὰ μένουν πάντοτε στοὺς βάλτους καὶ συχνὰ τὸ καλοκαίρι μπαίνουν μέσα γιὰ νὰ δροιστοῦν.

7. Τὸ ἄλογο (Ἴππος)

*«Χτυπάει τὸ πόδι του σκάφτει τὸ χῶμα
δαγκάνει τὸ σίδερο πῶχει στὸ στόμα.
Ρουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν κόκκινα σὰν ματωμένα.*

*Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμντρᾶει
τ' αὐτιά του τέντωσε ἄγρια κοιτάει.
Ἵλόρθ' ἢ χαίτη του, ἢ οὐρὰ
λιγᾶει τὸ σῶμα του σὰν τὴν ὄχιά.»*

A. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

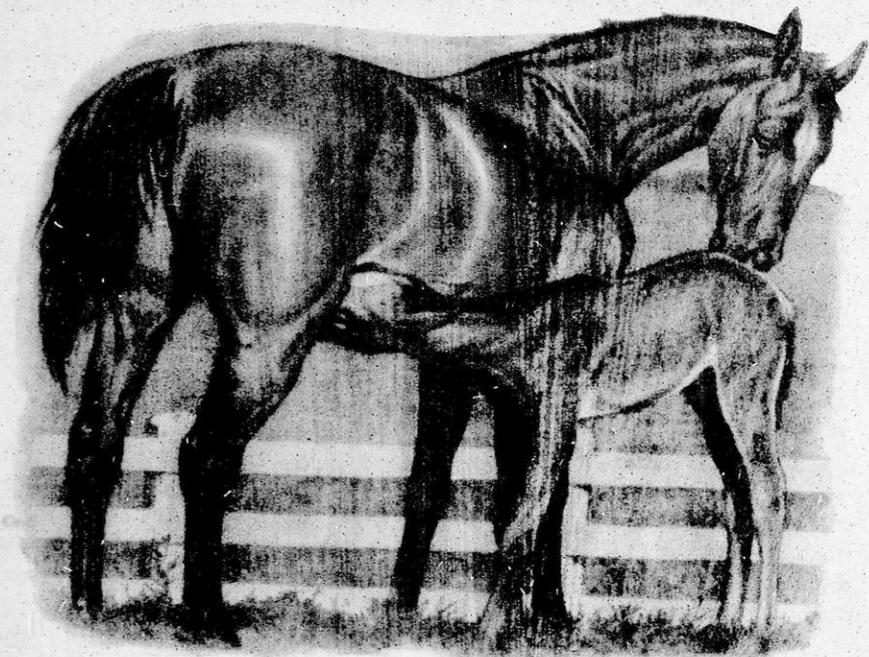
Ἀλήθεια τὸ ἄλογο εἶναι τὸ πιὸ ὄμορφο καὶ τὸ πιὸ ὑπερήφανο ἀπὸ ὅλα τὰ τετράποδα ζῶα. Ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔκαμε σύντροφο καὶ βοηθὸ του ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια. Πατρίδα του φαίνεται νὰ εἶναι ἡ Ἀσία. Ἄγρια ἄλογα ζοῦν καὶ σήμερα στὴ Νότιο Ἀμερικὴ.

Τὸ ἄλογο εἶναι ζῶο χορτοφάγο, ἀλλὰ δὲν μηρυκάζει τὴν τροφή του. Κόβει τὰ χόρτα μὲ τοὺς κοπτήρες, τῆς ἄνω καὶ κάτω σιαγόνος, καὶ τὰ μασᾷ μὲ τοὺς πλατεῖς καὶ ἀνώμαλους τραπεζίτες του. Μεταξὺ τῶν κοπτήρων καὶ τῶν τραπεζιτῶν μένει ἓνα κενό, ὅπου ἐφαρμόζει ὁ ἄνθρωπος τὸ χαλινάρι.

Τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸ σῶμα του. Τὰ αὐτιά του εἶναι μικρά, ὄρθια καὶ εὐκίνητα καὶ τὰ μάτια του ὠραῖα καὶ μεγάλα. Ὁ λαιμὸς του εἶναι μακρὺς καὶ στολίζεται στὸ ἑπάνω μέρος του μὲ μακρυὲς πυκνὲς τρίχες, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ χαίτη. Ἡ ράχι του σχηματίζει μικρὴ καμπύλη, ποὺ δίδει στὸ ζῶο χάρι καὶ εὐκολύνει πολὺ τὸν καβαλάρη.

Τὰ πόδια τοῦ ἀλόγου τελειώνουν σὲ ἓνα σκληρὸ δάχτυλο, ποὺ σκεπάζεται μὲ ἓνα κεράτινο νύχι, ποὺ λέγεται ὄπλῃ.

Στὶς ὄπλεις τοῦ ἀλόγου οἱ ἄνθρωποι ἐφαρμόζουν πέταλα, γιὰ νὰ μὴν τρώγωνται στοὺς ἀνώμαλους καὶ σκληροὺς δρόμους.

Τὸ ἄλογο

Γιὰ νὰ διώχνη τίς ἐνοχλητικὰς μυῖγες (ἀλογόμυιγες), τὸ ἄλογο μεταχειρίζεται τὴν οὐρά του. Ἡ οὐρά του ἔχει μακρυὰς τρίχες, ποὺ φθάνουν κάποτε ὡς τὸ ἔδαφος.

Τὸ σῶμα τοῦ ἀλόγου, σκεπάζεται μὲ πυκνὸ καὶ γυαλιστερό τρίχωμα, ἄσπρο μαῦρο, κόκκινο, γκριζο ἢ ἄσπρόμαυρο.

* * *

Τὸ θηλυκὸ ἄλογο, ἢ φοράδα, γεννᾷ ἓνα μικρὸ τὸ χρόνο. Τὸ μικρὸ ἀλογάκι εἶναι πολὺ χαριτωμένο. Τὸ θηλάζει 6-8 μῆνες καὶ τὸ ἀγαπᾷ πολὺ.

Τὸ ἄλογο ὅταν συμπληρώσῃ τὰ τρία τοῦ χρόνια εἶναι κατάλληλο γιὰ τὶς διάφορες ἐργασίες. Τὸ χρησιμοποιοῦμε στὸ κάρρο, στὴν ἄμαξα, στὸ ἄλέτρι ἢ γιὰ ἵππασία. Γιὰ νὰ μεταφέρῃ διάφορα βάρη τὸ σαμαρώνουν καὶ γιὰ τὴν ἵππασία τὸ σελώνουν.

Τὰ ἄλογα τὰ χρησιμοποιοῦν ἐπίσης στὰ ἵπποδρόμια καὶ στὸ στρατό (ἵππικό).

Τὸ ἄλογο σήμερα, τὸ ἐκτοπίζει σιγά-σιγά, ὁ σιδηρόδρομος, τὸ αὐτοκίνητο, τὰ βενζινάροτρα κλπ. "Ὅμως ἂν ἔλειπαν οἱ ὑπηρεσίες, ποῦ αἰῶνες τώρα ἔχει προσφέρει στὸν ἄνθρωπο, δὲν θὰ εἶχαν ἐφευρεθῆ οὔτε οἱ σιδηρόδρομοι οὔτε τ' αὐτοκίνητα.

Τὰ ἄλογα, ποῦ ζοῦν σὲ ἄγρια κατάστασι κινδυνεύουν ἀπὸ τὸ λύκο καὶ ὅλα τὰ μεγάλα ἄγρια θηρία. Τοὺς ἐχθροὺς τοῦ τοὺς ἀντιλαμβάνεται μὲ τὴν ὄσφρησι, τὴν ἀκοή καὶ τὴν ὄρασι.

Τὰ ἄγρια ἄλογα ζοῦν κοπαδιαστά. "Ὅταν πλησιάσῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ φυγή, τότε σχηματίζουν κύκλο μὲ τὰ ὀπίσθια πρὸς τὰ ἔξω. Στὸ μέσον τοῦ κύκλου μπαίνουν τὰ μικρὰ καὶ ἀδύνατα ἄλογα. Σὲ κάθε ἐπίθεσι τοῦ ἐχθροῦ τὰ ἄλογα τοῦ κύκλου κλωτσοῦν διαρκῶς. Ὁ ἐχθρὸς εἶναι ἀδύνατο νὰ πλησιάσῃ.

Τὸ ἄλογο εἶναι πολὺ ἔξυπνο ζῶο. Ἀγαπᾷ πολὺ τὸν κύριό του. Ὑπακούει στὶς διαταγές του. Εἶναι θαρραλέο. Θυμᾶται καλὰ τὰ μέρη, ποῦ ἐπέρασε ἔστω καὶ μιὰ φορά. Μαθαίνει διάφορα δύσκολα γυμνάσματα καὶ παιγνίδια μὲ εὐκολία. Τὰ στρατιωτικὰ ἄλογα ἀναγνωρίζουν τὰ διάφορα σαλπίσματα καὶ ἐνθουσιάζονται στὴ μάχη, ἀψηφῶντας τὸν κίνδυνο.

Τὸ ἄλογο ἀρρωσταίνει ἀπὸ μιὰ τρομερὴ ἀρρώστια, τὴ μάλι. Ζῆ 20-30 χρόνια.

Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀλόγων. Σπουδαῖα ἄλογα εἶναι τὰ ἀραβικά, τὰ ἀγγλικά, τὰ οὐγγρικά κ.ἄ. Ὑπάρχουν καὶ ἄλογα πολὺ μικρὸσωμα, τὰ πόνεῦ. Τὰ ἄλογα τῆς ἵππασίας ἔχουν συνήθως σπαθᾶτο κορμί καὶ λεπτὰ καὶ ψηλὰ πόδια. Τὰ ἄλογα τοῦ κάρρου ἔχουν πόδια χοντρά μὲ πλατειεῖς ὀπλές.

Μερικοὶ λαοὶ τρώγουν τὸ κρέας τοῦ ἀλόγου, ὅπως τὸ κρέας τοῦ βοδιοῦ καὶ τοῦ προβάτου. Μεγάλῃ χρησιμότητα παρέχει στὸν ἄνθρωπο κι' ἓνα συστατικὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἀλόγου, ὁ ὀρρός, ἀφοῦ προηγουμένως ὑποστῆ σὲ εἰδικὰ ἐργαστήρια κατασκευῆς φαρμάκων ὠρισμένη ἐπεξεργασία.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΑ

Στην Ἀραβία οἱ κάτοικοι ἀγαποῦν καὶ περιποιοῦνται πολὺ τὰ ἄλογα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀραβίας θέλοντας νὰ ἐπαινέσῃ τὸ ἄλογό του εἶπε: «Μὴ μοῦ τὸ λὲς ἄλογο, νὰ μοῦ τὸ λὲς παιδί μου. Τρέχει πιὸ γρήγορα κι ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Τὸ μάτι του εἶναι ὀλοκάθαρο, βλέπει τὴν τρίχα στὸ σκοτάδι. Ἄμα ἀκούῃ τὸ γέλιο μου, γελάει κι' ἐκεῖνο.» Ἄμα μὲ βλέπῃ λυπημένο κλαίει κι' αὐτό. Τὸ βῆμα του εἶναι τόσο μαλακὸ καὶ στρωτό, ποῦ ὅταν τρέξῃ, μπορεῖ ὁ καβαλλάρης του νὰ πίνῃ καφὲ δίχως νὰ τοῦ χυθῆ ὅτε σταγόνα. Τὰ καταλαβαίνει ὅλα, μόνο ἢ γλῶσσα τοῦ λείπει. Ὅση φτώχεια κι ἂν μὲ βρῆ, ποτέ μου δὲ θὰ πουλήσω τὸ χρυσό μου τὸ ἄλογο.»

8. Τὸ γαῖδούρι (ὄνος)

Τοῦ φτωχοῦ καὶ τοῦ χωριάτη εἶναι σύντροφος πιστός.
Στὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια τὸ καβάλλησ' ὁ Χριστός.

Καὶ ἡ πιὸ πτωχὴ οἰκογένεια στὸ χωριὸ ἔχει τὸ γαῖδούρι τῆς. Ὁ καημένος ὁ γαῖδαρος δὲν ἔχει μεγάλες ἀπαιτήσεις. Λίγο ἄχυρο, λίγες κληματόβεργες, ἀκόμη καὶ ἀγκάθια (γαῖδουράγκαθα) τοῦ εἶναι ἀρκετά.

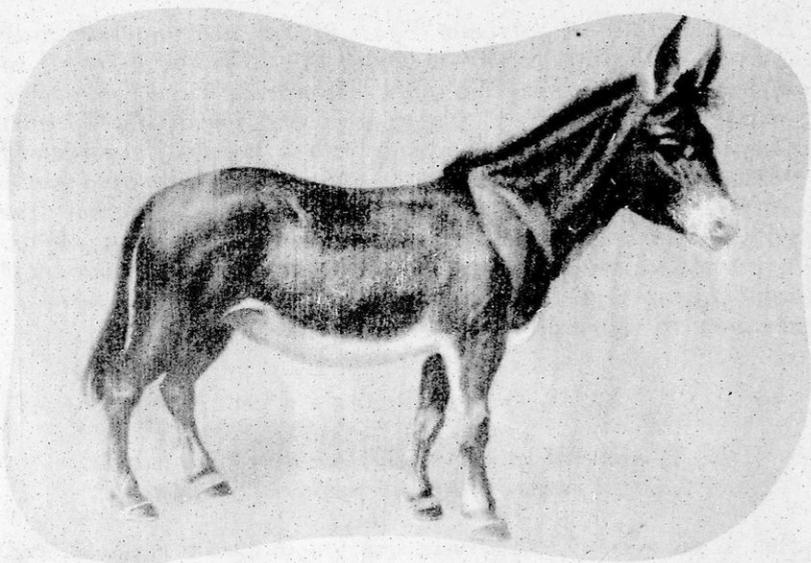
Ἄν στὸ φαγητό του ὁ γαῖδαρος δὲν ἔχει ἰδιοτροπίες, στὸ νερὸ ὅμως εἶναι πολὺ ἀπαιτητικός. Θέλει νὰ εἶναι ὀλοκάθαρο.

Ὁμοιάζει μὲ τὸ ἄλογο. Λίγες εἶναι οἱ διαφορὲς του. Ὁ γαῖδαρος ἔχει κεφάλι καὶ αὐτιά μεγαλύτερα, ἢ χαίτη του εἶναι μικρή, τὸ σῶμα του εἶναι μικρότερο καὶ δὲν ἔχει τὴν κομψότητα τοῦ ἀλόγου.

Ὁ γαῖδαρος φωνάζει (γκαρίζει) πολὺ δυνατά. Γεννᾷ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἓνα μικρὸ (πουλάρι), ποῦ τὸ ἀγαπᾷ καὶ τὸ θηλάζει 5-8 μῆνες. Τὸ γάλα του εἶναι πολὺ κατάλληλο γιὰ μερικὰ ἀσθενικὰ παιδάκια.

Ὁ γαῖδαρος εἶναι πολὺ ὑπομονητικὸ ζῶο καὶ προσεκτικὸ στὸ βᾶδισμά του. Βαδίζει μὲ ἀσφάλεια καὶ στὰ πιὸ στενὰ καὶ ἀπόκρημα μονοπάτια. Εἶναι ὅμως κάποτε καὶ πεισματάρης. Στὸ πείσμα του στηλώνει τὰ πόδια του καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ προχωρήσῃ, ὅσο καὶ ἂν τὸν τραβᾷ ὁ κύριός του. Ὑπάρχουν καὶ μεγάλωσμα

γαϊδούρια, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ζακύνθου. Εἶναι ἀρκετὰ δυνατά,

Τὸ γαϊδούρι

δὲν ἔχουν ὅμως τὴ γρηγοράδα τοῦ ἀλόγου. Ὁ γαϊδαρος ζῆ, ὅπως καὶ τὸ ἄλογο, 20-30 χρόνια.

Ο ΚΑΗΜΕΝΟΣ

Στὸ λιβάδι ξεχασμένος ὁ καημένος, ὁ καημένος
ἕνας γαϊδαρος βοσκοῦσε τίποτ' ἄλλο δὲ ζητοῦσε
στὸ λιβάδι πὸν βοσκοῦσε ξεχασμένος, ὁ καημένος.

Καὶ τὴν τύχη προσκνυῖσε πὸν δὲν ἦταν φορτωμένος
καὶ τὰ δύο του αὐτιά κουνῶσε καὶ τὴν τύχη προσκνυῖσε
πὸν δὲν ἦταν φορτωμένος ὁ καημένος, ὁ καημένος.

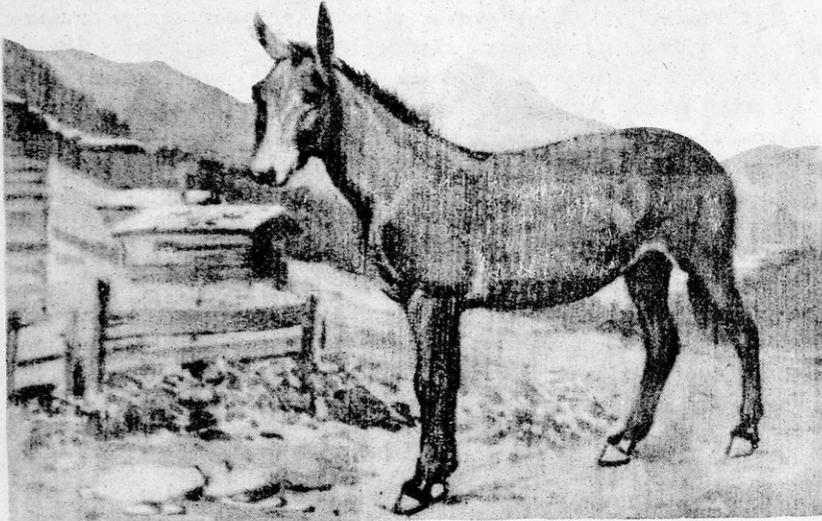
Τὸ Θεὸ παρακαλοῦσε καὶ ζητοῦσε γιὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ δεμένος.
Καὶ νὰ βόσκη ὅσο ζοῦσε τὸ Θεὸ παρακαλοῦσε
γιὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ δεμένος ὁ καημένος, ὁ καημένος.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Τὸ μουλάρι (ἡμίονος)

*Ἰδιότροπο, δαγκώνει κι' ἔχει ἄσχημη τῆ μούρη.
Βρέστε το, γιατί δὲν εἶναι οὔτε ἄτι, οὔτε γαϊδούρι.*

Συγγενῆς στενὸς τοῦ ἀλόγου καὶ τοῦ γαϊδάρου εἶναι τὸ μουλάρι. Λέγεται καὶ ἡμίονος δηλ. μισὸ γαϊδούρι. Τὸ μουλάρι ποῦ

Τὸ μουλάρι

ἔχει μητέρα τῆ γαϊδούρα λέγεται γαϊδουρομούλαρο. Τὸ μουλάρι ποῦ ἔχει μητέρα τῆ φοράδα λέγεται ἀλγομούλαρο.

Τὸ γαϊδουρομούλαρο εἶναι ὀλίγο μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ γαϊδούρι καὶ τὰ αὐτιά του εἶναι ὀλίγο μεγάλα, καθὼς καὶ τὸ κεφάλι του.

Τὸ ἀλγομούλαρο εἶναι μεγάλο σχεδὸν ὅσο καὶ τὸ ἄλογο, ἔχει αὐτιά μικρὰ καὶ ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ ἄλογο.

Τὸ μουλάρι εἶναι δυνατὸ ζῶο, δυνατώτερο ἀπὸ τὸ ἄλογο. Σηκώνει στῆ ράχι του ὡς 200 κιλά βάρος καὶ περπατεῖ μὲ ἀσφάλεια στὰ βραχώδη καὶ ἀνώμαλα μέρη. Δὲν τρέχει ὅμως τόσο πολὺ ὅσο τὸ ἄλογο.

Για τὰ προτερήματά του αὐτὰ καὶ διότι δὲν ἔχει μεγάλες ἀπαιτήσεις γὰρ τὴν τροφή του, ὅπως καὶ τὸ γαϊδούρι, τὸ χρησιμοποιοῦν στὰ ὄρεινά μέρη, ἔπου δυσκολεύεται τὸ ἄλογο.

Στοὺς πολέμους, πού ἔχει κάμει ἢ Πατρίδα μας, τὸ μουλάρι προσέφερε πολυτίμες ὑπηρεσίες. Μετέφερε τρόφιμα, πολεμοφόδια, κανόνια, τραυματίες κλπ.

Τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνα οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι τὰ μετέφεραν ἀπὸ τὴν Πεντέλη μὲ μουλάρια. Ἐνα ἀπὸ τὰ μουλάρια αὐτὰ εἶχε γεράσει κι' οἱ Ἀθηναῖοι τ' ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τὴν κουραστικὴ αὐτὴ δουλειά. Τ' ἄφησαν ἐλεύθερο νὰ πηγαίνει ὅπου ἤθελε.

Συνηθισμένο τὸ μουλάρι αὐτὸ νὰ πηγαινοέρχεται χρόνια ἀπὸ τὴν Πεντέλη στὴν Ἀκρόπολι, δὲν ἤθελε νὰ καθίση, ἀλλὰ ἐξηκολούθησε νὰ συνοδεύη τ' ἄλλα μουλάρια.

Οἱ Ἀθηναῖοι τόσο πολὺ συγκινήθηκαν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτό, πού ἐψήφισαν εἰδικὸ νόμο νὰ ἐπιτρέπεται στὸ μουλάρι αὐτὸ νὰ τρώγῃ σανὸ καὶ κριθάρι ὅσο ἤθελε ἀπὸ τὰ μαγαζιά τῆς Ἀθήνας, πού πουλοῦσαν κτηνοτροφές, ὥσπου νὰ ψοφήσῃ.

Τὸ μουλάρι ἔχει κληρονομήσει τίς ἰδιότητες τοῦ γαϊδάρου. Εἶναι καὶ αὐτὸ πεισματάρικο καὶ κάποτε ἐπικίνδυνο. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ στέκεται κανεὶς πίσω ἀπὸ τὸ μουλάρι. Ὅσο ἡμερο καὶ ἂν εἶναι, μπορεῖ νὰ τὸν κλωτσήσῃ.

Τὸ μουλάρι δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ γεννᾷ μικρά.

10. Το γουρούνι (χοῖρος)

*Μέσ' στὴ λάσπη, μέσ' στὸ βοῦρκο θὰ τὸ βρῆς νὰ ραχατεύῃ
ἢ νὰ ψάχνῃ ἢ νὰ σκάβῃ καὶ τὴ γῆ ν' ἀνακατεύῃ.*

*Δὲν χορταίνει κι' ὄλο τρώγει. Εἶναι λαιμαργο πολὺ
καὶ φωνάζει, ξεκουφαίνει μὲ μιὰ στρίγγλικη φωνή.*

Τὸ γουρούνι τὸ νομίζομε ὡς τὸ πιὸ ἀκάθαρτο ζῶο, διότι ξαπλώνεται συνήθως μέσα στὶς λάσπες καὶ τὰ ἀκάθαρτα νερά.

Πηγαίνει βέβαια ἐκεῖ ἐπειδὴ εὐρίσκει τροφή καὶ δροσίζεται τὸ καλοκαίρι. Ἄν ὅμως τρέφωμε γουρούνια σὲ καθαρὸς σταύλους, θὰ παρατηρήσωμε ὅτι παχαίνουν καὶ ἀναπτύσσονται πολὺ καλύτερα.

Τὸ γουρούνι τρώγει τὰ πάντα, σκουλήκια, κάμπιες, ποντικούς, ἀκρίδες, σαλιγκάρια, ψόφια ζῶα, χόρτα, ρίζες, καρπούς, φύλλα, δέρματα κλπ. Εἶναι ζῶον παμφάγον.

Τὴν τροφή του τὴν βρίσκει με τὴ δυνατὴ του ὄσφρησι. Τὸ μεγάλο κεφάλι του τελειώνει σὲ μακρουλὴ μύτη (ρύγχος). Με τὸ ρύγχος του ἀνασκάπτει τὸ χῶμα καὶ εὐρίσκει ρίζες καὶ σκουλήκια. Τὰ μάτια του εἶναι μικρά. Τὰ αὐτιά του εἶναι σὲ ἄλλα μικρά

"Αγρ.

Γουρούνι

"Ημερ

καὶ ὄρθια καὶ σὲ ἄλλα μεγάλα, πλατειὰ καὶ γέρνουν πρὸς τὰ κάτω. Ὁ λαιμός του εἶναι κοντός καὶ χονδρός καὶ τὸ κεφάλι του εἶναι πάντα σκυμμένο στὸ ἔδαφος. Τὰ πόδια του εἶναι κοντὰ καὶ λεπτὰ καὶ τελειώνουν σὲ 4 δάκτυλα. Τὰ δυὸ δάκτυλα πατοῦν στὸ ἔδαφος. Τὰ ἄλλα δύο εἶναι ἀτροφικά, (ψευτοδάκτυλα), δὲν ἐγγίζουσι στὸ ἔδαφος παρὰ μόνον, ὅταν τὸ γουρούνι βρίσκει σὲ βάλτους. Ἔτσι δὲν βουλιάζει στὶς λάσπες.

Τὸ σῶμα τοῦ γουρουνοῦ εἶναι μακρουλό, χονδρό, καὶ κάπως κυλινδρικό. Σκεπάζεται με χονδρὲς, ἀραιὲς καὶ σκληρὲς τρίχες μαῦρες ἢ ἄσπρες. Ἡ οὐρά του εἶναι λεπτὴ, γυμνὴ καὶ στριμμένη σὰν ἐλατήριον.

Ἐπειδὴ τὸ γουρούνι εἶναι ζῶον παμφάγον, ἔχει δόντια γιὰ κάθε τροφή: Κοπτήρες, κυνόδοντες καὶ τραπεζίτες, ὅλα-ὅλα 44

* * *

Τὸ γουρούνι γεννᾷ δυὸ φορές τὸ χρόνο ἀπὸ 5-10 μικρὰ γουρουνάκια κάθε φορά καὶ τὰ θηλάζει 2-3 μῆνες.

Τὰ ἀγριογούρουνα ζοῦν στοὺς βάλτους καὶ στὰ πυκνὰ δάση. Δὲν παχαίνουν πολὺ, ὅπως τὰ οἰκιακά. Τὰ αὐτιά τους εἶναι μικρὰ καὶ ὄρθια, οἱ δὲ κυνόδοντές των (χαυλιόδοντες) εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ ξεπροβάλλουν ἀπὸ τὰ χεῖλη των.

Τὰ ἀγριογούρουνα κάνουν μεγάλες καταστροφές στις καλλιέργειες. Ὁ ἄνθρωπος τὰ κυνηγᾷ γιὰ τὸ νόστιμο κρέας των.

Ὅπως δὲ τὰ ζῶα ἔτσι καὶ τὸ γουρούνι προσβάλλεται ἀπὸ ἀσθένειες. Συνηθισμένη καὶ φοβερὴ ἀρρώστια τοῦ χοίρου ποὺ μπορεῖ νὰ μεταδοθῆ καὶ στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ τριχινίασις. Γι' αὐτὸ γίνεται ἐξέταση τοῦ κρέατος ἀπὸ κτηνιάτρους. Γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο θὰ πρέπει νὰ βράζουμε ἢ νὰ ψήνωμε πολὺ καλὰ τὸ κρέας τοῦ χοίρου.

Τὸ γουρούνι εἶναι πολὺ ὠφέλιμο ζῶο στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ χοιροτροφία πολὺ ἐπικερδῆς ἐπιχείρησι.

Ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ γουρουνοῦ τίποτε δὲν πηγαίνει χαμένο. Τὸ κρέας του τρώγεται μαγειρευτὸ ἢ ὡς λουκάνικο, ἢ καπνιστὸ κλπ.

Ἐνα καλοθρεμμένο γουρούνι ζυγίζει ὡς 150 καὶ πλέον κιλά. Τὸ περισσότερο βάρος του εἶναι ἀπὸ τὸ πολὺ λίπος. Τὸ γουρούνι παχαίνει εὐκόλα καὶ γρήγορα. Δὲν αἰσθάνεται κρύο τὸν χειμῶνα, διότι προστατεύεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρώμα τοῦ λίπους. Οὔτε τὰ ἔντομα τὸ ἐνοχλοῦν, διότι τὸ δέρμα του εἶναι ἀρκετὰ σκληρό.

Στὰ χωριά μας λένε τοῦτο τὸ ἀστεῖο γιὰ τὶς στριγγές φωνές τοῦ γουρουνοῦ:

Ὅταν πιάσης τὸ πρόβατο ἢ τὴ γίδα ἢ ὅποιο ἄλλο σπιτικό ζῶο, δὲν φωνάζει καθόλου. Λέγει μὲ τὸ νοῦ του: «Μ' ἔπιασαν, κάτι θὰ μοῦ πάρουν, τὸ γάλα μου, τὰ μαλλιά μου, τὸ αὐγὸ μου.»

Ὅταν πιάσης τὸ γουρούνι σὲ ξεκουφαίνει ἀπὸ τὶς δυνατές φωνές του. Γιατί; Γιατί τὸ γουρούνι λέγει μὲ τὸ νοῦ του: «Γιατί μ' ἔπιασαν; Τί ἔχω νὰ τοὺς δώσω; Μόνον τὸ κρέας μου. Δηλ. θὰ μὲ σφάζουν.» Γι' αὐτὸ σκούζει μὲ ὅλη του τὴ δύναμι.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Γουρούνι στὸ σακί. 2. Τὸ γουρούνι καθαρίζεις; Τὸ σαπὸνι χαραμίζεις. Γιατί τὶς λένε;

ΠΑΙΧΝΙΔΙ: ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Στὸ παιγνίδι αὐτὸ παίρνουν μέρος 20 παιδιά. Σὲ 20 χαρτάκια γράφονται τὰ ὀνόματα τῶν 10 καλλωπιστικῶν φυτῶν καὶ τῶν 10 ζώων ποὺ ἐμάθαμε ὡς τώρα.

Τὰ χαρτάκια τυλίγονται, ἀνακατεύονται καὶ τὸ κάθε παιδάκι τραβᾷ ἓνα κληρο. Ἐτσι τὸ κάθε παιδί παίρνει τὸ ὄνομα τοῦ

φυτού ἢ τοῦ ζώου, πὸν θὰ πετύχη. Ὅποιο παιδάκι πάρη τὸν κλῆρο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ σκύλου, κάνει τὸν δικαστή. Τὰ 10 παιδάκια, πὸν ἐπῆραν τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν θὰ παρουσιάζονται στὸν σκύλο καὶ θὰ κατηγοροῦν τὸ καθένα ἓνα ἀπὸ τὰ ἐννέα ζῶα. Π.χ. Ὁ σκύλος ἀνεβαίνει στὴν ἔδρα, χτυπᾷ τὸ κουδούνι καὶ λέγει: «Ἐγώ, ὅπως ξέρετε, εἶμαι ὁ φύλακας τοῦ σπιτιοῦ. Μιά στιγμή ἔλειψα κυνηγῶντας τὴν ἀλεποῦ καὶ μοῦ τὰ κάνατε θάλασσα. Τί ἔγινε; Ποιὸς παραπονεῖται;»

«Ἐγώ», φωνάζει ὁ βασιλικὸς καὶ λέγει:

— Κύριε Πρόεδρε, οἱ ρίζες μου δὲν πηγαίνουν πολὺ βαθειά. Ἦρθε ἢ γάτα μὲ τὰ νύχια της, ἔκαμε ἓνα λάκκο καὶ μὲ ἐξερρίζωσε. Πᾶνε τὰ στρογγυλά μου φύλλα. Πᾶνε καὶ τ' ἄσπρα μου λουλουδάκια. Δές με πῶς ἔμαράθηκα. Θέλω δικαιοσύνη.

Σκύλος: Ἔλα δῶ, γάτα. Γιατί ἔκαμες αὐτὸ τὸ κακό; Ἀπολογήσου.

Γάτα: Συγχώρεσέ με, κύριε πρόεδρε. Naί, ἔκαμα αὐτὴ τὴ μικρὴ ζημιά, ἀλλὰ πόσα ἄλλα καλὰ δὲν προσφέρω στ' ἀφεντικά μας (ἀπαριθμεῖ τὶς ὠφέλειες).

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο παρουσιάζονται τὰ λουλούδια μὲ τὴ σειρά καὶ κατηγοροῦν κι' ἀπὸ ἓνα ζῶο. Τὰ ζῶα ἀπολογοῦνται ἀπαριθμῶντας τὶς ὠφέλειες πὸν προσφέρουν. Στὸ τέλος ὁ σκύλος ἀθωώνει ὅλα τὰ ζῶα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ποντικό, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπόρεσε νὰ παρουσιάσῃ καμμιά ὠφέλεια. Καταδικάζει λοιπὸν τὸν ποντικὸ σὲ θάνατον καὶ διατάζει τὴ γάτα νὰ τὸν κυνηγήσῃ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἑπτὰ ζῶα καὶ τὰ 10 λουλούδια πιάνονται ἀπὸ τὰ χέρια, καὶ κάνουν κύκλο. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου εἶναι ὁ ποντικὸς κι' ἔξω ἡ γάτα. Καὶ παίζεται τὸ παιγνίδι, ὅπως τὸ γνωστὸ παιγνιδάκι ὁ λύκος καὶ τ' ἄρνι.

Σημείωσις: Μὲ τὸ παιγνίδι αὐτὸ τὰ παιδιά ἀνακεφαλαίωνουν ὅσα ἔμαθαν γὰ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, κατὰ φυσικὸ καὶ παιγνιώδη τρόπο.

11. Ἡ κόττα (ἕρνια)

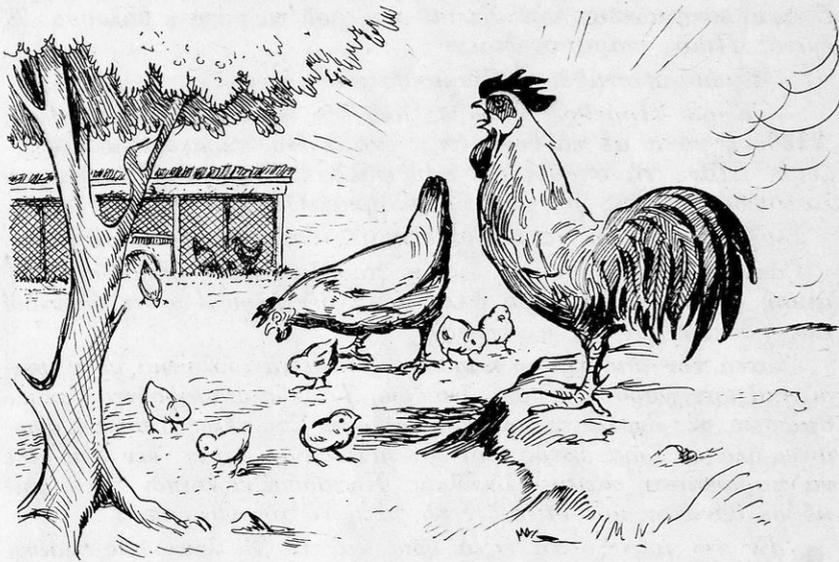
Κό-κό-κό, μικροὶ μου φίλοι,
τί κατόρθωμα μεγάλο!
Ἔ! τί πλοῦτος... τέτοιο θαῦμα
εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶν' ἄλλο.

Κό-κό-κό, μικρὲ μου φίλε,
ιδεὲς τί ἔκαμα ἐγώ!
Ἔνα θαῦμα στὴ φωλιά μου,
ἓνα κάτασπρο αἰγὸ.

Κι' ἀλήθεια πόσο χαίρεται ἡ κότα, ὅταν γεννήσῃ τὸ αὐγὸ της. Ξεκουφαίνει τὴ γειτονιά μὲ τὰ κακαρίσματά της.

Τὴν κότα τὴν ἡμέρεψε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια καὶ τὴν ἔκαμε οἰκιακὸ πουλί.

Ἡ κότα τρώγει ἀπὸ ὅλες τὶς τροφές. Σιτάρι, καλαμπόκι, κρι-

Κόκορας — κότες

θάρι, χόρτα τρυφερά, σκουλήκια, ἀχρίδες, ἔντομα διάφορα, μικροὺς ποτικούς καὶ ἄλλα. Ἡ κότα εἶναι παμφάγος καὶ ἀχόρταγη. Ὅταν εἶναι ἐλεύθερη τριγυρνᾷ ἀπὸ τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ ἀναζητῶντας τὴν τροφή της. Πολὺ συχνὰ σκαλίζει τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ βρῆ σπόρους ἢ σκουλήκια. Τὰ πόδια της εἶναι δυνατά, εἶναι συνήθως γυμνά καὶ τελειώνουν σὲ 4 δάκτυλα (τρὶα ἐμπρὸς καὶ ἓνα πίσω). Κάθε δάκτυλο ἔχει κι' ἓνα σκληρὸ νύχι.

Τὴν τροφή της τὴν πιάνει μὲ τὴ δυνατὴ μύτη της (ράμφος). Δὲν τὴν μασά, γιατί δὲν ἔχει δόντια. Στὸ ἄκρο τοῦ ράμφους της ὑπάρχουν δυὸ τρυπίτσες, τὰ ρουθούνια της, μὲ τὰ ὁποῖα ἀναπνέει. Ἡ κότα πίνει πάντοτε καθαρὸ νερό. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ τὸ

ρουφήξη γιατί τὰ ρουθούνια της θὰ ἐχώνονταν στο νερό. Παίρνει λοιπόν τὸ νερὸ σταλιά-σταλιά. Μὲ τὴ σιάφη τοῦ κάτω ράμφους, σηκώνει τὸ κεφάλι ψηλά καὶ τὸ καταπίνει. Γι' αὐτὸ λένε συνήθως: «Ἡ κότα πίνει νερὸ καὶ κοιτάει τὸν οὐρανό.» Θέλουν νὰ ποῦν ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, γιὰ τὸ δρασερὸ νεράκι.

Τὸ κεφάλι τῆς κότας εἶναι μικρὸ καὶ φέρει στὴν κορυφὴ τοῦ τὸ λειρί της. Ἀπὸ τὸ λαιμὸ της κρέμονται δυὸ ἄλλα λειριά, σὰν σκουλαρήκια. Τὰ αὐτιά της δὲν φαίνονται. Εἶναι δυὸ μικρὲς τρυπίτσες σκεπασμένες μὲ μικρὰ πτερὰ.

Ἐπειδὴ δὲν μασᾷ τὴν τροφὴ της, γιὰ νὰ τὴν χωνεῖ εὐκόλα ἔχει 3 στομάχια. Ἡ τροφὴ ἀμάσητη πηγαίνει στὸ πρῶτο στομάχι, ποῦ εὐρίσκεται στὸ λαιμὸ της, τὸν πρόλοβο. Ἐκεῖ μαλακώνει μὲ ἓνα ὑγρὸ, ποῦ ἔχει ὁ πρόλοβος. Ἀπὸ τὸν πρόλοβο ἡ τροφὴ κατεβαίνει στὸ δεῦτερο στομάχι, τὸν προστόμαχο, ὅπου μισοχωνεύεται. Τέλος πηγαίνει στὸν στόμαχο, ὅπου χωνεύεται τελείως. Τὰ τοιχώματα τοῦ στομάχου τῆς κότας εἶναι πολὺ χονδρά. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν τροφὴ της καταπίνει καὶ μικρὰ πετραδάκια. Ἔτσι διευκολύνεται στὴ χώνεψι.

Τὸ σῶμα τῆς κότας, ὅπως ξέρομε, σκεπάζεται μὲ πτερὰ σὲ διάφορα χρώματα. Μεγαλύτερα πτερὰ ἔχει στὶς δύο πτέρυγες καὶ στὴν οὐρά της. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ πετάξῃ, γιατί τὸ σῶμα της εἶναι βαρὺ καὶ οἱ πτέρυγές της ὄχι πολὺ μεγάλες. Ἄλλὰ τρέχει γρήγορα. Στὸ τρέξιμο τὴν βοηθοῦν τὰ πτερὰ της, ποῦ τ' ἀπλώνει κι' ἔτσι γίνεται ἐλαφρότερη. ❀

* * * *

Ἡ κότα, ὅπως ὅλα τὰ πουλιά, γεννᾷ αὐγά. Ὅταν γεννήσῃ 15-20 αὐγά, κάθετα ἐπάνω τους καὶ τὰ σκεπάζει μὲ τὰ φτερά της καὶ τὰ κλωσσᾷ. Ἐπειτα ἀπὸ 20-21 ἡμέρες ἀπὸ κάθε αὐγὸ βγαίνει καὶ ἓνα πουλάκι, ποῦ ἔχει χρῶμα κίτρινο. Ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴ μάνα του καὶ χώνεται κάτω ἀπὸ τὶς φτεροῦγες της, ὅταν θέλῃ νὰ ζεσταθῇ ἢ ὅταν φοβηθῇ.

Ἐπειδὴ ὅμως παίρνομε κάθε ἡμέρα τὸ αὐγὸ ἀπὸ τὴ φωλιά τῆς κότας, ἢ κότα ὅλο καὶ γεννᾷ, γιὰ νὰ τὰ κάμῃ 15-20. Ἔτσι τὴν ἀναγκάζομε νὰ γεννήσῃ πολλὰ αὐγά. Ὡσπου στὸ τέλος χάνει τὴν ὑπομονή της καὶ ἀρχίζει νὰ κλωσσᾷ ἔστω καὶ μὲ κανένα αὐγὸ.

Ὅταν τὰ πουλάκια εἶναι μικρὰ, ὁμοιάζουν τόσο μεταξύ τους,

ώστε δέν διακρίνονται ποιό είναι κότα και ποιό είναι πετεινός. Με τόν καιρό όμως διακρίνομε τούς πετεινούς από τὰ μεγάλα λειριά τους, τή μεγάλη ούρά τους και τὰ πολύχρωμα πτερά τους.

Ο πετεινός περπατεί καμαρωτός και ὀδηγεῖ τίς ὄρνιθες στή βοσκή. Πολύ συχνά φωνάζει «κουκουρίκου». Γι' αὐτό τόν λένε και κόκορα.

Ἡ κότα ἔχει ἐχθρούς, τήν ἀλεπού, τὸ κουνάβι, τὸν ἀετό, τὸ γεράκι και ἄλλα ἀρπακτικά. Ὄταν δέν τῆς ἔχουν ὄρνιθῶνα, κοιμᾶται ἐπάνω στὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων. Κοιμᾶται με ἀσφάλεια, γιατί πιάνει γερά τὸ κλαδί με τὰ δάκτυλά της και κρατιέται καλά γαντζωμένη, ὅπως ἔλα τὰ πουλιά.

Οἱ κότες ἀρρωσταίνουν ἀπό διάφορες κολλητικὲς ἀρρώστειες. Ὄταν ἡ κότα κάθεται ἀκίνητη σὲ μιὰν ἄκρη χωρὶς νὰ τρώγη, θὰ εἶναι χωρὶς ἄλλο ἀρρωστη. Τότε θὰ πρέπει νὰ τήν ἀπομονώσωμε, γιὰ νὰ μὴ μεταδώση τὴν ἀρρώστια και στίς ἄλλες κότες.

Ἡ κότα εἶναι πολὺ χρήσιμη στὸν ἄνθρωπο. Μᾶς δίδει τὸ νόστιμο κρέας της και τὰ πολὺ θρεπτικά αὐγά της. Πολὺ πιὸ θρεπτικὸ εἶναι τὸ αὐγὸ τῆς κότας, ὅταν εἶναι φρέσκο.

Τὸ αὐγὸ εἶναι ἓνα βαρελάκι ἀσβεστένιο. Μέσα του κλείει τὸ ἀσπράδι και τὸν κίτρινο κρόκο. Τὸ σόφλιον τοῦ αὐγοῦ σχηματίζεται ἀπὸ μερικὰ πετραδάκια, πὺ καταπίνει ἡ κότα μαζί με τίς τροφές της. Με τὰ αὐγά κάνομε και διάφορα γλυκίσματα.

Και τὰ πτερά ἀκόμη τῆς κότας μᾶς εἶναι χρήσιμα, καθὼς και ἡ κοπριά της, πὺ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα λιπάσματα.

* * *

Μιὰ κότα ὅταν κλωσσήση ἡμπορεῖ νὰ βγάλῃ 15-20 πουλάκια. Στὰ μεγάλα ὅμως ὄρνιθοτροφεία ὑπάρχουν κλωσσομηχανές, πὺ βγάζουν πολλὰ μαζί μέχρι και 500.

Οἱ κότες τῆς πατρίδος μας γεννοῦν 80-100 αὐγά τὸ χρόνο. Ἐνα εἶδος ὅμως κότας, λεκχόρν, γεννᾷ ὡς 250 αὐγά τὸ χρόνο.

Ἐπάρχουν μερικὲς κότες, οἱ λεγόμενες ρόντ-αίλάντ, πὺ γίνονται μεγαλόσωμες και γεννοῦν λίγα αὐγά. Αὐτὲς τίς τρέφουν γιὰ τὸ κρέας τους.

Ἡ κότα ζῇ 6-8 χρόνια. Δέν τίς κρατοῦμε ὅμως τόσα χρόνια τίς κότες, γιατί ἀπὸ τὸν τρίτο χρόνο ἀρχίζουν νὰ κάνουν λιγώτερα αὐγά και τὸ κρέας τους γίνεται σκληρὸ και ἄνοστο.

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Βασιλιάς δὲν εἶναι, κορώνα φορεῖ
ρολόι δὲν ἔχει, τὶς ὥρες μετρεῖ.
Ποιὸς εἶναι;
Πῶς τὸν μάντεψες;

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ κοκόροι ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ. 2. Μαλώ-
νουν σὰν τὰ κοκόρια. 3. Μᾶς κάνει τὸν κόκορα. 4. Αὐτὸς εἶναι
κοκορόμυαλος. 5. Ἄλλου τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλου γενοῦν οἱ
κότες. 6. Κούρφε τ' ἀγὸ νὰ πάρῃς τὸ μαλλί του. Γιατί τὶς λένε;

12. ⁹ Τὸ περιστέρι

Μὲ τὰ δόλοενκα φτερά μου καὶ μὲ τὴν ἄδολη χαρά μου
τ' Ἅγιο Πνεῦμα παρασταίνω. Στὸν Νῶε ἔδωσα ἐλπίδα
ὅταν κλαδὶ ἐλιάς τοῦ πῆγα. Τώρα κοντὰ σας πάντα μένω.

Ποιὸ εἶναι; Εἶναι τὸ περιστέρι. Οἱ ἄνθρωποι τὸ ἔκαμαν οἰ-
κιακὸ πουλί ἀπὸ πολὺ παλιά χρόνια. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸ
εἶχαν ἀφιερωμένο στὴ θεὰ Ἄφροδίτη. Οἱ χριστιανοὶ παριστάνουν
τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μὲ περιστέρι. «Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν
εἶδει περιστερᾶς ἐβεβαίου τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές.»

Τὸ περιστέρι εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὴν κότα. Ἐχει χρῶμα
συνήθως λευκό. Οἱ πτέρυγές του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλες καὶ τὸ
βοηθοῦν νὰ πετᾷ γρήγορα καὶ σὲ μεγάλες ἀποστάσεις. Εἶναι
ώραϊο πουλί, μόνο ἢ φωνὴ του δὲν μᾶς ικανοποιεῖ· γουργουρίζε
μονότονα.

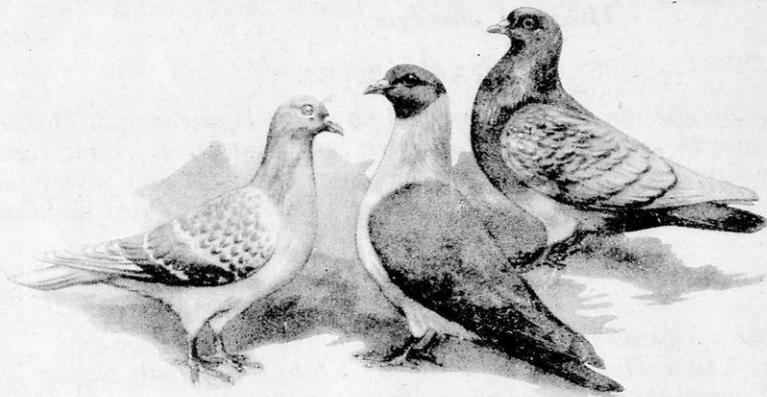
Τὸ περιστέρι τρώγει σπόρους. Ὅταν πίνῃ νερό, δὲν σηκώνει
τὸ κεφάλι του, ὅπως ἡ κότα, γιατί κλείει τὰ ρουθούνια του μὲ
μιὰ λεπτὴ μεμβράνη καὶ τὸ ρουφάει, ὅπως ρουφοῦμε τὸ νερὸ μὲ
τὸ καλαμάκι.

Τὰ πόδια τοῦ περιστεριοῦ εἶναι κοντὰ καὶ δυνατά.

Γεννᾷ πολλὰς φορὲς τὸ χρόνο ἀπὸ δύο αὐγὰ κάθε φορά. Τὰ
κλωσσᾷ 15 ἡμέρες. Τὰ μικρά του, τὰ πιτσούνια, βγαίνουν γυμνά
καὶ τρέφονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς των μὲ ὑγρὴ τροφή, πού τὴν βγά-
ζουν ἀπὸ τὸ στομάχι τους καὶ τὴν ἀδειάζουν μὲ τὸ ράμφος των
στὸ ἀνοιχτὸ στόμα τῶν πιτσουνιῶν.

Τὰ πιτσούνια εἶναι ἐκλεκτὴ τροφή γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Τὸ παλιὸ περιστέρι ἔχει κρέας σκληρό.

Υπάρχουν πολλὰ εἶδη περιστεριῶν. Τὰ ἄγρια περιστέρια φωλιάζουν στὶς σπηλιές καὶ στοὺς ἀπόκρημνους βράχους.

Περιστέρι.

Ἐνα εἶδος περιστεριοῦ λέγεται ταχυδρομικὴ περιστερὰ. Πρὶν ἐφεύρουν τὸν ἀσύρματο, τὴν χρησιμοποιοῦσαν στοὺς πολέμους ὡς ἀγγελιοφόρο.

Τὸ περιστέρι ἔχει ἐχθροὺς ὅσους ἔχει καὶ ἡ κότα.

Τὸ μέρος ὅπου ζοῦν τὰ περιστέρια λέγεται περιστερεῶνας.

13. Ὁ σπουργίτης

*Ὅπου κι' ἂν κοιτάξης εἶναι, τριγυρίζει σὰν χαμῖνι.
Σπόρους, ψίχουλα καὶ μυῖγες ὅλα εὐθὺς τὰ καταπίνει.*

Εἶναι ὁ σπουργίτης, πάντοτε παρῶν στὴν αὐλὴ καὶ στὸ δρόμο. Εἶναι ἀπὸ τὰ πουλιά, πού ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος δὲν τὰ ἐξημέρωσε, ἐκεῖνα τὸν πλησιάζουν καὶ μένουν κοντά του.

Ὁ σπουργίτης εἶναι μικρὸ πουλί. Τὸ χρῶμα τῶν πτερῶν του εἶναι καστανό. Ὁ ἄρσενικὸς σπουργίτης διακρίνεται ἀπὸ μιὰ βούλα μαύρη πού ἔχει στὸ λαιμό. Τὸ ράμφος του εἶναι πολὺ σκληρό, γιὰτὶ προτιμᾷ τοὺς σπόρους. Τρῶγει ὅμως ψωμί καὶ σκουλήκια καὶ ὅ,τι τρῶγει ἡ κότα.

‘Ο σπουργίτης πετᾶ γρήγορα, ὄχι ὅμως σὲ μεγάλες ἀποστάσεις. Ἐπειδὴ οἱ πτέρυγές του εἶναι κοντές, κουράζεται. Γι’ αὐτὸ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὸ μέρος, ποῦ γεννήθηκε. Περιπατεῖ πάντοτε μὲ πηδημάτα.

‘Ο σπουργίτης

‘Ο σπουργίτης κάνει τὴ φωλιά του κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν ἢ καὶ σὲ φουντωτὰ δένδρα, ποῦ εἶναι κοντὰ στὰ σπίτια. Μὰ κάποτε βαριέται νὰ κάμῃ δική του φωλιά καὶ πηγαίνει καὶ στοργυλοκάθεται μέσα στις χελιδνοφωλιές.

‘Ο σπουργίτης ἐχθροὺς ἔχει τὴ γάτα, τὸ γεράκι καὶ ἄλλα ἀρπακτικὰ ζῶα. Οἱ σπουργίτες ὅμως δὲν πρόκειται νὰ λιγοστέψουν μ’ ὅλο τὸ κυνηγητὸ ποῦ τοὺς κάνουν, γιατί γεννοῦν δυὸ καὶ τρεῖς φορές τὸ χρόνο καὶ ἀπὸ 5-6 αὐγά κάθε φορά.

Εἶναι ἀρκετὰ ἔξυπνος καὶ πονηρός. Καταλαβαίνει τις παγίδες, ποῦ τοῦ στήνουν καὶ σπάνια πιάνεται. Τὸ καλοκαίρι μαζεύονται πολλοὶ σ’ ἓνα κοπάδι καὶ ρημάζουν τὰ σπαρτὰ καὶ τις θημωνιές. Ἀγαποῦν πολὺ καὶ τὰ σταφύλια. Κάνουν βέβαια ζημιές στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφελοῦν, γιατί καταστρέφουν βλαβερὰ ἕντομα.

14. Τὸ χελιδόνι

● Πετᾶ, σχίζει τὸν ἀέρα. Στὴ γῆ λίγο περιπατεῖ.
Ἔχει σπαθωτὲς φτεροῦγες καὶ οὐρὰ ψαλιδωτή!

Τὸ χελιδόνι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ περισσότερον ἀγαπητὰ ἐλεύθερα πουλιὰ τοῦ τόπου μας. Τὸ ἀγαποῦμε, γιατί, ὅπως λέμε, μᾶς φέρνει τὴν ἀνοιξι. Πιὸ σωστὸ εἶναι ὅτι ἡ ἀνοιξι μᾶς φέρνει τὸ χελιδόνι. Ὅταν λυώσουν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ καὶ μπουμπουκιάσουν τὰ δένδρα, τὸ χελιδόνι ἀφήνει τις θερμὰς χῶρες, ὅπου ἐξεχειμῶνιασε, κι’ ἔρχεται στὴν ὠραία μας πατρίδα.

Τὴ φωλιά του τὴν κτίζει τὸ χελιδόνι σὰν πραγματικὸς κτίστης μὲ λάσπη καὶ ἄχυρα κάτω ἀπὸ τις στέγες τῶν σπιτιῶν μας. Τὴν στρώνει μὲ πούπουλα καὶ τρίχες καὶ γεννᾷ τὰ αὐγά του.

Τὸ χελιδόνι τρώγει μυῖγες καὶ κουνούπια. Αὐτὴ εἶναι ἡ μοναδικὴ τροφή του. Τὰ πιάνει στὸν ἀέρα. Γι' αὐτὸ καὶ διαρκῶς πετᾷ. Κάτω στὸ χῶμα κατεβαίνει μόνον ὅταν θέλῃ νὰ πάρῃ λάσπη γιὰ τὴ φωλιά του, ποὺ τὴν ζυμώνει μὲ τὸ σάλιο του καὶ κτίζει. Πετᾷ πολὺ γρήγορα μὲ τὰ σπαθωτὰ πτερά του. Τὴν ψαλιδωτὴ οὐρά του τὴν μεταχειρίζεται γιὰ τιμόνι. Σχίζει τὸν ἀέρα σὰν βολίδα. Κάνει στροφὲς στὸν ἀέρα μὲ χαριτωμένες κινήσεις καὶ ἀρπάζει μὲ εὐκολία τὰ ἔντομα. Κανένα δὲν τοῦ ξεφεύγει.

Τὸ χελιδόνι

Τὸ στόμα του τὸ κρατεῖ πάντοτε ἀνοιχτὸ καθὼς πετᾷ καὶ καταπίνει χιλιάδες κουνούπια. Ἡμεῖς βέβαια δὲν τὰ βλέπομε. Εἶναι τόσο μικρά. Τὸ χελιδόνι ὅμως ἔχει πολὺ δυνατὴ ὄρασι. Τὸ στόμα του εἶναι βαθειὰ σχισμένον. Τὸ ἄνοιγμά του φθάνει ὡς τὰ μάτια του. Τὸ χελιδόνι, καθὼς πετᾷ, νομίζομε ὅτι εἶναι κάπως μεγάλο πουλί. Καὶ ὅμως εἶναι πολὺ μικρό. Μιὰ σταλιά θὰ μείνῃ ἂν τὸ μαδῆσωμε. Τὰ πόδια του εἶναι πολὺ μικρά. Ὅταν πετᾷ, δὲν φαίνονται, γιὰ τὴν ἔχει μαζεμένα. Νομίζομε, ὅτι δὲν ἔχει πόδια, καθὼς ἡ κοιλία του ἐγγίζει τὸ ἔδαφος.

Τὸ χελιδόνι γεννᾷ 5-6 αὐγά καὶ τὰ κλωσσᾷ 11 ἡμέρες. Τὰ αὐγά τὰ κλωσοῦν πότε τὸ ἀρσενικό, πότε τὸ θηλυκό. Εἶναι πολὺ ἀγαπημένο ζευγαράκι.

Χαρὰ ποὺ τὴν ἔχουν οἱ γονεῖς, ὅταν τὰ χελιδονάκια τους βγαίνουν ἀπὸ τὰ αὐγά τους! Κουβαλοῦν ἀκούραστα μυῖγες καὶ κουνούπια στὰ μικρά τους ἀπὸ τὸ πρωτὸ ὡς τὸ βράδυ. Τὸ φθινόπωρο ποὺ τὰ ἔντομα λιγοστεύουν καὶ ὁ χειμῶνας πλησιάζει, τὰ χελιδόνια μαζεύονται κοπάδι καὶφεύγουν γιὰ τὴν θερμὴν χῶρον. Ἐκεῖ μένουν ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξι γυρίζουν στὴν παλιά τους φωλιά.

Τὰ χελιδόνια μᾶς εἶναι πολὺ ὠφέλιμα. Καταστρέφουν τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν μυῖγες καὶ τὰ κουνούπια. Ἐνα χελιδόνι τρώγει ἔντομα ἀπὸ τὴν ἄνοιξι ὡς τὸ φθινόπωρο τρεῖς φορὲς βαρύτερα ἀπὸ τὸ σῶμα του.

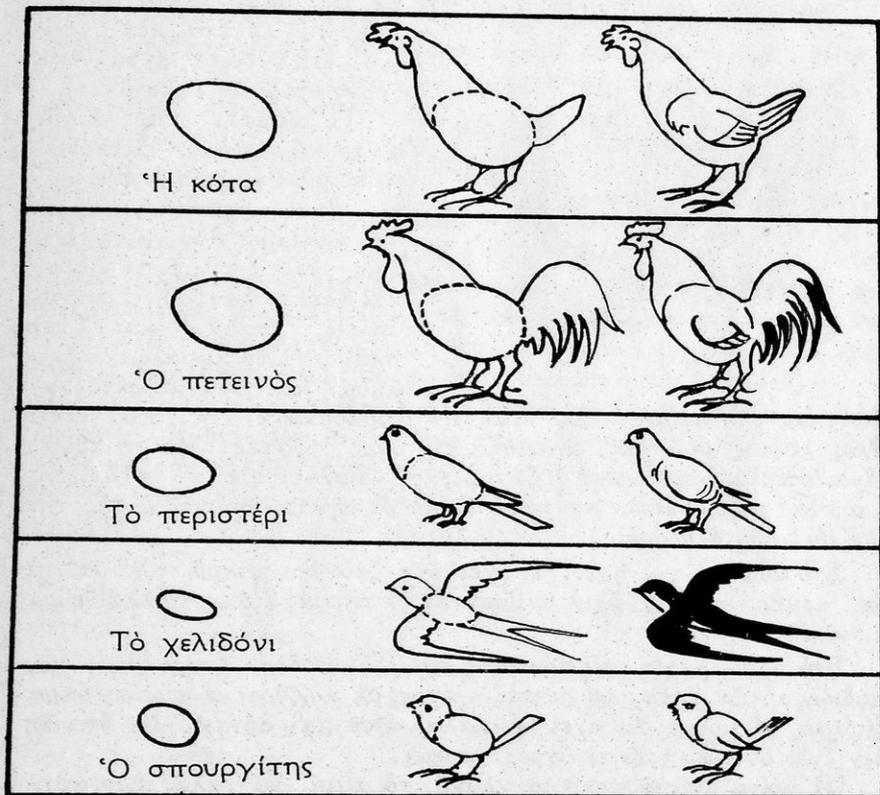
Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι, ὅταν τὰ χελιδόνια πετοῦν πολὺ ψηλά,

προμηνύεται καλοκαιρία, κι όταν πετοῦν πολὺ χαμηλά, προμη-
νύεται κακοκαιρία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : ΕΥΚΟΛΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

"Αν μαθήσωμε ἓνα πουλί (κότα, περιστέρι, σπουργίτι, χελιδόνι), θὰ πα-
ρατηρήσωμε ὅτι τὸ κορμί του ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ αἰγῶ. "Αν λοιπὸν ἰχνο-
γραφήσωμε ἓνα αἰγὸ πὸ εἶναι εὐκόλο, ἔχομε ἰχνογραφήσει σχεδὸν τὸ πουλί.
Δὲν λείπει παρὰ νὰ προσθέσωμε στὸ ἔμπρὸς μέρος τοῦ αἰγῶ τὸ κεφάλι του,
στὸ πίσω μέρος τοῦ αἰγῶ τὴν οὐρά του, καὶ στὸ κάτω μέρος τὰ δνὸ του πόδια.
Σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα μὲ λίγες καμπυλωτὲς γραμμοῦλες ἰχνογραφοῦμε τὰ πτερά.

Τὰ παρακάτω σχέδια σὰς δείχνουν, πῶς μὲ βάσι τὸ σχῆμα τοῦ αἰγῶ,
ἠμπορεῖτε νὰ σχεδιάσετε τὰ πουλιά, πὸν ἔμαθαμε.

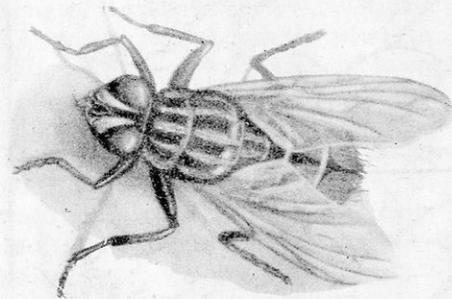
15. Ἡ μυίγα

“Ὀλη μέρα τριγυρνάει καὶ στὸ τζάμι περπατεῖ
καὶ τὸ θάνατό της βρίσκει μόνο μετὸ Ντί-Ντί-Τί.

Μόνον ἡ μυίγα κατορθώνει καὶ περπατεῖ ἐπάνω στὰ τζάμια
τῶν παραθύρων. Καὶ ξέρεις γιατί;

Διότι στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν της ὑπάρχει μιὰ κολλητικὴ οὐ-
σία, ποὺ τὴν βοηθεῖ νὰ περπατῇ καὶ στὴν πιὸ λεία ἐπιφάνεια.

Ἄν προσέξουμε καλὰ τὸ σῶμα τῆς μυίγας, θὰ ἰδοῦμε ὅτι
χωρίζεται σὲ τρία μέρη: τὸ κεφάλι, τὸ θώρακα καὶ τὴν κοιλιά.
Οἱ τομές, ποὺ χωρίζουν τὸ σῶμα της σὲ τρία μέρη, εἶναι βαθειές.
Γι' αὐτὸ λέγεται καὶ ἔντο-
μο. Τὰ ἔντομα ἔχουν τρία
ζεύγη ποδιῶν (ἑξάποδα).

Ἡ μυίγα

Τὸ κεφάλι τῆς μυίγας
εἶναι στρογγυλό. Διακρίνο-
με εὐκόλα τὰ μάτια της για-
τί εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα.
Τὰ νομίζουμε δύο. Δὲν εἶναι
δύο, εἶναι πέντε. Γι' αὐτὸ
καὶ βλέπει παντοῦ. Ἐμπρός,
ὀπίσω, ἐπάνω καὶ στὰ
πλάγια. Στὸ κεφάλι της ἔχει
ἀκόμη καὶ δυὸ κεραῖες κα-

θῶς καὶ μιὰ προβοσκίδα. Μετὴν προβοσκίδα της, ποὺ εἶναι
ἓνας λεπτὸς σωλῆνας, ἀπομυζᾷ τις ὑγρὲς τροφές. Ἄν ἡ τροφή
εἶναι στερεά, ὅπως π.χ. ἡ ζάχαρι, τὴ διαλύει μετὸ σάλιο της
καὶ τὴν ροφᾷ. Ὅταν περπατῇ ἢ πετᾷ τὴν προβοσκίδα της τὴν
μάζευε ὡς ἐλάτηριον.

Στὸ θώρακα της ἡ μυίγα ἔχει ἓνα ζευγάρι πτερὰ πολὺ λεπτὰ
ἀπὸ μεμβράνη. Γιὰ νὰ μὴ σχίζονται τὰ πτερὰ, ἔχουν πολλὰ νεῦρα
διακλαδισμένα.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ θώρακος ἔχει ἕξι πόδια. Στὴν ἄκρη τῶν
ποδιῶν αὐτῶν ὑπάρχουν λεπτές τρίχες, μετὴν κολλητικὴ οὐσία, ὅπως
εἴπαμε. Ἡ μυίγα δὲν ἔχει κόκκαλα, οὔτε καὶ δόντια. Κι' ἐπειδὴ
δὲν ἔχει δόντια, τρώγει ὑγρὲς τροφές.

Ἡ μυίγα ἀγαπᾷ πολὺ τὰ γλυκά, τὸ αἷμα, τὸ γάλα. Δὲν ἀφῆ-

νει όμως και κάθε ακάθαρτη και συχαμερή ουσία. "Όπου είναι άκαθαρσίες, έκει βλέπομε χιλιάδες μυΐγες, σάν σύννεφο.

"Όταν λερωθῆ ἡ μυΐγα, καθαρίζεται με τις τρίχες τῶν ποδιῶν της.

* * *

Ἡ μυΐγα γεννᾷ ἀπὸ τὴν άνοιξι ὡς τὸ φθινόπωρο 10-15 φορές ἀπὸ 100-150 αὐγά. Τὰ αὐγά της τὰ τοποθετεῖ ἐπάνω στὶς κοπριές και στὰ σκουπίδια. Ἀπὸ τ' αὐγά βγαίνουν μικρὰ σκουληκάκια, τὰ ὁποῖα χώνονται μέσα στὶς κοπριές και στὶς άκαθαρσίες ὅπου βρίσκουν και τὴν τροφή τους.

Τὰ σκουληκάκια πολὺ γρήγορα μεταμορφώνονται και γίνονται μυΐγες και σὲ 15 ἡμέρες αρχίζουν κι αὐτὲς νὰ γεννοῦν.

Ἐκαμαν τὸ λογαριασμὸ και βρῆκαν, ὅτι ἀπὸ μιὰ μυΐγα ἤμπορεῖ νὰ γίνουν ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο ὡς τὸ Σεπτέμβριο πεντέμισυ δισεκατομμύρια μυΐγες, ἂν βέβαια ἦταν δυνατὸν νὰ ζήσουν ὅλες. Τόσο πολὺ πολλαπλασιάζεται ἡ μυΐγα.

Δὲν ζοῦν ὅμως ὅλες, γιατί ἔχουν πολλοὺς ἐχθροὺς, τὴν ἀράχνη, τὰ έντομοφάγα πουλιὰ και τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ ἄνθρωπος μάλιστα τὴν θεωρεῖ ὡς τὸν μεγαλύτερο ἐχθρό του. Δὲν μᾶς ἐνοχλεῖ μόνον με τὸ περπάτημα και σιμπήματά της, ἀλλὰ τὸ χειρότερο, εἶναι, πὸ μᾶς μεταδίδει διάφορες ἀρρώστιες. Ἐξέτασαν μιὰ μυΐγα στὸ μικροσκόπιο και εὗρῆκαν ὅτι εἶχε στὸ στόμα και στὰ πόδια της ἑκατομμύρια μικρόβια. Δηλαδή ὀλόκληρο φορτίο θανάτου. Ἐνα τέτοιον ἐχθρὸ ὁ ἄνθρωπος φροντίζει νὰ τὸν ἐξολοθρεύσῃ. Τὸν πολεμᾷ διαρκῶς. Τὸ Ντί-Ντί-Τί και διάφορα ἄλλα έντομοκτόνα τὴν καταστρέφουν. Κανένα ὅμως φάρμακο δὲν εἶναι τόσο ἀποτελεσματικό, ὅσο εἶναι ἡ καθαριότητα.

Ἡ μυΐγα ζῆ 5-6 μῆνες. Τὸν χειμῶνα ἐξαφανίζεται, γιατί δὲν ἀντέχει στὸ κρύο.

Ἐπάρχουν 100 εἶδη μυΐγες. Ἡ κρεατόμυγα ἀφήνει τ' αὐγά της πάνω στὸ κρέας. Στὴν Ἀφρικὴ ὑπάρχει ἓνα εἶδος μυΐγας, πὸ λέγεται Τσὲ-τσέ. Με τὸ σίμπημά της φέρνει ὕπνο πὸ κατλήγει σὲ θάνατο.

16. Ὁ φύλλος

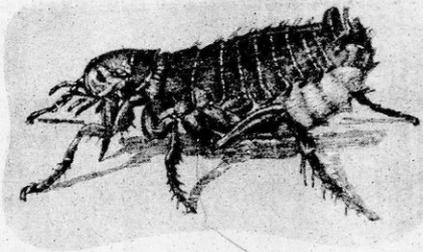
Σὰν τελεία εἶναι μικρούλης μὰ πηδᾶ σὰν ἐλατήριο.
"Ἄν τὸν εὖρης σκότωσέ τον μὴ φοβᾶσαι δικαστήριο.

"Ἐνα ἄλλο ἔντομο, πού ζῆ στὸ σπίτι καὶ τρέφεται μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι ὁ φύλλος.

Ὁ φύλλος εἶναι ἔντομο χωρὶς πτερὰ. Τὸ σῶμα του χωρίζεται σὲ τρία μέρη, ὅπως καὶ τῆς μύγας.

Δὲν ἠμποροῦμε μὲ γυμνὸ μάτι νὰ διακρίνωμε τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος τοῦ φύλλου. Ἄν τὸν κοιτάξωμε μὲ φακό, θὰ ἰδοῦμε τὴ σωληνωτὴ προβοσκίδα του, πού τὴν χώνει στὸ δέρμα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ ζώου καὶ ρουφᾷ τὸ αἷμα.

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ πιάσῃ κανεὶς ἕνα φύλλο. Δὲν πετᾷ βέβαια, γιὰτὶ δὲν ἔχει πτερὰ, ἀλλὰ κάνει μεγάλα πηδήματα. Τὰ δύο πρσιναὰ πόδια του εἶναι τρεῖς φορές με-

Ὁ φύλλος

γαλύτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα τέσσερα. Ἢμπορεῖ νὰ πηδήσῃ μισὸ μέτρο.

Ὁ φύλλος, ὅπως καὶ ἡ μύγα, γεννᾷ πολλὰ μικρὰ αὐγά σὲ σχισμάδες τῶν σανιδιῶν, στὰ σκουπίδια ἢ ἀνάμεσα στὰ μαλλιά τῶν ζώων.

Ἀπὸ τὰ αὐγά του βγαίνουν μικρὰ σκουληκάκια, πού πολὺ γρήγορα γίνονται τέλειοι φύλλοι.

Ὁ φύλλος λοιπὸν εἶναι πολὺ ἐνοχλητικὸ ἔντομο, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνο γιὰτὶ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς μεταδώσῃ πολλὰς ἀρρώστιες.

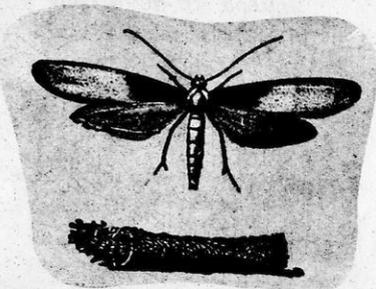
Σήμερα σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν φύλλοι στὰ σπείτια. Ἡ καθαριότης καὶ τὰ ἔντομοκτόνα φάρμακα τοὺς ἔχουν ἐξαφανίσει.

17. Ὁ σκῶρος

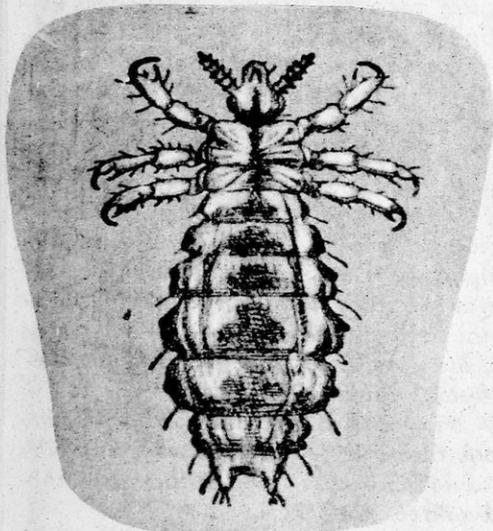
Τρώγει-τρώγει τὸ μαλλί, γούνα ντύνεται καλή.

Αὐτὸ κάνει ὁ σκῶρος. Ὅταν εἶναι σκουλήκι, τρώγει τὰ μάλλινα ὑφάσματα, καὶ κάνει μικρὲς-μικρὲς τρύπες. Ἔτσι τὰ καθατρῆφει.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἰστίης ἔκτρωται ἡ πεταλούδα. Ἀπὸ τὸ ἴδιον μάλλινο ὕφασμα παίρνει μικρὰς τρίχες, τὰς κολλᾷ μετὰ τὸ σάλιο τοῦ καὶ κάνει ἕνα μάλλινο σακκουλάκι, ὡς σωλήνα. Μπαίνει μέσα σ' αὐτὸ τὸ σακκουλάκι καὶ τὸ κουβαλεῖ μαζί τοῦ. Ἔτσι δὲν διακρίνεται εὐκόλα. Ὁταν τὸ σκουληκάκι μεγαλώσῃ, πηγαίνει μετὰ τὸ σακκουλάκι τοῦ σὲ μιὰ γωνία, κλείνεται μέσα καὶ μεταμορφώνεται σὲ πεταλούδα. Ὁταν γίνῃ πεταλούδα τρυπᾷ τὸ σακκουλάκι, βγαίνει ἔξω καὶ πετᾷ συνήθως τὴν νύκτα. Ὁπου εὖρη μάλλινα ὕφασματά ἢ πεταλουδίτσα, γεννᾷ ἐπάνω τ' αὐτὰ τῆς καὶ πεθαίνει. Ἀπὸ τὰ αὐτὰ αὐτὰ γίνονται νέα σκουληκάκια καὶ ἀρχίζουν κι' αὐτὰ μετὰ τὴν σειρά τὸν νὰ τρώγουν τὸ ὕφασμα. Ἡ πεταλούδα ἀποφεύγει τὰ βαρεῖα μυρωδιὰ. Γιὰ τὴν προσταξίαν τὰ μάλλινα μας ἀπὸ τὸν σκῶρον, ρίχνουμε ἐπάνω σ' αὐτὰ ναφθαλίνη ἢ καμφορά, ποὺ ἔχουν δυνατὴ μυρωδιά.

Ὁ σκῶρον

Ἡ ψείρα

18. Ἡ ψείρα

Ἐνα ἄλλο ἐνοχλητικὸν ἔντομον, ποὺ τρέφεται μετὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι καὶ ἡ ψείρα.

Ἐπάρχουν δύο εἰδῶν ψεῖρες: οἱ ψεῖρες τοῦ κεφαλιοῦ καὶ οἱ ψεῖρες τοῦ σώματος. Ὁμοιάζουν τόσο πολὺ μεταξὺ τους, ποὺ δύσκολα διακρίνονται.

Γεννοῦν πολλὰ αὐτὰ ἐπάνω στὶς τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ οἱ πρῶτες καὶ μέσα στὶς ραφὰς

τῶν ρούχων οἱ δευτέρες. Ἀπὸ τὴν ψείραν τοῦ σώματος εὐκόλα ἀπαλλάσσεται ὁ ἀνθρώπος: ἀρκεῖ νὰ ζεματίσῃ τὰ ρούχα τοῦ σὲ

βραστό νερό. Τὰ αὐγὰ ὅμως τῆς ψείρας τοῦ κεφαλιοῦ, εἶναι τόσο γερά κολλημένα ἐπάνω στίς τρίχες, πού δύσκολα ξεκολλοῦν. Γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ κουρευτῇ μὲ τὴν ψ.λ.η. μηχανή. Σήμερα τὸ συχαμένο αὐτὸ ζωύφιο εἶναι ἄγνωστο στὸν πολὺ κόσμο. Μόνο ἀπολίτιστοι καὶ ἀκάθαρτοι ἄνθρωποι ἔχουν ψεῖρες.

19. Ὁ κοριὸς

Ὁ κοριὸς δὲν εἶναι ἔντομο, ὅπως ἡ μυίγα, ὁ ψύλλος καὶ ὁ σκῶρος, γιατί ἔχει ὀκτώ πόδια, ἐνῶ τὰ ἔντομα, ὅπως εἴπαμε, ἔχουν ἕξι. Τὸ σῶμα τοῦ κοριοῦ εἶναι πλατὺ καὶ λεπτὸ μὲ χρῶμα μαυροκόκκινο. Τὸ κεφάλι καὶ ὁ θώρακός του εἶναι πέντε φορές μικρότερα ἀπὸ τὴν κοιλία του.

Ὁ κοριὸς

Ὅπως ὁ ψύλλος ἔτσι καὶ ὁ κοριὸς τρέφεται μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου μόνον. Ἡ προβοσκίδα του, πού εἶναι σὰν βελόνι, τρυπᾷ τὸ δέρμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ρουφᾷ τὸ αἷμα τὴν νύκτα, πού κοιμᾶται. Τὴν ἡμέρα ἢ ὅταν ἀνάψωμε τὸ φῶς τὴν νύκτα, κρύβεται.

Μὲ τὴ δυνατὴ ὄσφρησί του ὁ κοριὸς εὐρίσκει πού μένει ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ἀρετὰ πονηρός, ὥστε νὰ κινή τὸν θαυμασμό. Σήμε-

ρα δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν κοριοὶ στὰ σπίτια μας. Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν καθαριότητα καὶ μὲ τὰ διάφορα φάρμακα τοὺς ἔχουν καταστρέψει. Στὰ παλαιότερα ὅμως χρόνια οἱ ἄνθρωποι γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν κοριό, ἔβαζαν στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ των δοχεῖα γεμάτα νερό. Οἱ πονηροὶ ὅμως κοριοὶ ἀνέβαιναν ἀπὸ τὸν τοῖχο στὸ ταβάνι ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, πού κοιμόταν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔπεφταν ἐπάνω στὸ κρεβάτι.

Ὁ κοριὸς ρουφᾷ τόσο αἷμα, ὥστε γίνεται δυὸ φορές μεγαλύτερος ἀπὸ ὅσο εἶναι. Ὅταν τὸν πιάση κανεῖς, ἀφήνει μιὰ πολὺ ἄσχημη μυρωδιά. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὄπλα του.

Ὁ κοριὸς πολλαπλασιάζεται πολὺ γρήγορα. Γεννᾷ 50 αὐγά,

ἀπὸ τὰ ὁποῖα σὲ 15 ἡμέρες βγαίνουν τέλειοι χοριοί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν χοριὸ τοῦ κρεββατιοῦ, ὑπάρχει κι' ἓνα εἶδος, ποῦ ζῆ πάνω στὰ δένδρα.

20. Ἡ ἀράχνη

Ὅπου σταθῶ κι' ὅπου βρεθῶ, τὸν ἀργαλειὸ μουστάνω ἀκούραστη κι' ἀθόρυβη, βγάνω κλωστὲς καὶ ὑφαίνω.

Εἶμαι ὑφάντρα ζηλευτὴ, κανένας δὲ μοῦ βγαίνει, ὀπίσω ἔχω τὴν κλωστὴ στὰ πόδια μου τὸ χτένι.

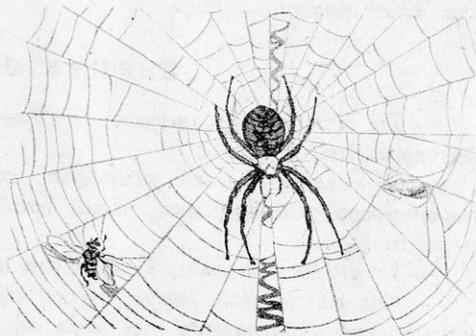
Εἶναι ἡ ἀράχνη. Ζῆ στοὺς ἀχυρῶνες, στοὺς σταύλους, ἀκόμη καὶ μέσα στὰ σπίτια, ὅπου δὲ γίνεται συχνὰ καθαριότης.

Ζῆ βέβαια καὶ στοὺς κήπους, στὰ χωράφια καὶ στὰ δάση.

Τὸ σῶμα της ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη: τὸν κεφαλοθώρακα (κεφάλι καὶ θώρακας μαζί) καὶ ἀπὸ τὴν κοιλιά, ποῦ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν κεφαλοθώρακα.

Στὸ κεφάλι της ἔχει ὀκτῶ μικρὰ καὶ ζωηρὰ μάτια καὶ στὸ θώρακα ἔχει ὀκτῶ πόδια.

Ἡ ἀράχνη τρώγει διάφορα μικρὰ ἔντομα, ποῦ τὰ πιάνει μὲ τὸ δίχτυ της. Στὸ ἄκρο τῆς κοιλιάς της ἔχει τέσσερες τρυπίτσες, ἀπὸ τίς ὁποῖες βγαίνει ἓνα ὑγρὸ. Τὸ ὑγρὸ αὐτὸ στὸν ἀέρα πῆζει καὶ γίνεται λεπτὴ κλωστὴ. Μὲ τὴν κλωστὴ αὐτὴ ἡ ἀράχνη πλέκει τὸ δίχτυ της μὲ τὰ δυὸ πεισινὰ πόδια της. Τὸ δίχτυ της, τὸν ἰστό της, ἡ ἀράχνη τὸν πλέκει μὲ μεγάλη τέχνη. Διασταυρῶνει κανονικὰ τίς κλωστὲς ἔτσι, ποῦ κανένα ἔντομο δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει, ὅταν πιασθῆ στὸν ἰστό. Οὔτε καὶ ὁ ἄνεμος τὸν καταστρέφει. Ὅταν τελειώσῃ τὸν ἰστό της, κάθεται ἢ στὸ κέντρον ἢ σὲ μιὰ ἄκρη καὶ περιμένει μὲ μεγάλη ὑπομονή. Μόλις ἓνα ἔντομο πῆσῃ ἐπάνω στὸ δίχτυ, ἡ ἀράχνη τρέχει μὲ μεγάλη ταχύτητα καὶ τὸ

Ἡ ἀράχνη

ἀρπάζει πρὶν ἐκεῖνο ἐλευθερωθῆ. Ἄν εἶναι μικρό, τὸ δαγκώνει, τοῦ χύνει. Ἐλίγο δηλητήριο στὴ πληγὴ του καὶ τὸ θανατώνει. Ἄν εἶναι μεγάλο, μέλισσα ἢ πεταλούδα, τὸ τυλίγει μὲ νέα κλωστή, ποὺ βγάζει ἀπὸ τὴν κοιλιὰ της, τὸ δένει γερὰ καὶ κατόπιν τὸ τρώγει. Μὲ τίς μεγάλες δαγκάνες της τὸ κομματιάζει καὶ τὸ κα-
ταπίνει.

Κατὰ τὸ φθινόπωρο ἡ ἀράχνη γεννᾷ πολλὰ αὐγά καὶ τὰ τυ-
λίγει σ' ἓνα σακουλάκι, ποὺ τὸ κατασκευάζει μὲ τὴν κλωστή της.

Κατὰ τὴν ἀνοιξί ἀπὸ τὰ αὐγά αὐτὰ βγαίνουν μικρὲς ἀράχνες,
ποὺ θὰ πλέξουν κι' ἐκεῖνες τὸν ἴστό τους.

Ἐνα εἶδος ἀράχνης ἔχει στὸ στόμα της δυνατὸ δηλητήριο.
Ὅταν δαγκάσῃ, χύνει στὴν πληγὴ δηλητήριο, ποὺ προκαλεῖ
δυνατούς πόνους. Ἡ ἀράχνη εἶναι μᾶλλον ὠφέλιμη, γιατί κατα-
στρέφει τὰ βλαβερὰ ἔντομα. Τὴν καταδιώκομε ὅμως, γιατί
ἐπάνω στὸν ἴστό της μαζεύεται σκόνη καὶ δὲν θεωρεῖται καθαρὸ
ἓνα σπίτι ἀραχνιασμένο.

ΞΕΡΕΤΕ ΟΤΙ:

— Τὰ πτερὰ τῆς μύγας ἀνεβοκατεβαίνουν 300 φορές στὸ
δευτερόλεπτο.

— Οἱ μύγες μὲ τὰ μικρόβια, ποὺ μεταφέρουν, σκοτώνουν
περισσότερους ἀνθρώπους, ἀπὸ ὅσοι σκοτώνονται σ' ἓνα τρο-
μερὸ πόλεμο.

— Ἡ μύγα δὲν ἀγαπᾷ καθόλου τὰ σκοτεινὰ δωμάτια.

— Γιὰ νὰ κάμετε μνιγόχαρτο, ἀλείφετε λωρίδες χαρτιοῦ μὲ
μεῖγμα ἀπὸ ρετινόλαδο καὶ μέλι σὲ ἴσα μέρη.

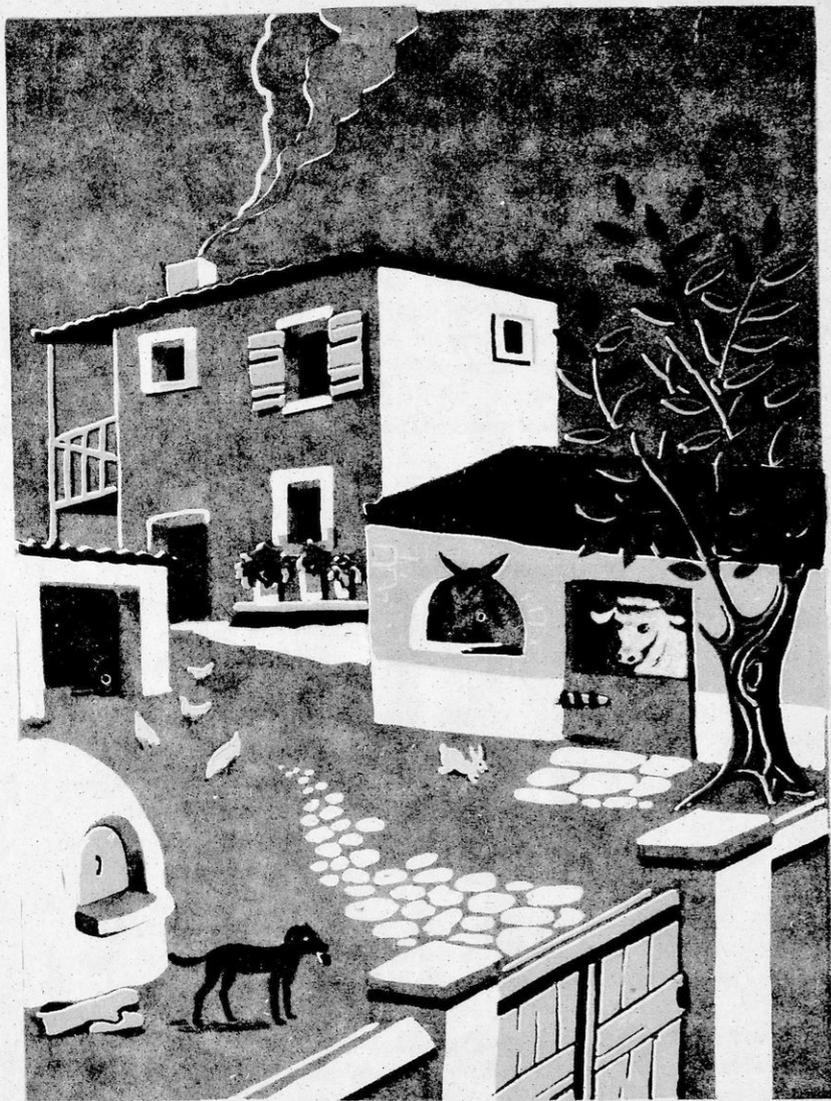
— Λένε ὅτι οἱ φύλλοι τοῦ σκύλου καὶ τῆς γάτας δὲν τσιμποῦν
τὸν ἀνθρώπο.

— «Ἐῶρε φύλλο στ' ἄχρα», λέει μιὰ λαϊκὴ παροιμία. Τί θέ-
λει νὰ πῆ; Πῶς τὴν ἐξηγεῖτε;

— Μὲ τὸν γρήγορο καὶ μεγάλο πολλαπλασιασμό τους τὰ
ἔντομα θὰ ἐσκέπαζαν τὸν ἥλιο καὶ θὰ ἔκαναν ἀδύνατη τὴ ζωὴ
τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν ὑπῆρχαν τὰ πουλιὰ καὶ ἄλλοι διαφοροὶ
ἐχθροὶ των.

— Ὁ κορὸς ἠμπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς νὰ φάῃ ἀρκετὰ χρόνια.

— Συγγενεῖς μὲ τοὺς κοριοὺς τοῦ σπιτιοῦ εἶναι καὶ οἱ κοριοὶ
τῶν δένδρων, οἱ βρωμοῦσες ἢ βρωμομαρίες. Μυρίζουν κι' αὐτὲς
ἄσχημα, ὅπως οἱ κοριοὶ τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ σπίτι καὶ ἡ αὐλή.

— Τὸν λεπτότερο ἰστό τὸν ὑφαίνει μιὰ ἀράχνη, ποὺ ζῆ στὴ χλόη.

— Στὴν Ἀφρική ὑπάρχουν ἀράχνες ἀρκετὰ μεγάλες, ποὺ μποροῦν νὰ πιάνουν στὸν ἰστό τους καὶ μικρὰ πουλάκια.

— Μιὰ λαϊκὴ παροιμία λέγει: «Τὸν ἔφαγε ἡ μαρμάγκα.» Μαρμάγκα λέγεται μιὰ μαύρη χνουδωτὴ ἀράχνη, ποὺ ζῆ μέσα σὲ τρύπες τῆς γῆς. Τὸ δάγκωμά της εἶναι πολὺ ὀδυνηρό.

— Οἱ ἀράχνες δὲν ἔχουν φτερά καὶ ὅμως μποροῦν νὰ περάσουν τὸν ὠκεανό. Βγάζουν ἀπὸ τὴν κοιλία τους πολλὰς κλωστὲς καὶ σχηματίζουν ἓνα εἶδος ἀεροστάτου. Ὁ ἀέρας τὶς πηγαίνει μὲ τὸ ἀερόστατό τους σὲ μεγάλες ἀποστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΥ

Εμάθαμε γιά τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς αὐλῆς. Καιρὸς πιά εἶναι νὰ μάθωμε καὶ γιά τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τοῦ χωραφιοῦ, τοῦ ἀγροῦ.

Ὁ ἀγρὸς ἔχει πολὺ ὀλίγα δένδρα ἢ καὶ κανένα. Γιατὶ στὸν ἀγρὸ καλλιεργοῦν οἱ γεωργοὶ διάφορα σιτηρὰ καὶ ὄσπρια, βαμβάκι, καπνὸ καὶ ἄλλα, ποὺ θέλουν ἥλιο. Στῆ σκιά τῶν δένδρων δὲν εὐδοκιμοῦν. Οἱ καλοὶ ἀγροὶ εὐρίσκονται στὶς πεδιάδες. Εἶναι εὐφοροὶ μὲ παχειὰ χῶματα.

Οἱ ἀγροὶ ποὺ εἶναι στὶς πλαγιές, δὲν εἶναι τόσο εὐφοροί. Γίνονται ὅμως καὶ αὐτοὶ εὐφοροὶ μὲ τὰ διάφορα λιπάσματα.

Ἄν κοιτάξωμε τοὺς ἀγρούς ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸ σημεῖο, θὰ ἰδοῦμου ὅτι τὸν περισσότερο καιρὸ εἶναι ὀλοπράσινοι. Τὸ καλοκαίρι ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ θὰ δώσουν τὸν καρπὸ στὸν γεωργό, ποὺ ταὺς ἐπότισε μὲ τὸν ἰδρώτα του.

Ὁ γεωργὸς ἀρχίζει τὴν καλλιέργεια τοῦ ἀγροῦ μὲ τὶς πρῶτες βροχές τοῦ φθινοπώρου. Ὀργώνει μὲ τὸ ἀλέτρι του, ποὺ τὸ σέρνουν βόδια, ἄλογα, μουλάρια ἢ μηχανές (τρακτέρ), γιά νὰ δεχθῇ τὸν εὐλογημένο σπόρο.

Κοιτάξετε στὴ διπλανὴ εἰκόνα τὸν ζευγολάτη. Μὲ πόση προσπάθεια καὶ μὲ πόσο κόπο καλλιεργεῖ τὸ χωράφι του! Ποτὲ ὁ κόπος του δὲν πηγαίνει χαμένος. Ὅσο περισσότερο κουρασθῇ, τόσο πιὸ πολὺ ὁ ἀγρὸς θὰ τὸν πληρώσῃ μὲ πλούσιο καρπὸ.

Καὶ τί δὲν μᾶς δίνει ὁ ἀγρός! Ἀπὸ ὅλα τ' ἀγαθὰ. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἀγαθὸ, ποὺ δίνει στὸν ἄνθρωπο, εἶναι τὸ εὐλογημένο σιτάρι, ἢ κυριώτερη τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

Καλά ξεκουραστήκαμε ὄλο τὸ καλοκαίρι.
Καιρὸς νὰ ξεσκουριάσωμε τ' ἀλέτρι μας, παιδιά.
Πάρτε τὰ βόδια, τὸ ζυγὸ, τὸ σπόρο χέρι-χέρι
καὶ στὰ χωράφια ἄς τρέξωμε νὰ πιάσωμε δουλειά.

Ἄντε, Κοκκίνη, χό, Καρά, ὀργώνετε μὲ χάρι
γραμμὴ τ' αὐλάκια κόβετε στὴ νοτερῇ τῇ γῆ
τὸ σπόρο νὰ σκεπάσωμε, τὸ εὐλογημένο στάρι,
ποὺ θὰ ριζώσῃ στὰ βαθειὰ καὶ σπαθωτὸ θὰ βγῆ.

Κουράγιο, καὶ μᾶς τραγουδοῦν μὲς στὰ χωράφια οἱ γρούλλοι
κι' ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας πλῆθος κορυδαλλοί,
τῇ χάρι του ἀπὸ ψηλά ὁ οὐρανὸς θὰ στείλῃ
κι' ἔτσι δὲ θὰ μᾶς φαίνεται ἢ κούρασι πολλή.

X. Δ. Γ.

Α' ΦΥΤΑ

1. Τὸ σιτάρι

Ἄκου νὰ τὸ σπείρῃς βγαίνει καὶ τὸν κόσμον τὸν χορταίνει.

Τὸ σιτάρι εἶναι τὸ μεγαλύτερο δῶρο, ποὺ ἔδωκε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο. Φυτρώνει σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Ἄντέχει καὶ στὸ κρύο καὶ στὴ ζέστη καὶ στὴν ξηρασία καὶ στὴν ὑγρασία.

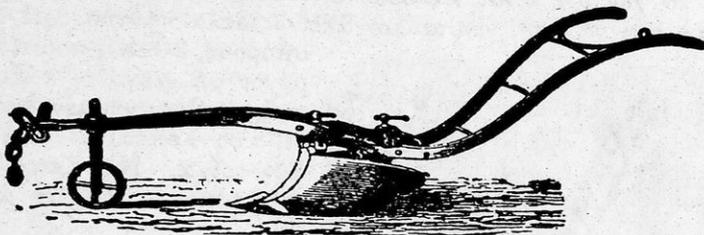
Στὴν πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα, ποὺ δὲν κάνει οὔτε πολὺ κρύο, οὔτε πολὺ ζέστη, τὸ σιτάρι, ἂν καλλιεργηθῆ μὲ ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα, εὐδοκίμεῖ πολὺ.

Ὁ καλὸς γεωργὸς ἀρχίζει τὰ πρῶτα ὀργώματα στὶς ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου. Ἄν ὁ ἀγρὸς του εἶναι μικρὸς, τὸν ὀργώνει μὲ τὸ ἀλέτρι του, ποὺ τὸ σύρουν βόδια, μουλάρια ἢ ἄλογα. Ἄν ὅμως ὁ ἀγρὸς εἶναι μεγάλος καὶ εὐρίσκεται σὲ πεδιάδα, τὸ ὄργωμα γίνεται μὲ βενζινάροτρα. Τὰ βενζινάροτρα δὲν τὰ σύρουν ζῶα, ἀλλὰ κινοῦνται μὲ βενζίνη, ὅπως τὰ αὐτοκίνητα.

Ὅσο πιὰ βαθειὰ ὀργωθῆ ὁ ἀγρὸς, τόσο καλύτερο θὰ γίνῃ

τὸ σιτάρι. Ἐτσι ὀργωμένος ὁ ἀγρός μένει μερικὲς ἡμέρες, γιὰ νὰ ἠλιασθῆ καὶ ρουφήξῃ τὰ νερά τοῦ φθινοπώρου, τὰ πρωτοβρόχια.

Τώρα εἶναι καιρὸς ὁ γεωργὸς νὰ σπεύρῃ τὸν ἀγρό. Σκορπάει μὲ τὸ χέρι του τὸ σιτάρι στὸ χωράφι (σπέρνει στὰ πεταχτά, ὅπως λέμε) καὶ ξαναοργώνει τὸν ἀγρό, γιὰ νὰ σκεπασθοῦν οἱ

Τὸ ἀροτρο

σπόροι μὲ τὸ χῶμα. Γιὰ νὰ σκεπασθοῦν οἱ αὐλακιές, πού ἔγιναν μὲ τὸ ἀλέτρι καὶ νὰ τριφθῆ καλὰ τὸ χῶμα, ὁ γεωργὸς σβαρνίζει τὸ χωράφι.

Μερικοὶ γεωργοὶ δὲν σπέρνουν τὸ σιτάρι στὰ πεταχτά. Τὸ σπέρνουν κατὰ γραμμὲς (γραμμικὴ σπορά). Μέσα στὸ αὐλάκι, πού ἀνοίγει τὸ ἀλέτρι, ρίχνουν σιτάρι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς αὐλακιᾶς ὡς τὸ τέλος. Ἐτσι ὁμοιάζει τὸ χωράφι σὰν χαρακωμένο τετράδιο.

Ὅταν τελειώσῃ ἡ σπορά, τὸ χωράφι σβαρνίζεται, οἱ σπόροι σκεπάζονται καὶ οἱ γραμμὲς χάνονται.

* * *

Μὲ τὴν ὑγρασία τοῦ χωραφιοῦ τὸ σιτάρι φουσκώνει. Τὸ ἀλεύρι του γίνεται σὰν γάλα καὶ βγάζει ριζοῦλες πρὸς τὰ κάτω κι' ἓνα φύτρο βελονωτό, πού σιγά-σιγά προβάλλει στὴν ἐπιφάνεια. Τώρα τὸ σιτάρι, λέμε, πῶς ἐφύτρωσε. Τὰ φυλλάκια του εἶναι σπαθωτά, καταπράσινα καὶ τρυφερά.

Ὅταν ἔλθῃ ὁ χειμῶνας μὲ τὰ κρύα, τὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους, τὸ σιτάρι δὲ μεγαλώνει πολὺ. Ἡ φουντωτὴ ὅμως ρίζα του ὄλο καὶ ἀπλώνεται. Μὲ τίς πρώτες γλυκιές ἡμέρες τῆς ἀνοιξέως ὁ κορμὸς τοῦ σιταριοῦ ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ. Εἶναι κυλινδρικός σὰν καλάμι, κούφιος ἀπὸ μέσα κι' ἔχει πολλὰ γόνατα. Τώρα τὰ

φύλλα του είναι μεγάλα, μυτερά στην άκρη και σπαθωτά. Στο κάτω μέρος τους αγκαλιάζουν τον κορμό, δεν έχουν δηλαδή κοτσάνι (μίσχο).

Κατά τον Απρίλιο στην κορυφή του κορμού βγαίνει το στάχυ. Αν το χωράφι είναι καλοδουλεμένο και καλά κηπρισμένο, το στάχυ, που θα βγῆ, γίνεται μεγάλο ως δέκα πόντους, με πολλούς

Στάχυ σιταριού

σπόρους, 30-40, που είναι βαλμένοι με μεγάλη τάξι. Κάθε σπόρος είναι ντυμένος με φλούδι, που λεπταίνει στα επάνω σαν τρίχα. Νομίζεις ότι έχει μουστάκια. Είναι τὰ άγάνια του.

Στις άρχές του καλοκαιριού οι σπόροι του σιταριού ώριμάζουν (μεστώνουν, φωμώνουν). Το στάχυ βαραίνει και άρχίζει νά κιτρινίζη. Το χωράφι μοιάζει σαν θάλασσα. Καθώς φυσά το δροσερό άεράκι, τὰ στάχυα γέρνουν τὸ κεφάλι τους και ξανασηκώνονται. Το σπαρτό κυματίζει. Μά οι κορμοί δεν σπάζουν, γιατί είναι έλαστικοί και άντέχουν πιό πολύ στον άερα. Τόν κορμό τόν δυναμώνουν και τὰ φύλλα, που τόν αγκαλιάζουν, όπως είπαμε.

Όταν τὰ στάχυα κιτρινίσουν πολύ, είναι έτοιμα πλέον για θερισμό. Το θέρισμα γίνεται με δρεπάνια ή με θεριστική μηχανή, αν ο άγρός είναι πολύ μεγάλος.

Το θερισμένο σιτάρι το κάνουν δεμάτια, που τὰ τοποθετούν σε σωρούς, τῖς θημωνιές. Όπου το σιτάρι είναι όλιγο, οι γεωργοί το άλωνίζουν με άλογα στο άλωνι. Όταν όμως το σιτάρι είναι πολύ, άλωνίζεται με άλωνιστικές μηχανές.

Η άλωνιστική μηχανή ξεχωρίζει μόνη της το άχυρο από το σιτάρι. Όπου όμως το άλώνισμα γίνεται με άλογα, ο γεωργός το σιτάρι το λιχνίζει με το δικράνι. Ο άέρας παίρνει το άχυρο στην άκρη και αφήνει το σιτάρι σε σωρό.

Τὸ καθαρισμένο σιτάρι ἀποθηκεύεται σὲ ἀποθῆκες, πού δὲν πρέπει νὰ κρατοῦν ὑγρασία. Ἡ ὑγρασία τὸ καταστρέφει, τὸ ἀνάβει, ὅπως λέμε. Γι' αὐτὸ κάπου-κάπου πρέπει νὰ ἀερίζεται.

Τὸ σιτάρι, ὅπως καὶ ὅλα τὰ φυτά, ὑποφέρει ἀπὸ μερικές ἀρρώστιες, ὅπως εἶναι ὁ δαυλίτης, ὁ ἀνθραξ, τὸ σιναπίδι καὶ ἄλλες.

Τὸ σιτάρι τὸ ἀδυνατίζουν ἐπίσης καὶ μερικὰ ξένα φυτὰ ἄγρια, πού φυτρώνουν μόνον τοὺς ἀνάμεσά τους, τὰ ζιζάνια. Τὰ ζιζάνια στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ὁ γεωργὸς τὰ ξερρίζωνε μὲ τὸ χέρι του, ἐβοτάνιζε τὸ σιτάρι. Τώρα ὅμως ὑπάρχουν φάρμακα ζιζανιοκτόνα, πού μ' ἓνα ράντισμα καταστρέφουν τὰ ζιζάνια.

Ἐπὶ ὑπάρχουν πολλὲς ποικιλίαι σιταριοῦ, ὅπως ἡ μεντάνα, πού ὀριμάζει ἔνωρίς, ἡ καμπέρα, ὁ γρινιάς, τὸ διμήνι, τὸ μαυραγάνι καὶ ἄλλα.

Ἀπὸ τὸ σιτάρι, ὅπως ξέρομε ὅλοι μας, γίνεται τὸ ψωμί, πού εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ σπουδαιότερη τροφή τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ σιτάρι ἀλέθεται στοὺς ἀνεμομύλους, στοὺς νερομύλους, ἢ στοὺς ἀλευρομύλους καὶ γίνεται ἀλεύρι σὲ διάφορες ποιότητες.

Τὸ ἀλεύρι κοσκινίζεται καὶ ἀφαιρεῖται τὸ πίτυρο. Τὸ ζυμῶνουν οἱ γυναῖκες στὰ χωριά μόνες των ἢ τὸ παίρνουν οἱ ἀρτοποιοὶ καὶ τὸ κάνουν ψωμί.

Καὶ τί δὲν γίνεται μὲ τὸ ἀλεύρι! Ψωμί, παξιμάδια, μανεστρικά, μακαρόνια, λουκουμάδες, γλυκίσματα κλπ.

Τὸ ἄχυρο καὶ τὰ πίτυρα εἶναι καλὴ τροφή γιὰ τὰ ζῶα.

2. Τὸ κριθάρι

*Στὴ μυλόπετρα ἀποκάτω ρίχεται καὶ τρίβεται
κι' ὅμως τὸ πουκάμισό του δὲν τ' ἀποχωρίζεται.*

Τὸ κριθάρ. δὲν ἀποχωρίζεται τὸ πουκάμισό του, δηλ. τὸ φύλλό του, ἐνῶ τὸ σιτάρι ξεφλουδίζεται πολὺ εὐκόλα.

Τὸ κριθάρι εἶναι στενὸς συγγενὴς τοῦ σιταριοῦ. Τὰ στάχυα τοῦ διαφέρουν ἀπὸ τὰ στάχυα τοῦ σιταριοῦ. Ἔχουν τέσσαρες σειρὲς σπόρους πολὺ κανονικέ. Ἐπὶ ὑπάρχουν ὅμως καὶ κριθάρια διστοιχα καὶ ἐξάστοιχα. Δηλαδή μὲ δύο καὶ μὲ ἕξι σειρὲς σπόρους στὸ στάχυ τους.

Ἡ ρίζα, ὁ καλαμένιος κορμὸς του καὶ τὰ φύλλα του ἔχουν μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τοῦ σιταριοῦ.

Τὸ κριθάρι εὐδοκιμεῖ καὶ αὐτὸ παντοῦ, περισσότερο ὅμως στὰ μεσημβρινὰ κλίματα καὶ ἰδίως στὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος.

Καλλιεργεῖται ὅπως καὶ τὸ σιτάρι.

Ἀπὸ τὸ κριθάρι γίνεται ψωμί πολὺ νόστιμο, ἀλλὰ μαῦρο. Εἶναι δευτέρας ποιότητος ψωμί. Ἔχει πολὺ πίτυρο, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ φλοιό του, τὸν ὁποῖον δὲν ἀποχωρίζεται, ὅπως εἶπαμε. Ἀπὸ τὸ κριθάρι ὕστερα ἀπὸ κατάλληλη ἐπεξεργασία βγαίνει τὸ βασικώτερο ὑλικὸ γιὰ τὴν παρασκευὴ τῆς μύρας.

Ὅταν ὅμως τὸ κοσκινίσουμε μὲ ψιλὸ κόσκινο, δίνει ἀρκετὰ καλὸ ψωμί. Ὁ καρπὸς καὶ ὁ σανὸς τοῦ κριθαριοῦ εἶναι ἐξαιρετικὴ τροφὴ τῶν ζώων.

Στάχυ κριθαριοῦ

3. Ἡ σίκαλι (βρίζα) — Ἡ βρώμη

Μεγάλῃ ὁμοιότητῃ μὲ τὸ σιτάρι καὶ τὸ κριθάρι ἔχει καὶ ἡ σίκαλι. Ἡ σίκαλι ἔχει φύλλα πολὺ στενόμακρα καὶ κορμὸ καλαμένιο ὑψηλόν, πολὺ στερεόν καὶ εὐλύγιστο. Τὸ στάχυ τῆς εἶναι λεπτὸ καὶ μακρουλό.

Ἡ σίκαλι εὐδοκιμεῖ σὲ ψυχρὰ καὶ ὄρεινὰ κλίματα. Καλλιεργεῖται ὅπως τὸ σιτάρι καὶ τὸ κριθάρι. Τὸ ψωμί τῆς εἶναι ἀρκετὰ θρεπτικόν, ἀλλὰ δὲν ἔχει εὐχάριστη μυρωδιά. Τὸ ἄχυρό τῆς χρησιμεύει στὴν καλαθοπλεκτικὴ.

Ἡ βρώμη διαφέρει ἀπὸ τὰ σιτηρά, ποὺ ἐμάθαμε. Δὲν ἔχει στάχυ. Οἱ σπόροι τῆς κρέμονται δυὸ-δυὸ μὲ λεπτὸ καὶ μικρὸ μίσχο. Ὅπως τὸ κριθάρι, ἔτσι καὶ ἡ βρώμη δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ φλοιό. Καλλιεργεῖται ὅπως καὶ τὰ ἄλλα σιτηρά.

Γιὰ νὰ ώριμάσῃ ἡ βρώμη, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς σπορᾶς χρειάζεται 4-5 μῆνες. Γι' αὐτὸ καλλιεργεῖται καὶ στὰ ψυχρὰ κλίματα, ὅπου ὁ χειμῶνας διαρκεῖ περισσότερους μῆνες.

Τῆ βρώμη στὴν Ἑλλάδα τὴν καλλιεργοῦμε γιὰ τροφή τῶν ζῶων, τῶν οἰκιακῶν πτηνῶν, καὶ ἰδίως τῆς χήνας. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης κατασκευάζουν ἀπὸ τὴ βρώμη διάφορα ροφήματα. Τὸ «κουάκερ» γίνεται ἀπὸ ἀλεύρι βρώμης, στὸ ὁποῖον βάζουν γάλα ἢ βούτυρο, ζάχαρι ἢ ἀλάτι. Εἶναι πολὺ θρεπτικὸ καὶ εὐχάριστο ρόφημα γιὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἡλικιωμένους.

4. Τὸ καλαμπόκι (ἀραβόσιτος)

Ἐπανόφρι πράσινο, πονκάμισο λευκὸ
πλήθος μουστάκια στὴν κορυφή καὶ κίτρινο καρπὸ.

Τὸ καλαμπόκι εἶναι γνωστὸ καὶ στοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν, ἀλλὰ καὶ στοὺς κατοίκους τῶν πόλεων. Ὅμως δὲν εἶναι ἑλληνικὸ φυτὸ. Μᾶς ἤρθε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, (τὸ 1600 μ.Χ.).

Ἐχει μεγάλες διαφορὲς ἀπὸ τὰ ἄλλα σιτηρά. Οἱ διαφορὲς του εἶναι:

α) Σπεῖρεται τὴν ἀνοιξί (πρώιμη σπορά) καὶ τὸ καλοκαίρι (ὄψιμη σπορά), σὲ καλὰ ὠργωμένο καὶ λιπασμένο χωράφι. Ὅταν σπαρῆ στὰ πεταχτὰ κατὰ τὸ πρῶτο σφάλισμα ὁ γεωργὸς ἀραιώνει τὰ φυτὰ, ὥστε νὰ ἀπέχουν ἀρκετὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

β) Ἡ ρίζα τοῦ καλαμποκιοῦ εἶναι φροντωτὴ, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα σιτηρά. Γιὰ νὰ ἡμπορῆ ὅμως νὰ κρατῆ ὄρθιο τὸν κορμὸ του, ποὺ εἶναι ὑψηλὸς ὡς 2 μέτρα καὶ ὄχι κούφιος, βγάζει ἀπὸ τὸ δεύτερο ἢ καὶ τρίτο γόνατο καὶ ἄλλες ρίζες. Ἐτσι στηρίζεται καλὰ. Μοιάζει σὰν κατάρτι καραβιοῦ, ποὺ τὸ κρατοῦν ὄρθιο τὰ σχοινιά του.

γ) Τὰ φύλλα τοῦ καλαμποκιοῦ περιβάλλουν τὸν κορμὸ καὶ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα καὶ πλατειά.

δ) Στὴν κορυφή τοῦ κορμοῦ του τὸ καλαμπόκι βγάζει ἓνα θύσανο (φούντα) ἀπὸ ἀχνὰ ἀνθη γεμάτα κιτρινόλευκη γύρι. Στὶς μασχάλες τῶν φύλλων του βγαίνουν ἄλλα ἀνθη. Εἶναι τυλιγμένα μέσα σὲ πολλὰ καὶ πλατειά φύλλα καὶ στὴν κορυφή τους βγαίνουν μακρυὲς ξανθὲς τρίχες, σὰν μουστάκια. Ἡ γύρι ἀπὸ τὰ

πρώτα άνθη πέφτει επάνω στα μουστάκια, που έχουν τα δεύτερα άνθη. Τα μουστάκια σιγά - σιγά μαραίνονται και μέσα στα πράσινα φύλλα ώριμάζει ο καρπός, το καλαμπόκι (ρόκα ή άραποσίτι).

ε) Το καλαμπόκι για να εύδοκίμηση πολύ, χρειάζεται αρκετά ποτίσματα και σκαλίσματα.

στ) Ένω τα άλλα σιτηρά τα θερίζουν με δρεπάνι ή και με θεριστικές μηχανές, το καλαμπόκι το μαζεύουν με το χέρι. Κόβουν τους καρπούς (ρόκες τους λένε συνήθως) από την καλαμποκιά. Μ

ζ) Το καλαμπόκι δεν άλωνίζεται ούτε με άλογα, ούτε με τις άλωνιστικές μηχανές των άλλων σιτηρών. Το άλωνίζουν χτυπώντας τις ρόκες με ξύλα, αν ή ποσότητα είναι μικρή, ή με έκκοκκιστικές μηχανές, όταν τα καλαμπόκια είναι πολλά.

Το καλαμπόκι, όπως και τα άλλα σιτηρά, αλέθεται σε νερομούλους, άνερομούλους ή αλευρομούλους, που κινούνται με πετρέλαιο.

Το αλεύρι του καλαμποκιού έχει χρώμα κίτρινο, καθώς και το ψωμί του (ή μπομπότα). Είναι θρεπτικώτατο και νόστιμο, όταν είναι φρέσκο. Η μπομπότα είναι ή κυριώτερη τροφή των όρεινων περιοχών της πατρίδος μας. Από το καλαμποκάλευρο γίνονται και διάφορα γλυκίσματα. Χρησιμοποιείται επίσης το καλαμπόκι ως πολύ καλή τροφή για τους χοίρους και τις κόττες.

Με τα φύλλα και τις κορυφές της καλαμποκιάς τρέφουν οι γεωργοί τα ζώα. Από το καλαμπόκι βγάζουν οινόπνευμα, λάδι για την σαπωνοποιία, άμυλο και γλυκόζη. Από τον φλοιό του και τον κορμό του κατασκευάζουν χαρτόμαζα.

Το καλαμπόκι

5. Το ρύζι

Κατάλευκο, χορταστικό, σάν τὸ χαλάζι σπειρωτό, μέσ' στὸ νερὸ δὲν λιώνει, τὸ πίνει καὶ φουσκώνει.
"Ὁλος ὁ κόσμος τ' ἀγαπᾷ, ὁ Τοῦρκος τὸ γιορτάζει
ὁ Γιαπωνέζος τὸ τιμᾷ κι' ἡ Κίνα τὸ δοξάζει.

"Ὅπως τὸ καλαμπόκι, ἔτσι καὶ τὸ ρύζι δὲν εἶναι ἑλληνικὸ φυτὸ. Πατρίδα του εἶναι ἡ Κίνα. Ἐκεῖ τὸ καλλιεργοῦσαν πρὶν ἀπὸ 47 αἰῶνες. Ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ κυριώτερη τροφὴ τῶν Κινέζων καὶ τῶν Ἰαπώνων. Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸ ρύζι κάνουν τὸ ἀγαπητὸ τους φαγητό, τὸ ἀτζέμι πιλάφι.

Τὸ ρύζι γιὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ πρέπει νὰ ἔχῃ τὴ ρίζα του διαρκῶς μέσα στὸ νερὸ. Σπέρνεται τὴν ἀνοιξὶ σὲ χωράφια, πού εἶναι κοντὰ σὲ ποτάμια ἢ σὲ λίμνες. Τὰ χωράφια αὐτὰ οἱ γεωργοὶ τὰ ὀργώνουν καλά, τὰ χωρίζουν σὲ τετράγωνα καὶ ὑψώνουν γύρω-γύρω μικρὸ πρόχωμα, γιὰ νὰ λιμνάξῃ τὸ νερὸ. Τὸ ρύζι τὸ σπέρνουν στὰ πεταχτά, ὅπως τὸ σιτάρι καὶ ὕστερα πλημμυρίζουν τὰ τετράγωνα μὲ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν. Τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ ἀφήνουν νὰ φύγῃ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ γιὰ νὰ μὴ μυρίζῃ καὶ τὸ ἀντικαθιστοῦν μὲ νέο νερὸ. Ἔτσι σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἔχει τὰ πόδια του στὸ νερὸ καὶ τὴν κορυφὴ του στὸν ἥλιο.

Τὸ ρύζι ἔχει καλαμένιο βλαστὸ μὲ γόνατα καὶ φθάνει ὡς ἓνα μέτρο ὕψος. Τὰ φύλλα του εἶναι μακρουλά σάν λόγχες. Ὁ καρπὸς του κρέμεται στὸ βλαστὸ, ὅπως ὁ καρπὸς τῆς βρώμης μὲ φλοιό, πού δύσκολα ἀποχωρίζεται. Ἡ ἀποφλοιῶσι γίνεται σὲ εἰδικούς ὀρυζομύλους.

Τὸ ρύζι εἶναι πολὺ θρεπτικὴ καὶ ὑγιεινὴ τροφὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Μαγειρεύεται ἢ σκέτο ἢ μὲ κρέας, ντομάτες κολοκυθάκια, μελιτζάνες, μὲ γάλα (ρυζόγαλο) κλπ. Μὲ τὸ ρυζάλευρο γίνονται διάφορα γλυκίσματα.

Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἡ παραγωγὴ τοῦ ρυζιοῦ στὴν πατρίδα μας ἦταν πολὺ μικρὴ. Γι' αὐτὸ ἀγοράζαμε τὸ ρύζι ἀπὸ ξένες χῶρες. Μετὰ τὸν πόλεμο ὅμως ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυζιοῦ ἔχει ἐξαπλωθῆ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Σήμερα παράγονται μεγάλες ποσότητες καὶ μάλιστα σὲ ἐκλεκτὲς ποιότητες. Τὸ ρύζι, πού παράγομε, μᾶς ἀρκεῖ καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη νὰ φέρωμε ρύζι ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν.

ΞΕΡΕΤΕ ΟΤΙ:

— Τα σιτηρά ή όπως ο λαός μας τὰ ονομάζει «γεννήματα» λέγονται και δημητριακά, από τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας Θεᾶς τῆς γεωργίας, Δήμητρας: Ἡ ἀρχαία ἑλληνική μυθολογία ἀναφέρει ὅτι ἡ Θεὰ Δήμητρα ἐδίδαξε στοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν.

— Στὴν Αἴγυπτο μέσα σὲ τάφο ἐνὸς Φαραὼ εὐρέθησαν σπόροι σιταριοῦ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν. Τοὺς σπόρους αὐτοὺς τοὺς ἔσπειραν και ἐφύτρωσαν.

— Κατὰ τὸ 1954 ἡ παραγωγή τοῦ σιταριοῦ στὴν πατρίδα μας ἔφθασε τὰ 1.000 ἑκατομμύρια κιλά.

— Τὸ χλωρὸ γρασίδι τοῦ κριθαριοῦ εἶναι θανατόσιο καθαριστικὸ τῶν χορτοφάγων ζώων τοῦ σπιτιοῦ.

— Ἀπὸ τὸ κριθάρι παράγεται ἡ μύζα.

— Ἀπὸ τὴ σίκαλι στὶς βόρειες εὐρωπαϊκὲς χῶρες βγάζουν διάφορα ποτά: οὐίσκι, τζίν, κβὰς κ.ἄ.

— Τὸ ψωμὶ τῆς σικάλεως εἶναι κατάλληλο γιὰ τοὺς διαβητικούς.

— Μερικοὶ ἀνακατεύουν τὸν καφέ μὲ φρυγμένη σίκαλι.

— Ἀπὸ τὸ ἀλεύρι ἀπὸ τὴ σίκαλι γίνεται πολὺ καλὴ κόλλα.

— Ἀπὸ τὸ καλαμποκί τίποτε δὲν πετιέται σὰν ἄχρηστο. Οἱ σπόροι του κάνουν ἀλεύρι. Τὰ κότσαλα τὰ χρησιμοποιοῦν ὡς καύσιμη ὕλη. Τὶς κορυφὲς και τὰ φύλλα τῆς καλαμποκιᾶς τὰ δίδουν τὰ ζῶα. Ἀπὸ τὴν καλαμιὰ γίνεται ἡ κντταρίνη, ποὺ χρησιμεύει στὴν κατασκευὴ τοῦ χαρτιοῦ.

— Ἀπὸ τὴν ἄχνη τοῦ καλαμποκιοῦ γίνεται τὸ κόρν-φλάουρ, ποὺ εἶναι ἐλαφρὰ και θρεπτικὴ τροφή γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ.

— Ἀπὸ τὸ καλάμι τοῦ ρυζιοῦ γίνονται τὰ γνωστὰ ψάθινα καπέλλα.

— Ἡ πούδρα ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες, εἶναι σκόνη ρυζιοῦ ἀρωματισμένη.

— Ἀπὸ τὸ ρυζάλευρο δὲν γίνεται ψωμὶ, γιατί δὲν ζυμώνεται.

— Στὴν Ἰαπωνία και στὴν Κίνα μὲ ζυμαρί ἀπὸ ρυζάλευρο κάνουν μικρὰ ἀγάλματα και ἄλλα ἀντικείμενα πολυτελείας.

— Μὲ τὴν καλαμιὰ τοῦ ρυζιοῦ γίνεται ἐκλεκτὸ χαρτί.

— Τὸ ρύζι ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχουν ἀφαιρέσει και τὸν δεύτερο λεπτὸ φλοιὸ εἶναι ἀνθυγιεινὸ.

— Κατά τὸ 1954 ἡ παραγωγή ρυζιοῦ στὴν πατρίδα μας ἔφθασε τὰ 100 ἑκατομμύρια κιλά.

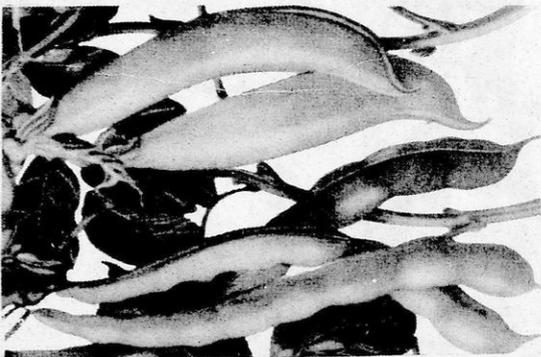
— Ἀπὸ τὴν βρώμη γίνεται τὸ κουνάκρο, ποὺ κάνει ὠραία καὶ θρεπτικὴ σούπα γιὰ τὰ παιδιὰ.

6. Τὸ φασόλι

Τὰ φασόλια εἶναι φθηνὴ καὶ θρεπτικὴ τροφή. Τὰ καλλιεργοῦμε τὴν ἀνοιξί στους ἀγρούς καὶ στους κήπους.

Ἡ ρίζα τῆς φασολιάς χώνεται ἀρκετὰ βαθειὰ στὸ χῶμα, γιὰ νὰ βρῖσκη ὑγρασία, ποὺ τῆς εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ ν' ἀναπτυχθῆ. Ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ξηρό, ἡ φασολιά πρέπει νὰ ποτίζεται τακτικά.

Ὁ κορμὸς τῆς φασολιάς εἶναι λεπτὸς καὶ μακρὺς. Δὲν μπορεῖ νὰ στέκεται ὄρθιος, γι' αὐτὸ ἀναζητεῖ στήριγμα καὶ στριφογυρίζει, ὅπως ὁ δείκτης τοῦ ὠρολογιοῦ. Ὅταν συναντήσῃ στήριγμα, τὸ ἀγκυλιάζει καὶ τυλίγεται γύρω του ἀπὸ τὰ δε-

Τὸ φασόλι

ξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἄν δὲν εὔρη στήριγμα, ἀπλώνεται στὸ ἔδαφος. Γι' αὐτὸ ὁ γεωργὸς τοποθετεῖ στὶς φασολιές στήριγματα.

Τὰ φύλλα τῆς φασολιάς εἶναι σύνθετα. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ τρία φύλλα σὲ σχῆμα καρδιάς (καρδιόσχημα) καὶ παρουσιάζουν ἓνα περίεργο φαινόμενο. Τὸ πρῶν παίρνουν ὀριζόντια θέσι. Τὸ μεσημέρι μὲ τὴ μεγάλη ζέστη γέρνουν πρὸς τὰ κάτω καὶ φαίνονται σὰν μαραμμένα. Τὸ ἀπόγευμα, ποὺ δροσίζει, παίρνουν πάλι τὴν πρώτη τους θέσι. Τὴν νύκτα πάλι γέρνουν πρὸς τὰ κάτω. Ἔτσι προφυλάσσονται ἀπὸ τὴν πολλὴ δροσιά.

Ἡ ἀνθισμένη φασολιά, καθὼς εἶναι σκαρφαλωμένη στὸ στήριγμά της, ὁμοιάζει μὲ πολυέλαιο, γύρω στὸν ὁποῖον πετοῦν πεταλοῦδες, μέλισσες καὶ ἄλλα ἔντομα. Πολλὲς πεταλοῦδες ἔχουν

τὸ χρῶμα τοῦ ἄνθους τῆς φασολιᾶς. Καθὼς πετοῦν νομίζει κανεὶς πὼς πετοῦν τὰ ἄνθη.

Σιγά-σιγά τὰ ἄνθη τῆς φασολιᾶς μαραίνονται, πέφτουν καὶ παρουσιάζονται στὴ θέσι τους μακρουλά πράσινα φασολάκια.

Τὰ φασολάκια στὴν ἀρχὴ εἶναι παχειὰ καὶ τρυφερά. Εἶναι τὰ χλωρὰ φασόλια, αὐτὰ ποὺ πωλοῦν οἱ μανάβηδες τὸ καλοκαίρι. Ἄν δὲν κόψωμε τὰ χλωρὰ φασόλια, σιγά-σιγά θὰ ὠριμάσουν καὶ θὰ πάρουν κίτρινο χρῶμα. Ἡ θήκη τους ξηραίνεται καὶ κρατεῖ μέσα της 5-8 σπόρους, τὰ ξηρὰ φασόλια.

Μὲ τὴν καλλιέργεια οἱ γεωργοὶ κατώρθωσαν καὶ ἐδημιούργησαν πολλὰς ποικιλίας φασολιῶν. Ὑπάρχουν φασόλια μικρὰ (ἀμπελοφάσουλα, γυφτοφάσουλα) καὶ φασόλια μεγάλα (γίγαντες). Ἡ πατρίδα μας παράγει ἀρκετὰ φασόλια, ὅχι ὅμως τόσα ὅσα τῆς χρειάζονται. Γι' αὐτὸ φέρνομε φασόλια ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ φακὴ

λεπτὸς καὶ βγάξει πολλὰ κλαδάκια. Τὰ φύλλα της εἶναι μικρὰ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Φασούλι τὸ φασούλι γεμίζει τὸ σακκούλι. Γιατί τὴ λένε;

7. Ἡ φακὴ — Τὸ ρεβύθι

Ἄν δὲν φυσῆση ἢ ὄστρια χαρὰ στὴν ἐσοδείά του.

Γι' αὐτὸ κάποιος ἐπούλησε τὰ πρωτοτόκιά του.

Πολὺ νόστιμο καὶ θρεπτικὸ ὄσπριο εἶναι καὶ ἡ φακὴ, ὅπως καὶ τὸ φασόλι.

Τὴν καλλιεργοῦμε σὲ καλά ὠργωμένα χωράφια κατὰ τὸ φθινόπωρο, ὅπως καὶ τὸ σιτάρι. Ὁ κορμὸς της εἶναι

και σύνθετα. Τὰ άνθη της δὲ μικρὰ και ἄοπρα. Ὁ καρπός της εἶναι μικρός και στρογγυλός, ἐξωγκωμένος στή μέση και γύρω-γύρω λεπτός. Ἐνας ἢ δύο σπόροι εὐρίσκονται μέσα σὲ μικρὲς θήκες, πού κρέμονται ἀπὸ τὶς μασχάλες τῶν φύλλων.

Ὅταν ἡ φακὴ ἐπιτύχη, δίνει πολλὸν καρπὸ. Ἐνα κιλὸ φακὴ ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ 60 κιλά.

Τὴν φακὴ τὴν καταστρέφει ὁ θερμὸς ἄνεμος τῆς ἀνοιξῆως (ἔστρια-λίβας). Τὴν καταστρέφει ἐπίσης ἕνα φυτὸ, πὸ λέγεται λύκος (παράσιτο). Φυτρώνει ἀπάνω στὶς ρίζες τῆς φακῆς και παίρνει τὶς θρεπτικὲς της οὐσίες.

Μὲ τὴ φακὴ συγγενεὺει και ἕνα ἄλλο ὄσπριο, τὸ ρεβύθι.

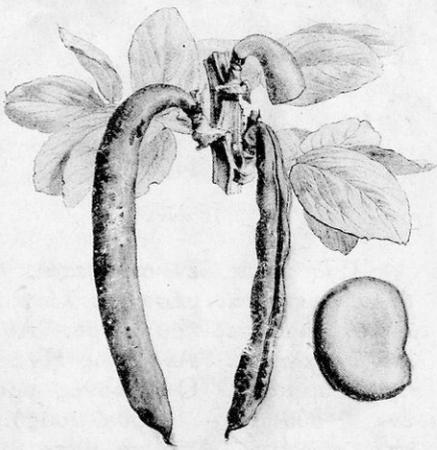
Τὰ φύλλα, τὰ άνθη και ἡ θήκη τοῦ ρεβυθιοῦ ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τῆς φακῆς. Μόνον στὸν καρπὸ ὑπάρχει διαφορά. Τὸ ρεβύθι εἶναι στρογγυλὸ και μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ φακὴ.

Τὰ ρεβύθια σπεύροντα. τὴν ἀνοιξὶ και θερίζονται ἀργότερα.

8. Τὰ κουκιά

Ἄ Ὅπως τὰ φασόλια, ἔτσι και τὰ κουκιά τρώγονται χλωρὰ και ξη-
ρά. Εἶναι τὸ πρῶτο χλωρὸ ὄσπριο, πὸ παρουσιάζεται στὴν ἀγορὰ
(τέλος Φεβ/ρίου-ἀρχὲς Μαρτίου).

Σπειρεται στὶς ἀρχὲς τοῦ
φθινοπώρου σὲ καλὰ ὠργωμένο
και κοπρισμένο χωράφι. Ἡ ρίζα
του εἶναι φουντωτὴ, ὁ κορμὸς του
πράσινος, τρυφερὸς και τετράγω-
νος. Τὰ φύλλα του εἶναι στρογγυ-
λὰ και σύνθετα και τὰ άνθη
του εἶναι λευκὰ μὲ μαῦρες βοῦ-
λες. Ὁ καρπός του εἶναι πρά-
σινος, μακρουλὸς και κλείει μέσα
του 5-8 σπόρους, τὰ κουκιά.

Τὰ κουκιά

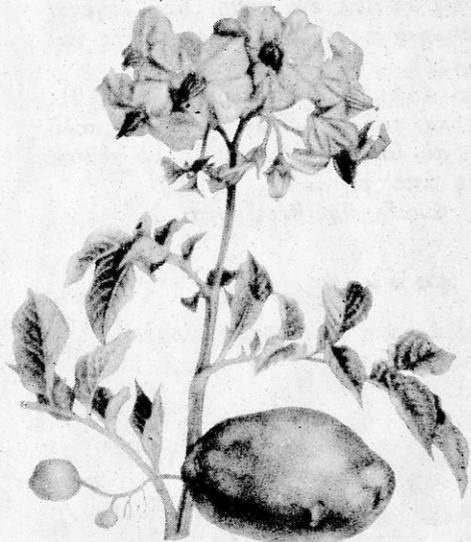
Τὸ κουκὶ ἐξωτερικὰ ἔχει ἕνα
φλοιδ σκληρὸ. Ἄν ἀφαιρέσωμε
τὸν φλοιδ αὐτό, βλέπομε δυὸ
πλάκες (κοτυληδόνες). Καὶ τὸ κου-
κὶ τὸ καταστρέφει ὁ λίβας καθὼς και ὁ λύκος. Ἄλλα ὄσπρια εἶναι
τὰ μπιζέλια, τὰ λαθούρια, ὁ ἀρακάς, και μερικὰ ἄλλα.

9. Ἡ πατάτα (γεώμηλον)

Μέσ' στή γῆ, κι' ὅμως δὲν εἶναι οὔτε ρίζα οὔτε ξύλο
οὔτε και καρπός δὲν εἶναι και τὸ λένε κάπως-μῆλο.

Δηλαδή γεώμηλο, ἢ γνωστὴ σὲ ὅλους πατάτα.

Πολλοὶ νομίζουν ὅτι ἡ πατάτα, πού ἀγοράζομε ἀπὸ τὰ λαχα-
νοπωλεῖα, εἶναι καρπός. Ἄλλοι νομίζουν ὅτι εἶναι ρίζα, διότι εἶναι

Ἡ πατάτα

μέσα στὸ χῶμα. Δὲν εἶναι. οὔτε
καρπός οὔτε ρίζα. Εἶναι ὑπό-
γειος βλαστός, δηλ. κόνδυλος.

Στὴν πατρίδα μας ἡ πατάτα
ἤρθε τὸ 1831, ὅταν κυβερνοῦσε
ὁ Καποδίστριας. Πρίν, ἦταν
τελείως ἀγνωστὴ. Στὴν ἀρχὴ
μάλιστα οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδω-
σαν μεγάλη προσοχὴ στὸ νέο
αὐτὸ φυτὸ και τὸ περιφρο-
νοῦσαν. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως
ἐγνώρισαν τὴ μεγάλη θρεπτικὴ
ἀξία της. Σήμερα ἡ πατάτα
καλλιεργεῖται σὲ ὅλα τὰ μέρη
τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πατάτα καλλιεργεῖται
δύο φορές τὸ χρόνο. Χειμω-
νιάτικη και καλοκαιρινή. Θέ-
λει χῶματα ἐλαφρά. Τὸ σφι-
χτὸ χῶμα ἐμποδίζει τὴν πατά-
τα νὰ μεγαλώσῃ.

Ἡ πατάτα δὲν σπείρεται, ὅπως τὰ σιτηρὰ και τὰ ὄσπρια,
ἀλλὰ φυτεύεται μέσα σὲ λάκκους, πού ἀπέχει ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν
ἄλλον μισὸ περίπου μέτρο. Ἄν ὁ κόνδυλος εἶναι μικρός, φυτεύε-
ται ὀλόκληρος. Ἄν ὅμως εἶναι μεγάλος, κόβεται σὲ δύο ἢ και
τρία κομμάτια. Ὁ γεωργὸς φροντίζει κάθε κομμάτι νὰ ἔχη και
ἕνα ἢ δύο μάτια (ὄφθαλμούς). Τὸ μάτι εὐκόλα τὸ διακρίνομε
στὴν πατάτα. Ἀπὸ τὸ μάτι βγαίνει ὁ βλαστός, πού προχωρεῖ
πρὸς τὰ ἑπάνω και οἱ ρίζες, πού προχωροῦν πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ κορμὸς τῆς πατάτας δὲν γίνεται πολὺ μεγάλος, βγάζει
πολλὰ κλαδιὰ και ἔχει φύλλα σύνθετα. Τὰ ἄνθη της εἶναι ἄσπρα

μέ πέταλα ένωμένα. 'Ο καρπός της είναι στρογγυλός σαν καρύδι και κλείει μέσα του πολλά σπέρματα, που περιέχουν δηλητήριο. Τά φυτοφάγα ζώα τὸ γνωρίζουν και δὲν τρώγουν τὸ φυτὸ τῆς πατάτας.

Ἡμποροῦμε ὁμως νὰ σπείρωμε ὄχι τὸ γεώμηλο, ἀλλὰ τοὺς σπόρους τῆς πατάτας. Τά φυτὰ ἀπὸ τὸ σπὸρο τῆς πατάτας τὸν πρῶτο χρόνο κάνουν πολὺ μικροὺς κογδύλους, που πρέπει νὰ φυτευθοῦν τὸ δεύτερο χρόνο πάλι, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν χονδρὲς πατάτες. Γι' αὐτὸ οἱ καλλιεργηταὶ προτιμοῦν νὰ φυτεύουν τὲς πατάτες και ὄχι νὰ σπέρνουν τὸ σπὸρο τους.

Οἱ πατάτες εἶναι χρησιμότετες στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι τροφή ὑγιεινή. Τρώγονται βρασμένες, ψητές, τηγανητές και συνοδεύουν τὸ ψάρι, τὸ κρέας και ἄλλα φαγητά. Ἡ πατάτα μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀκόμη και τὸ ψωμί.

10. 'Ο καπνὸς

Τὸν καπνὸ ὁ ἄνθρωπος τὸν καλλιεργεῖ γιὰ τὰ φύλλα του. Ἐχει πατρίδα τὴν Ἀμερικὴ. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔφεραν στὰ παλιὰ χρόνια. Στὴν πατρίδα μας γίνεται μεγάλη καλλιέργεια καπνοῦ.

'Ο καπνὸς δὲν σπείρεται ἀπ' εὐθείας στὸ χωράφι, ὅπως τὰ φυτὰ που ἐμάθαμε. Σπείρεται σὲ σπορεῖα. Οἱ καπνοκαλλιεργηταὶ σ' ἓνα ἀπάνεμο μέρος τοῦ κήπου των κατὰ τὸν Φεβρουάριο σπέρνουν τοὺς λεπτοὺς σπόρους τοῦ καπνοῦ. Τά νέα φυτὰ φυτρώνουν πολὺ πυκνά. Τὸ φυτρωμένο αὐτὸ σπορεῖο λέγεται φυντάνι.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιο-Μάιο βγάζουν τὰ νέα φυτὰ ἀπὸ τὸ φυντάνι και τὰ φυτεύουν κατὰ γραμμὲς στὰ καπνοχώραφα, ἀνοίγοντας μικρὲς τρύπες μ' ἓνα μυτερὸ ξύλο, που τὸ λένε φυτευτῆρι.

Τά καπνοχώραφα πρέπει νὰ εἶναι καλὰ ὠργωμένα και σβαρτισμένα.

'Ο καπνὸς ἔπειτα ἀπὸ δύο ἢ τρία σκαλισματα μεγαλώνει και φθάνει σὲ ὕψος ἓνα και κάποτε ἓνα και μισὸ μέτρο.

"Όταν τὸ χωράφι ἔχη ὑγρασία, ὁ καπνὸς δὲν φοβᾶται τὸν ἥλιο. Ἡ ρίζα του χώνεται βαθειὰ στὸ χῶμα. Τά μεγάλα και πλατειὰ φύλλα του παίρνουν τέτοια θέσι, ὥστε νὰ βλέπουν ὅλα τὸν ἥλιο, ἀλλὰ και νὰ μαζεύουν τὴν νυκτερινὴ δροσιά.

Τά ἄνθη τοῦ καπνοῦ βγαίνουν στὴν κορυφή τοῦ κορμοῦ πολὺ μαζί.

Έχουν χρώμα άσπροκόκκινο. Οί σπόροι είναι πολύ μικροί και μαύροι.. Είναι κλεισμένοι μέσα σέ στρογγυλή θήκη.

Όταν άρχίση ν' άνθίζη ό καπνός, ό καλλιεργητής μαζεύει τά κάτω φύλλα (πατόφυλλα). Έπειτα από 10-15 ήμέρες μα-

Ό καπνός

ζεύει τά φύλλα, πού είναι στή μέση του κορμού. Τελευταία μαζεύει τά φύλλα τής κορυφής, πού είναι και μικρότερα.

Τά κομμένα φύλλα οί καλλιεργηται τά περνούν σέ σπάγγο, τά άρμαθιάζουν και τά κρεμούν σέ καλαμωτές, για νά ξηραθούν. Όταν κιτρινίσουν καλά και ξηραθούν, τά κάνουν δέματα και τά μεταφέρουν στίς άποθήκες. Οί καπνέμποροι, πού άγοράζουν τά δέματα από τούς καπνοπαραγωγούς, ξεχωρίζουν τά φύλλα σέ ποιότητες. Αυτήν τήν έργασία τήν κάνουν ειδικοί έργάται, οί καπνεργάται.

Τά φύλλα του καπνού κόβονται στα καπνοκοπτήρια και με τόν ψιλοκομμένο καπνό ειδικές μηχανές κατασκευάζουν τά τσιγάρα, τά τοποθετούν σέ πακέτα και τά δίδουν στα καπνοπωλεία.

Άν προσέξετε τά πακέτα, θα ιδήτε ότι επάνω είναι κολλημένη μία ταινία. Η ταινία ση-

μαίνει, ότι έχει πληρωθή ό φόρος για τά τσιγάρα και πωλείται στα δημόσια καπνοκοπτήρια.

Ό καπνοβιομήχανος δέν έχει τó δικαίωμα νά πωλήση τσιγάρα χωρίς ταινία. Τό Έλληνικό Κράτος εισπράττει πολλά χρήματα από τόν φόρο του καπνού.

Έπειδή ή Έλλάδα παράγει πολύν καπνό, μεγάλες ποσότητες εξάγει σέ ξένες χώρες. Είναι λοιπόν ένα από τά σπουδαιότερα εισοδήματα τής χώρας μας.

Τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ περιέχουν δηλητήριο, πού λέγεται νικοτίνη.

Ἡ νικοτίνη βλάπτει πολὺ τὸν καπνιστὴ. Γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ τὸ κάπνισμα εἶναι θάνατος.

Ἡ πατρίδα μας παράγει τὶς πιὸ ἐκλεκτὲς ποιότητες καπνοῦ. Τέτοιες ποιότητες σὲ καμμιά ἄλλη χώρα δὲν παράγονται. Οἱ Ἀμερικανοὶ θέλησαν νὰ ἐπιτύχουν καπνὰ ὅπως τὰ μυρωδάτα Ξάνθης καὶ στὴν πατρίδα τους. Ἐπῆραν λοιπὸν σπόρο καὶ ἔσπειραν στὴν Ἀμερική. Ὁ καπνὸς ὅμως δὲν ἔγινε ὅπως στὴν Ἑλλάδα. Θὰ εἶναι τὸ χῶμα, ἐσκέφθηκαν. Ἐκουβάλησαν λοιπὸν χῶμα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, στὸ ὁποῖο ἐφύτευσαν ἑλληνικὸ καπνὸ. Καὶ πάλι ὅμως ὁ καπνὸς ἐκεῖ δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸν ἑλληνικὸ στὴν ποιότητα. Τί ἔλειπε, λοιπὸν, ἀφοῦ καὶ χῶμα ἔκουβάλησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Ἐλεγε κάτι πού δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸ μεταφέρουν, ὁ ἑλληνικὸς οὐρανός.

11. Τὸ βαμβάκι (βάμβαξ)

*Μέσ' στὰ πράσινα ντυμένο μένω ὄλο τὸν καιρὸ.
Σὰν γηράσω τὸν Ὀκτώβρη τ' ἄσπρο φέσι μου φορῶ.*

Εἶναι ἀλήθεια ὀλοπράσινη ἡ βαμβακιὰ μὲ τὰ πλατεῖα καὶ στὴν ἄκρη σχισμένα φύλλα της. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριο ὅμως ἀσπρίζουν οἱ κορυφές της μὲ τὸ ὀλόλευκο βαμβάκι.

Τὸ βαμβάκι τὸ ἔφεραν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Καλλιεργεῖται ὅπως καὶ ὁ καπνὸς σὲ καλοδουλεμένα χωράφια κατὰ γραμμὲς τὸν Ἀπρίλιο ἢ Μάιο. Μόνο πού δὲν σπείρεται σὲ σπορεῖα. Ρίχνουν τὸ σπόρο τοῦ βαμβακιοῦ στὶς αὐλακιές καὶ τὸν παραχώνουν μὲ τὴ σβάρνα.

Ἡ ρίζα τῆς βαμβακιᾶς χώνεται τόσο βαθειὰ στὸ χῶμα, ὥστε χρειάζεται ἀρκετὴ δύναμι νὰ ξεριζωθῇ μὲ τὰ χέρια μας. Καὶ προχωρεῖ βαθειὰ νὰ βρῇ ὑγρασία. Ἄν τὰ χωράφια δὲν εἶναι πολὺ ὑγρά, γιὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ βαμβακιὰ, θέλει συχνὰ ποτίσματα.

Ὁ κορμὸς τῆς βαμβακιᾶς γίνεται ὑψηλὸς ὡς ἓνα μέτρο καὶ διακλαδίζεται. Τὰ ἄνθη της ἔχουν πέταλα κιτρινωπά. Ὁ καρπὸς της ὀμοιάζει σὰν ἓνα μεγάλο καρύδι. Ὄταν ὀριμασθῇ, ἀνοίγει στὰ τέσσερα καὶ προσιάζεται μιὰ τούφα μὲ ὀλόλευκο βαμβάκι. Μέσα στὸ βαμβάκι ὑπάρχουν οἱ σπόροι. Οἱ καρποὶ τῆς βαμβα-

κιᾶς δὲν ὠριμάζουσι ὅλοι μαζί, γι' αὐτὸ τὸ μάζεμα τοῦ βαμβακιοῦ κρατεῖ τρεῖς μῆνες περίπου, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον ὡς τὸ Δεκέμβριον.

Τί λέτε, ἢ βαμβακιά κάνει ἄραγε τὸ βαμβάκι της γιὰ τὸν ἄνθρωπον; Ὁχι. Κάνει τὸ βαμβάκι γιὰ νὰ σκορπιζῶνται οἱ σπόροι της.

Τὸ βαμβάκι

Ὁ ἄνεμος εὐκόλῃ παρασύρει τὸ ἑλαφρὸ βαμβάκι καὶ μαζί μ' αὐτὸ τὸ σπῆρον, πού βρίσκεται τυλιγμένον μέσα του.

Τοὺς σπόρους τοὺς ξεχωρίζομε ἀπὸ τὸ βαμβάκι μὲ μηχανές, πού λέγονται ἐκκοκκιστικές. Καθαρισμένο τὸ βαμβάκι συμπιέζεται σὲ μπάλες καὶ μεταφέρεται στὰ ἐργοστάσια. Ἐκεῖ μεταβάλλεται σὲ κλωστή καὶ κατόπιν ὑφαίνεται.

Ἀπὸ τὸ βαμβάκι γίνονται ὅλα τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, πού μᾶς εἶναι τόσο χρήσιμα. Τὸ βαμβάκι ἀνακατεμένο μὲ μαλλὶ κάνει τὰ μαλλινοβάμβακα ὑφάσματα.

Τὸ κατακάθαρο καὶ ἀποστειρωμένο βαμβάκι χρησιμοποιεῖται στὴν ἰατρικὴ. Ἀπὸ τοὺς σπόρους βγάζομε τὸ βαμβακόλαδο καὶ τὴ βαμβακόπιττα, πού εἶναι πολὺ καλὴ τροφή τῶν ζώων, ἰδίως τῶν ἀγελάδων.

Μὲ τὸ βαμβάκι ἀκόμῃ κάνουν καὶ τὸ μπαρούτι (βαμβακο-πυρίτις).

Στὴν πατρίδα μας παράγονται μεγάλες ποσότητες βαμβακιοῦ. Τὸ Κράτος μας καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες νὰ αὐξηθῇ ἡ παραγωγή καὶ γιὰ τίς ἰδικές μας ἀνάγκες καὶ γιὰ ἐξαγωγή σὲ ξένες χῶρες.

12. Τὸ λινάρι

«Ἐτράβηξα τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη», λέγει μιὰ λαϊκὴ παροιμία. Ἄς δοῦμε ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ πάθη τοῦ λιναριοῦ.

Τὸ λινάρι τὸ σπέρνουν ἢ τὸν χειμῶνα, χειμωνιάτικη σπορά, ἢ τὴν ἄνοιξι, ἀνοιξιάτικη σπορά, Μαρτιάτικο.

Ἡ σπορά του καὶ γενικὰ ἢ καλλιέργειά του εἶναι ἡ ἴδια μὲ

τὴν καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν. Σπέρνεται πολὺ πυκνά. Ἔτσι σκεπάζει τὸ ἔδαφος καὶ διατηρεῖται ὑγρό.

Ἡ ρίζα τοῦ λιναριοῦ εἶναι κοντὴ καὶ ὀλίγο φουντωτὴ. Ὁ βλαστός του γίνεται λεπτός, ὀλοστρόγγυλος καὶ στὴν κορυφὴ κλαδωτός. Φθάνει σὲ ὕψος ἑνὸς καὶ πλέον μέτρου. Ἀντέχει καὶ στὸν πιὸ δυνατὸ ἄνεμο. Σὲ αὐτὸ τὸν βοηθοῦν οἱ κλωστῆς, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ φλοιό του.

Τὰ φύλλα τοῦ λιναριοῦ εἶναι μικρὰ καὶ πολλὰ. Τὰ ἄνθη βγαίνουν στὴν κορυφὴ τοῦ βλαστοῦ καὶ ἔχουν πολὺ ὠραῖο θαλασσιχρῶμα.

Οἱ σπόροι του εἶναι μικροὶ καὶ ἔχουν τὸ σχῆμα τοῦ πεπονόσπορου.

* * *

Ὅταν τὸ καλοκαίρι ἀρχίξῃ νὰ κιτρινίξῃ τὸ λινάρι, οἱ γεωργοὶ τὸ ξερριζώνουν καὶ τὸ κάνουν μικρὰ δεμάτια. Ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ ἀρχίζουν τὰ βάσανα τοῦ λιναριοῦ. Γιὰ νὰ βγάλουν οἱ ἄνθρωποι τίς κλωστῆς ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ λιναριοῦ, ἀφαιροῦν πρῶτα τὸ σπόρο καὶ ἔπειτα ρίχνουν τὰ δέματα μέσα σὲ λάκκους μὲ στάσιμο νερό, στὰ λινοβρόχια. Ἐκεῖ τὰ ἀφήνουν 10-15 ἡμέρες. Ἐπειτα τ' ἀπλώνουν στὸν ἥλιο νὰ στεγνώσουν καλὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ τὰ κοπανίζουν μ' ἓνα εἰδικὸ ξύλινο ἐργαλεῖο, ποὺ λέγεται μάγγανος. Μὲ τὸ πολὺ κοπάνισμα σπάζει καὶ φεύγει τὸ ξύλο τοῦ λιναριοῦ καὶ μένει ὁ κλωστήριος φλοιός του.

Χτενίζεται πολλὰς φορὰς μὲ σιδερένια κτένια, γιὰ νὰ φύγουν τελείως τὰ ξύλινα κομματάκια.

Τώρα οἱ κλωστῆς εἶναι ἔτοιμες νὰ πᾶνε στὰ κλωστήρια καὶ στὰ ὑφαντήρια, ὅπου γίνονται τὰ ὠραῖα καὶ στερεὰ λιγὰ ὑφάσματα.

Οἱ σπόροι τοῦ λιναριοῦ εἶναι ἀρκετὰ χρήσιμοι. Τοὺς ἀλέθουν καὶ βγάζουν λάδι, τὸ λινέλαιον, ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὰ ἐλαιοχρώματα, τὴν τυπογραφικὴ μελάνη, τὰ ἀδιάβροχα, τὰ βερνίκια ἀλλὰ καὶ σὰν φωτιστικὴ ὕλη (λυχνάρια).

Μετὰ τὸ ἄλεσμα καὶ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ λαδιοῦ μένουν οἱ λινοπιττες, ποὺ εἶναι ἐξαιρετικὴ τροφὴ τῶν ἀγελάδων.

Τὸν ἄλεσμένο λιναρόσπορο τὸν χρησιμοποιοῦν βρασμένο ὡς κατάπλασμα.

Ἐνα ἄλλο φυτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο βγάζουν οἱ ἄνθρωποι κλωστῆς εἶναι καὶ τὸ καννάβι. Ὁ βλαστός του γίνεται πολὺ ὑψηλός.

Φθάνει τὰ 4 μέτρα. Τὰ φύλλα του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα καὶ ἔχουν σχῆμα παλάμης. Τὰ ἄνθη του ἔχουν ἄρωμα πολὺ δυνατὸ.

Ὁ βλαστὸς τοῦ κανναβιοῦ ἔχει κι' αὐτὸς κλωστὲς ὅπως καὶ τοῦ λιναριοῦ, τὶς ὁποῖες βγάζουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, πού βγάζουν τὶς κλωστὲς τοῦ λιναριοῦ.

Μὲ τὶς κλωστὲς τῆς κανναβουριάς κατασκευάζουν σπάγγους, τσουβάλια, κοινὰ χαλιά, караβόπανα, κανναβάτσες καὶ στουπί. Ἀπὸ τοὺς σπόρους βγάζουν τὸ κανναβόλαδο πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν κατασκευὴ σαπουνιοῦ.

13. Τὸ σουσάμι

Ἐέρετε τὸ ταχίνι; Εἶναι σὰν λάδι, πού βγαίνει ἀπὸ τὸ σουσάμι. Τὸ τρώγομε τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Εἶναι νηστήσιμο φαγητό.

Τὸ σουσάμι καλλιεργεῖται στὴν πατρίδα μας ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια. Γίνεται ὑψηλὸ μισὸ μέτρο. Τὰ φύλλα του εἶναι αὐγοειδῆ καὶ ὁ καρπὸς του μακρουλός, μὲ πολλὰ χωρίσματα γεμάτα μικροὺς σπόρους, τὸ σουσάμι. Ἡ μακρουλὴ θήκη τοῦ σουσαμιοῦ, ὅταν ξηραθῆ, ἀνοίγει καὶ πέφτουν οἱ σπόροι μ' ἓνα ἔλαφρὸ κτύπημα.

Τὸ σουσάμι χρησιμοποιεῖται στὸ πλάσιμο τῶν κουλουριῶν καὶ τοῦ φωμιοῦ, καθὼς καὶ στὴ ζαχαροπλαστικὴ (παστέλια, σουσαμωτά). Ἀπὸ τὸ σουσάμι βγαίνει τὸ σουσαμόλαδο. Μὲ τὸ σουσαμόλαδο γίνονται ὠραῖοι χαλβάδες καὶ πρώτης ποιότητος σαπουνία. Ἡ σουσαμόπιττα εἶναι πολὺ καλὴ τροφὴ τῶν ζώων.

14. Τριφύλλι

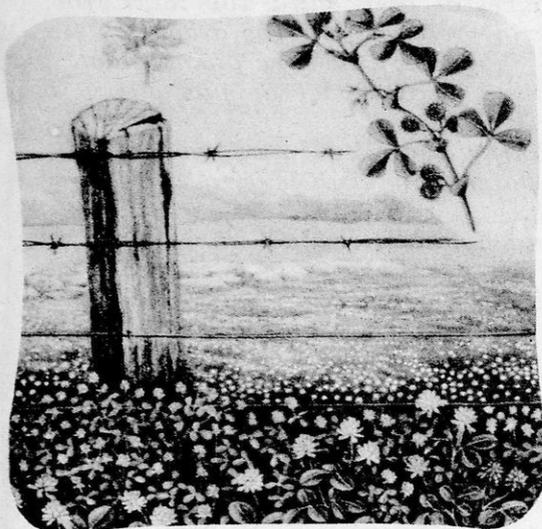
Τὸ τριφύλλι τὸ ὠνόμασαν ἔτσι, γιὰτὶ πραγματικὰ κάθε κοτσανάκι ἔχει τρία φυλλαράκια στρογγυλά. Ἄν ψάξωμε ἓναν ὁλόκληρο τριφυλλῶνα δὲν θὰ βροῦμε οὔτε ἓνα, πού νὰ ἔχη δύο ἢ τέσσερα φύλλα. Ὅλα ἔχουν τρία.

Τὰ ἄνθη του εἶναι μικρὰ καὶ κιτρινοκόκκινα. Τὰ σπέρματά του εἶναι μικρά.

Τὸ τριφύλλι ἔχει ὑπόγειο βλαστὸ, ρίζωμα. Τὸ ρίζωμα τοῦ τριφυλλιοῦ ζῆ 10 χρόνια.

Τὸ τριφύλλι θέλει πολλὰ ποτίσματα καὶ λιπάσματα. Τὸ θερί-

ζουν 3 και 4 φορές τὸ χρόνο. Τὸ ἀφήνουν νὰ ξηραθῆ στὸν ἥλιο

Τὸ τριφύλλι

και κατόπιν τὸ δένουν. Τὸ κάνουν δηλαδή μπάλλες με χορτοδετική μηχανή. Ἔπειτα τὸ ἀποθηκεύουν. Εἶναι πρώτης τάξεως τροφή γιὰ τὰ ζῶα.

Νὰ ἔνα τραγουδάκι γιὰ τὸ τριφύλλι:

Τρεῖς φορές τὸ θερίζανε,
ἀχώριστοι τρεῖς φίλοι
καὶ κείνο ξαναφύτρωνε
τὸ δύστυχο τριφύλλι.

Ε Ε Ρ Ε Τ Ε Ο Τ Ι :

—“Ὅλα τὰ ὄσπρια ἔχουν ἀνθη, ποὺ ὁμοιάζουν με πεταλούδα. Ἡ πεταλούδα ὀνομάζεται καὶ ψυχή. Τὰ ὄσπρια λοιπὸν εἶναι ψυχανθῆ.

—“Ἄν παραχώσωμε στὸν ἀγρὸ ψυχανθῆ φυτὰ στὴν ἐποχὴ ποὺ ἀνθίζουν, ὁ ἀγρὸς λιπαίνεται (πλουτίζεται με ἄζωτο).

—“Ὅλα τὰ ὄσπρια εἶναι σὲ οὐδέτερο γένος. Ἐξαιρεῖται ἡ φακὴ.

—“Ὁ Ἡσαῦ ἐπώλησε τὰ πρωτοτόκιά του στὸν ἀδελφό του Ἰακώβ γιὰ ἓνα πιάτο φακῆ.

— Οἱ γιατροὶ σὲ πολλὲς περιπτώσεις συνιστοῦν στοὺς ἀναιμικοὺς φακὴ.

— Δὲν πρέπει νὰ τρῶμε χλωρὰ κουκιά. Ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πάθωμε δηλητηρίασι.

— Πρέπει ν’ ἀποφεύγωμε τὶς πράσινες πατάτες. Ἐχουν κι αὐτὲς δηλητήριο.

— Ἀπὸ τὴν πατάτα βγαίνει καὶ ζάχαρι, με τὴν ὁποῖαν χρωματίζουν τὰ κρασιά καὶ παρασκευάζουν χαλβάδες.

— Στὴ Γαλλία τὴν πατάτα τὴν λέγουν «τὸ ἔτοιμο ψωμὶ τοῦ φτωχοῦ». Ψῆσιμο μόνον θέλει.

— Κατὰ τὸ 1954 ἡ παραγωγή πατάτας στὴν Ἑλλάδα ἔφθασε στὰ 350 ἑκατομμύρια κιλά.

— 100 κιλά φύλλα καπνοῦ περιέχουν 10 κιλά νικοτίνη. Μὲ τόση νικοτίνη μπορεῖ νὰ θανατωθοῦν 80 χιλιάδες ἄνθρωποι.

— Ἡ ἀκαθαρσία, πὸν μαζεύεται στὴν πίπα τοῦ καπνιστοῦ, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνη. Ἄν πέση στὴν πληγὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ἕνα ἐλάχιστο ποσὸ ἀπ' αὐτήν, ὁ ἄνθρωπος παθαίνει δηλητηρίασι.

— Μὲ τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ κατασκευάζεται μία σκόνη, ὁ ταμπάκος, πὸν τὸν ρουφοῦν μὲ τὴ μύτη.

— Μὲ ὠρισμένα φύλλα καπνοῦ κατασκευάζονται ποῦρα.

— Ἡ καλύτερη ποιότητος βαμβακιοῦ εἶναι ἐκείνη, πὸν ἔχει κλωστὲς λεπτὲς καὶ μακρυνές.

— Τὸ καλύτερο βαμβάκι παράγεται στὴ νῆσο Λήμνο.

— Ἡ ρίζα τῆς βαμβακιάς ἔχει φαρμακευτικὲς ιδιότητες.

— Μὲ κονρέλια ἀπὸ βαμβακερὰ ὑφάσματα γίνεται ἕνα εἶδος χαρτιοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Σπείρετε τὴν κατάλληλη ἐποχὴ στὸ σχολικὸ σας κῆπο μερικὸς σπόρους ἀπὸ τὰ φυτὰ πὸν ἐμάθατε. Παρακολοθησατε τὴν ἀνάπτυξί τους.

Β' Ζ Ω Α

1. Ὁ λαγὸς

Δειλὸς καὶ πονηροῦτσικος ποτὲ δὲν κλείνει μάτι, μ' αὐτιά μεγάλα σὰν χωνιά καὶ γογγυρός σὰν ἄτι.

Χωρὶς αὐτὲς τὶς ιδιότητες δὲν θὰ μπορούσε νὰ ζήσει ὁ λαγός. Τὸν κυνηγοῦν σχεδὸν ὅλα τὰ ζῶα.

Ὁ λαγὸς εἶναι ἕνα μικρὸ φυτοφάγο ζῶο ὁμοιάζει πάρα πολὺ μὲ τὸ κουνέλι καὶ ζυγίζει 4—5 κιλά.

Ὁ λαγὸς ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς: τὸ σκύλο, τὴ γάτα, τὴν ἀλεπού, τὸν λύκο, τὸν ἀετό, τὸ γεράκι, τὴν κουκουβάγια κ.ἄ. Γι' αὐτὸ ὅλη τὴν ἡμέρα κάθεται κρυμμένος στὴ φωλιά του καὶ μόνο τὴ νύκτα βγαίνει νὰ βοσκήσῃ.

Ἀκούει καὶ τὸν παραμικρὸ θόρυβο. Τὰ μεγάλα αὐτιά του πολὺ τὸν βοηθοῦν σ' αὐτό. Βλέπει πολὺ καλά. Τὰ βλέφαρα

των ματιών του δὲν κλείουν ποτέ, οὔτε καὶ ὅταν κοιμᾶται (λαγοκοιμᾶται). Στὸ βαθύ σκοτάδι τὸν βοηθοῦν τὰ μεγάλα μουστάκια του. Στὴ φωλιά του δύσκολα διακρίνεται, γιατί τὸ τρίχωμά του ὁμοιάζει μὲ τὰ ξηρὰ φύλλα καὶ κλαδιά.

Ὁ λαγὸς τρώγει φύλλα καὶ τρυφεροὺς βλαστούς. Στὴν ἀνάγκη τρώγει καὶ φλοιούς δέντρων. Οἱ τέσσαρες κοπτήρες του καὶ τὸ σχισμένο ἐπάνω χεῖλος του πολὺ τὸν βοηθοῦν σ' αὐτό. Τὴν τροφή του τὴν ροκανίζει ὅπως καὶ ὁ ποντικός.

Ὁ λαγὸς τρέχει πολὺ γρήγορα καὶ προτιμᾷ πάντα τὸν ἀνήφορο. Σ' αὐτὸ τὸν βοηθοῦν πολὺ τὰ πισινὰ του πόδια, ποὺ εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ μπροστινά. Ἡ κατασκευὴ αὐτῆ τῶν ποδιῶν του τὸν ἀναγκάζει νὰ μὴν περπατῆ ἢ νὰ τρέξη ὅπως τὰ ἄλλα ζῶα, ἀλλὰ νὰ προχωρῆ μὲ πηδήματα ἀθόρυβα, γιατί τὰ πέλματά του σκεπάζονται μὲ τρίχες. Στὰ πόδια του ἔχει νύχια χοντρά, δυνατὰ καὶ λίγο σουβλερά. Μὲ αὐτὰ σκάβει τὸ χῶμα κάτω ἀπὸ θάμνους, ἀπὸ χοντροὺς βόλους καὶ πέτρες καὶ κάνει τὴ φωλιά του. Ἡ οὐρὰ τοῦ λαγοῦ εἶναι μικρὴ καὶ γυρισμένη πρὸς τὰ ἄνω.

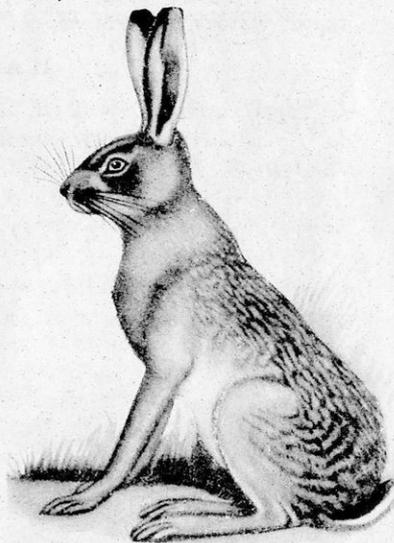
Ὁ λαγὸς γεννᾷ 4-5 φορές τὸ χρόνο ἀπὸ 2-5 μικρὰ κάθε φορά. Τὰ θηλάζει 5-10 ἡμέρες κι' ἔπειτα τὰ ἀφήνει νὰ ζήσουν μόνα τους.

Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τοὺς ἐχθροὺς του, μηχανεύεται διάφορα τεχνάσματα. Δὲν πηγαίνει ἴσια στὴ φωλιά του. Ὅταν πλησιάζη πισωγυρίζει, κάνει πλάγια πηδήματα καὶ τελικὰ μ' ἓνα μεγάλο πηδημα μπαίνει στὴ φωλιά του. Αὐτὸ τὸ κάνει, γιὰ νὰ χάνουν οἱ ἐχθροὶ του τὰ ἔχνη του.

Ὅταν τὸν κυνηγοῦν, τρέχει πάντοτε πρὸς τὸν ἀνήφορο. Ἐτσι κουράζει τὸν ἐχθρό του.

Ἐπειδὴ ζῆ διαρκῶς μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ φόβου, δὲν παχαίνει ποτέ. Τὸ κρέας του ὁμως εἶναι νοστιμώτατο.

Δὲν φοβᾶται οὔτε τὸ χιόνι, οὔτε τὴ βροχή. Ἡ πυκνὴ γούνα του τὸν προστατεύει.

Ὁ λαγὸς

Ὁ λαγὸς ζῆ 5-8 χρόνια. Εἶναι ζῶο βλαβερὸ εἰς τὴν γεωργίαν, γιατί καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Ὁ λαγὸς ὁμοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὸ κουνέλι, ὥστε νομίζει κανεὶς πὼς εἶναι ἄγριο κουνέλι.

Ὁ λαγὸς δὲν ἐξημερώνεται. Ὁ ἄνθρωπος τὸν κυνηγᾷ γιὰ τὸ νόστιμο κρέας του. Μὲ τὴ γούνα του γίνονται φθηνὰ καὶ κατωτέρας ποιότητος γουναρικά.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἔχει καρδιά λαγοῦ.
2. Σκόρπισαν σὰν τὰ παιδιά τοῦ λαγοῦ.
3. Ἐγινε λαγός.
4. Λαγοκοιμᾶται.
5. Ἡ μικρὴ τούφα κρύβει μεγάλο λαγό. Γιατί τίς λένε;

2. Ὁ ἀρουραῖος

Ὁ ἀρουραῖος εἶναι ποντικὸς τοῦ ἀγροῦ. Ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸν ποντικὸ τοῦ σπιτιοῦ, πού ἐμάθαμε. Εἶναι ὅμως πολὺ μεγαλύτερος καὶ ἔχει τριχωτὴ οὐρά. Τὴ φωλιά του τὴν κατασκευάζει μέσα στὴ γῆ.

Ὁ ἀρουραῖος

Ὁ ἀρουραῖος εἶναι φυτοφάγο ζῶο. Κάνει μεγάλες καταστροφές στὰ σπαρτά. Κατὰ καιροὺς μαζεύονται πάρα πολλοὶ ἀρουραῖοι, βαδίζουν ὀλόκληρα ἡμερονύκτια καὶ πηγαίνουν ὅπου ὑπάρχει ἄφθονη τροφή. Τίποτε δὲν τοὺς ἐμποδίζει στὴν πορεία τους. Οὔτε τὰ ψηλὰ βουνὰ οὔτε τὰ ποτάμια πού τὰ περνοῦν κολυμπώντας μὲ μεγάλη εὐ-

κολία. Εἶναι δὲ τόσοι πολλοί, ὥστε σὲ ὀλίγες ἡμέρες ἡμποροῦν νὰ ρημάξουν ὀλόκληρες πεδιάδες.

Ὁ ἀρουραῖος ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει πάντοτε τροφή, κάνει μέσα στὸ χῶμα ἀποθήκες, ὅπου ἀποθηκεύει σὰν καλὸς νοικοκύρης τὴν τροφή του γιὰ τὸ χειμῶνα.

Ὁ ἀρουραῖος, ὅπως καὶ ὁ λαγός, ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς. Γεννᾷ ὅμως πολλὰς φορές τὸ χρόνο κι' ἔτσι δὲν ἐξολοθρεύεται εὐκόλα.

Οἱ γεωργοὶ τὸν καταδιώκουν. Ρίχνουν στὰ χωράφια κριθάρι μὲ δηλητήριο καὶ τοὺς δηλητηριάζουν.

3. ~~ο~~ τυφλοπόντικας

Ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐννοοῦμε ὅτι εἶναι ποντίκι τυφλό. Καὶ ὅμως πολὺ ὀλίγο ὁμοιάζει μὲ τὸ ποντίκι. Ζῆ σχεδὸν πάντοτε μέσα στὴ γῆ. Πολὺ σπάνια βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια.

Ὅπως τὰ ζῶα περπατοῦν ἐπάνω πρὸς ἄνω μὲ τὴν ἴδια κωνάκια μὲ τὸ ὄστρακό τους καὶ βρίσκουν μόνον τὴν τροφή των.

Ἐχθροὺς ἔχει τὸ λύκο, τὴν ἀλεπού καὶ τὸν ἀετό. Γιὰ νὰ σώζεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς της, χώνεται μέσα στὸ σκληρὸ της ὄστρακο. Ἡ πονηρὴ ἀλεπού, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὴ φάγῃ τὴν σπρώχνει μὲ τὰ πόδια της καὶ τὴν πετᾷ μέσα σὲ λακκούβες μὲ νερό. Ἡ ὑστυχισμένη χελώνα, βγάζει τότε τὸ κεφάλι της καὶ τὰ πόδια της, γιὰ νὰ κολυμπήσῃ καὶ ἔτσι καταφέρνει ἡ ἀλεπού καὶ τὴν ρπάζει. Ὁ ἀετὸς τὴν πιάνει μὲ τὰ νύχια του, τὴν ἀνεβάζει ψηλά καὶ τὴν ἀφήνει. Ἀπὸ τόσο ὕψος, ποὺ πέφτει ἡ χελώνα πάνω στὶς ἔτρες, σπάζει τὸ ὄστρακό της. Τότε κατεβαίνει ὁ ἀετὸς, τὴν ρπάζει καὶ τὴν τρώγει.

Ζῆ πολλὰ χρόνια ἡ χελώνα. Στὸ ζωολογικὸ κῆπο τῆς Αἰγύπτου ὑπάρχει μιὰ χελώνα 350 χρονῶν, ποὺ ζυγίζει 3 τόνους.

Μερικοὶ τρῶνε τὸ κρέας της. Ἀπὸ τὸ ὄστρακό της κατασκευάζουν οἱ τεχνίτες κτένια, κουμπιὰ καὶ διάφορα κομψοτεχνήματα.

Εἶναι περισσότερο χρήσιμο ζῶο, παρά βλαβερό, γιὰτὶ τρώγει ἴτομα καὶ σκουλήκια.

Ὁ τυφλοπόντικας ἀκουε. ἀρ..... δὲν φαίνονται. Σκεπάζονται ἀπὸ πυκνὲς τρίχες. Τὰ μάτια του εἶναι πολὺ μικρά, ἀτροφικὰ καὶ χωμένα μέσα στὸ τρίχωμα. Δὲν βλέπει, γιὰτὶ δὲν τοῦ χρειάζεται ἡ ὄρασις. Ἡ οὐρά του εἶναι μικρὴ.

Ὁ τυφλοπόντικας τρώγει σκουλήκια, κάμπιες καὶ ἄλλα μικρὰ ζώφια. Εἶναι σαρκοφάγος. Τὴν τροφή του τὴν εὐρίσκει μὲ τὴ μурωδιά.

Ὅπου ἰδοῦμε μεγάλο σωρὸ ἀπὸ χῶμα μέσα στὸν ἀγρὸ, ἐκεῖ εἶναι ἡ φωλιά τοῦ τυφλοπόντικα. Βγάζει τὸ χῶμα πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἔτσι πλαταίνει τὴ φωλιά του.

Ὁ τυφλοπόντικας γεννᾷ 3-5 μικρὰ τὸ χρόνο καὶ τὰ θηλάζει ἐπὶ ἓνα μῆνα.

Ἀφοῦ τρώγει σκουλήκια, θὰ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε, ὅτι εἶναι ὠφέλιμο ζῶο στὴ γεωργία. Σκάβοντας ὅμως διαρκῶς τὸ χῶμα κόβει πολλὰς ρίζες ἀπὸ τὰ φυτὰ καὶ ἔτσι κάνει ἀρκετὴ ζημία. Α

4. Ἡ χελώνα

Σιγαλή, σιωπηλή τὸ σαμάρι κουβαλεῖ.

Ἄπὸ τῆ στιγμῆ ποῦ θὰ γεννηθῆ, μέχρι τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ πεθάνῃ τὸ σαμάρι της, ὄστρακο, τὸ σέρνει πάντα μαζί της.

...ως ποιότητος γουναρικά.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἔχει καρδιά λαγοῦ. 2. Σκόρπισαν σὰν τὰ παιδιά τοῦ λαγοῦ.
3. Ἔγινε λαγός. 4. Λαγοκοιμᾶται. 5. Ἡ μικρὴ τούφα κρύβει μεγάλο λαγό. Γιατί τις λένε;

2. Ὁ ἀρουραῖος

Ὁ ἀρουραῖος εἶναι ποντικὸς τοῦ ἀγροῦ. Ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸν ποντικὸ τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ ἐμάθαμε. Εἶναι ὅμως πολὺ μεγαλύτερος καὶ ἔχει τριχωτὴ οὐρά. Τῆ φωλιά του τὴν κατασκευάζει μέσα στὴ γῆ.

Ὁ ἀρουραῖος εἶναι φυτοφάγο ζῷο. Κάνει μεγάλες καταστροφὲς στὰ σπαρτά. Κατὰ καιροὺς μα-

Ἡ χελώνα

Ἡ χελώνα ζῆ στους ἀγρούς. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ παρατηροῦμε, ὅτι τὸ σῶμα της περιβάλλεται ἀπὸ τὸ ὄστρακο. Τὸ ὄστρακο εἶναι καμωμένο ἀπὸ μιὰ κεράτινη οὐσία καὶ εἶναι σκληρὸ σὰν κέρατο τράγου.

Τὸ ὄστρακο ἔχει δύο ἀνοίγματα. Ἄπὸ τὸ ἐμπρόσθιο ἀνοίγμα βγάζει ἡ χελώνα τὸ κεφάλι της καὶ τὰ δύο μπροστινά της πόδια.

Ἄπὸ τὸ πίσω ἀνοίγμα βγάζει τὰ δύο πεισινά της πόδια καὶ τὴν οὐρά της.

Τὸ κεφάλι της εἶναι μικρὸ καὶ μακρουλό, μοιάζει μὲ κεφάλι φιδιοῦ. Δὲ βλέπει πολὺ μακριά. Ὅμως ἀκούει πολὺ καλά.

Τὰ πόδια της εἶναι κοντά, γι' αὐτό δὲν μπορεῖ νὰ τρέξη. Βαδίζει πολὺ ἀργά. Σχεδὸν σέρνεται στὸ χῶμα. Ἡ οὐρά της εἶναι μικρή.

Ἡ χελώνα τρώγει φύλλα, τρυφεροὺς βλαστούς, ἔντομα καὶ σκουλήκια. Δόντια δὲν ἔχει. Μασσᾷ τὴν τροφή της μὲ τὰ σκληρὰ σαγόνια της.

Γεννᾷ 10-20 αὐγά μέσα σὲ τρύπες. Τὰ αὐγά ζεσταίνονται μὲ τὸν ἥλιο καὶ ἐκκολάπτονται. Ἀπὸ τὰ αὐγά βγαίνουν μικρὰ χελωνάκια μὲ τὸ ὄστρακό τους καὶ βρίσκουν μόνα των τὴν τροφή των.

Ἐχθροὺς ἔχει τὸ λύκο, τὴν ἀλεπού καὶ τὸν ἀετό. Γιὰ νὰ σώζεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς της, χώνεται μέσα στὸ σκληρὸ της ὄστρακο. Ἡ πονηρὴ ἀλεπού, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὴ φάγῃ τὴν σπρώχνει μὲ τὰ πόδια της καὶ τὴν πετᾷ μέσα σὲ λακκοῦβες μὲ νερό. Ἡ δυστυχισμένη χελώνα, βγάζει τότε τὸ κεφάλι της καὶ τὰ πόδια της, γιὰ νὰ κολυμπήσῃ κι' ἔτσι καταφέρνει ἢ ἀλεπού καὶ τὴν ἀρπάζει. Ὁ ἀετὸς τὴν πιάνει μὲ τὰ νύχια του, τὴν ἀνεβάζει ψηλὰ καὶ τὴν ἀφήνει. Ἀπὸ τόσο ὕψος, ποὺ πέφτει ἡ χελώνα πάνω στὶς πέτρες, σπάζει τὸ ὄστρακό της. Τότε κατεβαίνει ὁ ἀετός, τὴν ἀρπάζει καὶ τὴν τρώγει.

Ζῆ πολλὰ χρόνια ἡ χελώνα. Στὸ ζωολογικὸ κῆπο τῆς Αἰγύπτου ὑπάρχει μιὰ χελώνα 350 χρονῶν, ποὺ ζυγίζει 3 τόνους.

Μερικοὶ τρῶνε τὸ κρέας της. Ἀπὸ τὸ ὄστρακό της κατασκευάζουν οἱ τεχνίτες κτένια, κουμπιὰ καὶ διάφορα κομψοτεχνήματα.

Εἶναι περισσότερο χρήσιμο ζῶο, παρὰ βλαβερό, γιατί τρώγει ἔντομα καὶ σκουλήκια.

5. Ὁ ἀκανθόχοιρος (σκαντζόχοιρος)

Ἀπὸ τὸ ὄνομά του καταλαβαίνομε, πὼς εἶναι χοῖρος μὲ ἀγκάθια. Ὅμως δὲν ἔχει καμμιά συγγένεια μὲ τὸ χοῖρο. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὸν λένε σκαντζόχοιρο. Ζῆ στοὺς ἀγρούς. Τὸ σῶμα του εἶναι σφαιρικό. Ὅταν εἶναι μαζεμένος, εἶναι ὀλοστρόγγυλος. Σωστὸ τόπι. Τὸ σῶμα του σκεπάζεται μὲ πολλὰ σκληρὰ καὶ μυτερὰ ἀγκάθια. Μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς εἶναι ὁ ἀχινὸς τῆς ξηρᾶς. Μόνο τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλιᾶς του καὶ τὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ κεφαλιοῦ του εἶναι χωρὶς ἀγκάθια. Τὸ κεφάλι του ὀμοιάζει πολὺ μὲ τὸ κεφάλι τοῦ γουρουνιοῦ. Τὰ πισινὰ του πόδια εἶναι λίγο μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ μπροστινά. Ἐχει γερὰ νύχια. Ζυγίζει 1 ὠς 2 κιλά.

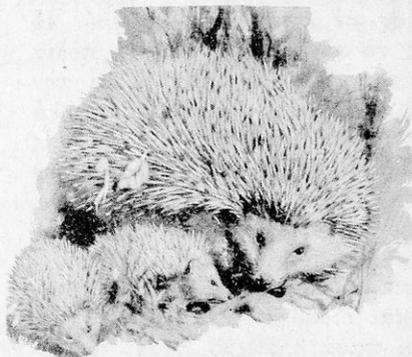
Ὁ σκαντζόχοιρος τρώγει σκουλήκια, ἔντομα, ποντικούς, σαλιγκάρια, διάφορους καρπούς καὶ φίδια. Βγαίνει τὴ νύκτα γιὰ βοσκή.

Γεννᾷ τρεῖς φορές τὸ χρόνο ἀπὸ 3 ὡς 6 μικρά. Γεννιοῦνται μὲ κλεισμένα μάτια, ὅπως τὰ σκυλάκια καὶ τὰ γατάκια.

Ἐχθρὸς ἔχει τὸ λύκο, τὸ σκύλο καὶ τὴν ἀλεπού.

Ἐλᾶτε τώρα νὰ καταλάβωμε καλύτερα μερικὰ πράγματα:

1) Τὰ ἀγκάθια τοῦ τὸν προστατεύουν πολὺ. Ὅταν ἀντιληφθῆ κίνδυνο κουλουριάζεται· γίνεται σωστὸς ἀχινός, μιά μπάλα μὲ χιλιάδες δυνατὰ καὶ μυτερὰ ἀγκάθια. Δύσκολα μποροῦν νὰ τὸν φᾶνε τὰ ἄγρια ζῶα.

Ὁ σκαντζόχοιρος

2) Μὲ τὰ ἀγκάθια τοῦ πολλὲς φορές κουβαλάει στὰ μικρά τοῦ τροφή. Τρίβει μὲ τὰ πόδια τοῦ καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ τὰ σταφύλια. Κατόπιν κυλιέται καὶ καρφώνονται ἔτσι πολλὲς ρόγες στὰ ἀγκάθια τοῦ. Φορτωμένος, λοιπόν, ρόγες ἢ ἄλλους καρπούς, γυρίζει στὰ μικρά τοῦ. Κι' αὐτὰ εὐχαριστημένα ρίχνονται στὸ φαί.

3) Μὲ τὰ ἀγκάθια τοῦ ἀκόμη σκοτώνει τὰ φίδια. Δαγκώνει τὴν οὐρὰ τοῦ φιδιοῦ καὶ κουλουριάζεται. Τὸ φίδι, πὺ προσπαθεῖ νὰ ξεφύγῃ, χτυπιέται ἐπάνω στὰ ἀγκάθια τοῦ ἀκανθόχοιρου, πληγώνεται καὶ φοβᾶ. Ἔτσι, μὲ τὴν ἡσυχία τοῦ πιά, κάθεται καὶ τὸ τρώγει.

Ἡ πονηρὴ ἀλεπού καταφέρνει καὶ τὸν τρώγει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, πὺ τρώγει καὶ τὴ χελώνα.

Εἶναι πολὺ ὠφέλιμο ζῶο ὁ σκαντζόχοιρος, ἀφοῦ τρώγει τόσα βλαβερὰ ζῶα. Πολλοὶ ἄνθρωποι τρῶνε καὶ τὸ κρέας τοῦ. Λένε, πὺς εἶναι ἀρκετὰ παχὺ καὶ νόστιμο.

4) Μὲ τὰ δυνατὰ νύχια τοῦ κάνει τρύπες στὴ γῆ καὶ μπαίνει μέσα.

ΛΑ·Ι·ΚΟ ΑΙΝΙΓΜΑ

*Εἶναι κοντός, κοντούτσικος,
παλουκοφορτωμένος.*

6. Ἡ ὄχιᾶ

Κοιμᾶται μέρες ἑκατό, πῶς ζῆ εἶναι μυστήριο.
Μὰ σὰν ξυπνήσῃ κάποτε, εἶν' ὄλο δηλητήριο.

Εἶναι σωστὸ ὅτι ἡ ὄχιᾶ κοιμᾶται τρεῖς μῆνες περίπου κατὰ τὸν χειμῶνα. Κοιμᾶται, γιατί δὲν ἀντέχει στὸ πολὺ κρύο, ἀλλὰ καὶ γιατί τὸν χειμῶνα δὲν εὐρίσκει τροφή. Ὁ ὕπνος τῆ ὄχιᾶς τὸν χειμῶνα, ὅπως καὶ τῆς χελώνας, λέγεται χειμερία νάρκη.

Ἡ ὄχιᾶ εἶναι φίδι μικρὸ ὡς μισὸ μέτρο καὶ ζῆ μέσα στίς σχισμὲς τῶν βράχων, στίς κουφάλες τῶν δέντρων καὶ κάτω ἀπὸ τίς πέτρες.

Τὸ σῶμα τῆς εἶναι κυλινδρικό, λεπτὸ στὰ δύο ἄκρα, τὸ κεφάλι καὶ τὴν οὐρά. Ἐχει χρῶμα στακτερό, καστανὸ ἢ ἐλαφρὸ μαῦρο. Ἐπάνω στὴ ράχη τῆς ἔχει μιὰ μαύρη γραμμὴ μὲ γωνίες, τεθλασμένη.

Ἡ ὄχιᾶ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ φίδια δὲν ἔχει πόδια. Σέρνεται στὸ χῶμα, κάμπτοντας τὸ σῶμα τῆς δεξιὰ κι' ἀριστερά. Γιὰ νὰ μὴν πληγώνεται ἔχει σκεπασμένον τὸ σῶμα τῆς μὲ σκληρὲς μικρὲς πλάκες.

Ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς σχηματίζεται μὲ μαύρη γραμμὴ, ἓνα Η ἢ ἓνα Χ. Ὅλο τὸ σῶμα τῆς σκεπάζεται μὲ λέπια, ὅπως τὰ ψάρια.

Ἡ ὄχιᾶ

Τὸ κεφάλι καὶ τὸ δόντι τῆς ὄχιᾶς

Ἐνῶ τὸ κεφάλι τῆς ὄχιᾶς εἶναι σχετικῶς μικρὸ, τὸ στόμα τῆς εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο. Τὰ δόντια εἶναι λεπτὰ, σουβλερά καὶ γυριστὰ πρὸς τὰ μέσα. Τὰ μάτια τῆς εἶναι πάρα πολὺ ζωηρά.

Χωρίς λόγια

Τὴν ἡμέρα ἢ ὀχιά εἶναι πάντοτε κρυμμένη. Βγαίνει συνήθως γιὰ νὰ βρῆ τροφή τὴν νύκτα. Τρώγει ποντικούς, πουλιά, σαῦρες, βατράχους, σκουλήκια καὶ διάφορα ἔντομα.

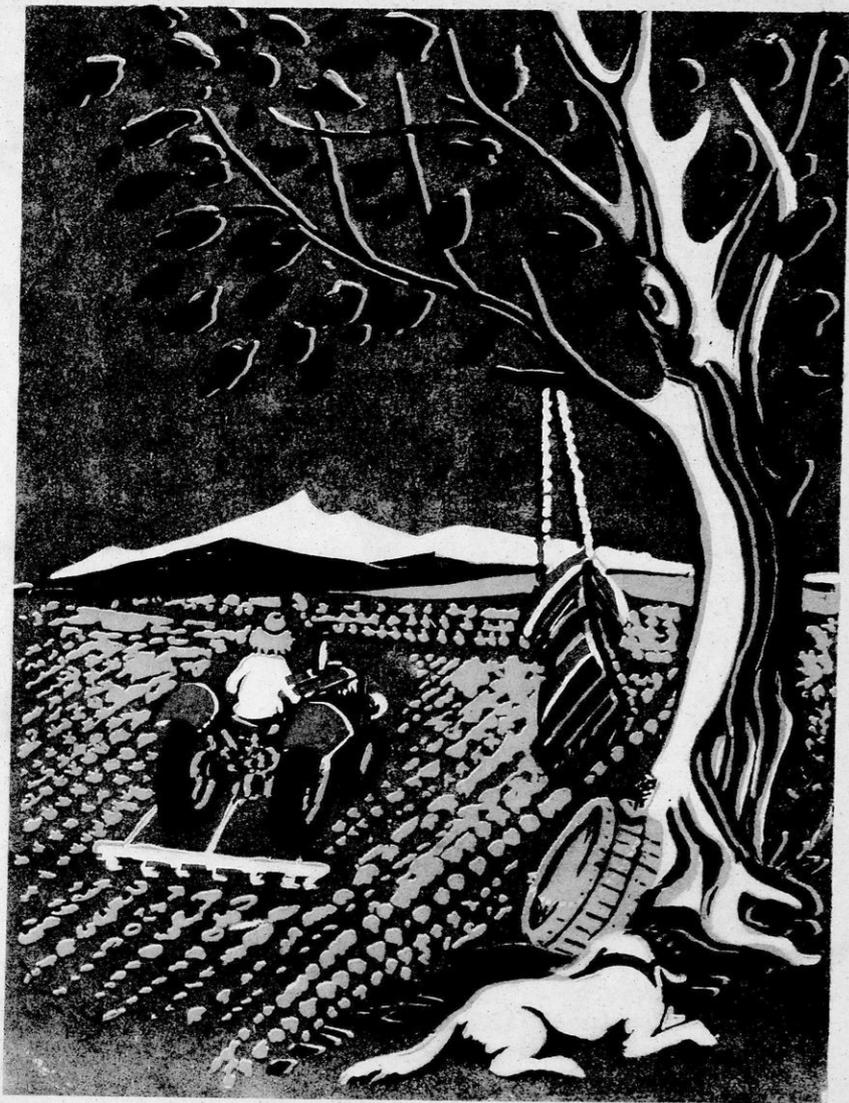
Ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ πιάσῃ τὴ λεία τῆς μὲ τὸ τρέξιμο, κάθεται καὶ παραμονεύει ὥρες πολλές, ἀκόμη καὶ μέρες. Ὅταν περάσῃ ἀπὸ κοντὰ τῆς κανένα μικρὸ ζῶο, τεντώνει πολὺ γρήγορα τὸ κεφάλι τῆς καὶ τὸ δαγκάνει. Τὸ ζῶο ἀμέσως ψοᾷ, διότι χύνει εἰς τὴν πληγὴ του τρομερὸ δηλητήριο. Εἶναι τόσο δυνατὸ τὸ δηλητήριο τῆς ὀχιάς, ὥστε ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ τὸ θάνατον καὶ σὲ μεγάλα ἀκόμη ζῶα, καθὼς καὶ στὸν ἄνθρωπο.

Μέσα στὸ κεφάλι τῆς καὶ κοντὰ στὰ αὐτιά τῆς ἔχει ἓναν ἀδένα, ποὺ παράγει δηλητήριο. Ἀπὸ τὸν ἀδένα ξεκινοῦν δύο λεπτοὶ σωλῆνες καὶ πηγαίνουν στὰ δύο μπροστινὰ μεγάλα δόντια τῆς ἄνω σιαγόνας, τὰ ὁποῖα εἶναι κούφια. Τῆ στιγμὴ ποὺ θὰ δαγκάσῃ ἢ ὀχιά ὁμέσως χύνεται στὴν πληγὴ τὸ δηλητήριο, ὅπως τὸ φάρμακο ἀπὸ τὴ σύριγγα τοῦ γιατροῦ.

Τὰ δόντια τῆς ὀχιάς εἶναι λευκὰ καὶ ἀδύνατα. Δὲν ἔχει τραπεζίτες. Ὡστε δὲν μασᾷ τὴν τροφή τῆς, τὴν καταπίνει.

Τὸ στόμα τῆς καὶ ὁ λαιμὸς τῆς πλατύνουν σὰν λάστιχο τόσο πολὺ, ὥστε ἡμπορεῖ νὰ περάσῃ ἓνας μεγάλος ποντικός. Γιὰ νὰ καταπιῆ εὐκόλα τὸν ποντικό, τὸν γεμίζει μὲ τὴν ψαλιδωτὴ γλῶσσα τῆς μὲ σάλιο γιὰ νὰ γλυστρά. Σιγά-σιγά τὸν κατεβάζει ὀλόκληρο μέσα στὴν κοιλιά τῆς. Γιὰ νὰ τὸν χωνέψῃ, μένει ἀκίνητη μιὰ ὀλόκληρη ἐβδομάδα. Ἡ ὀχιά γεννᾷ 5-10 αὐγά, τὰ ὁποῖα μόλις γεννη-

θοῦν σκάζουν καὶ βγαίνουν μικρὲς ὀχίες. Ἡ μητέρα δὲν ἐγκατα-

Ὁ ἀγρός.

λείπει τὰ μικρά της, ἀλλὰ τὰ φροντίζει 10-15 ἡμέρες. Ἡ ὄχια δὲν ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν φοβεῖται καὶ φεύγει. Τὸν δαγκάνει δὲ μόνον ἂν τὴν ἐνοχλήσῃ ἢ τὴν πατήσῃ.

Ἡ ὄχια ἠμποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ὠφέλιμο ζῶο, ἀφοῦ καταστρέφει τοὺς ποντικούς, τὰ ἔντομα καὶ τὰ σκουλήκια. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχει φοβερὸ δηλητήριο, ὁ ἄνθρωπος τὴν καταδιώκει.

7. Ὁ σκορπιὸς

Εἰς τὴν ράχι ἕνα-ἕνα τὰ φορτώνει τὰ παιδιά του.

Ἔχει δυὸ γερῆς δαγκάνες καὶ φαρμάκι στὴν οὐρά του.

Ἐνῶ ἡ ὄχια ἔχει τὸ δηλητήριο στὰ δόντια της, ὁ σκορπιὸς τὸ δηλητήριο τὸ ἔχει στὴν οὐρά του. Γίνεται μεγάλος ὅσο τὸ μικρὸ δάκτυλο τοῦ χεριοῦ μας.

Παρατηρήσατε τὴν εἰκόνα του. Τὸ κεφάλι του δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν θώρακά του. Ἔχει δυὸ μεγάλα ζωηρὰ μάτια καὶ δυὸ δυνατὲς δαγκάνες, μὲ τὶς ὁποῖες πιάνει τὴν τροφή του. Στὸ θώρακά του ἔχει 4 ζεύγη ποδιῶν καὶ ἡ κοιλιὰ του ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 δακτύλους καὶ τελειώνει σὲ ἕνα μυτερὸ κεντρί, ποῦ χύνει τὸ δηλητήριο, ὅταν κεντρίζει.

Ὁ σκορπιὸς τὴν ἡμέρα κοιμᾶται κάτω ἀπὸ πέτρες καὶ τὴν νύκτα βγαίνει νὰ βρῇ τὴν τροφή του. Τρώγει μικρὰ ἔντομα καὶ σκουλήκια. Τὰ ἀρπάζει μὲ τὶς δαγκάνες του. Ἄν τὸ ἔντομο ἢ τὸ σκουλήκι εἶναι μεγάλο, τὸ θανατώνει μὲ τὸ κεντρί του.

Ὁ σκορπιὸς γεννᾷ 10-15 μικρά. Τὰ μικρά του τὰ τοποθετεῖ ἐπάνω στὴ ράχι του καὶ τὰ κουβαλᾷ 10-20 ἡμέρες μέχρις ὅτου μεγαλώσουν.

Ὁ σκορπιὸς εἶναι χρήσιμος, διότι τρώγει ἔντομα καὶ σκουλήκια, ποῦ εἶναι βλαβερὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Τὸ δηλητήριο τοῦ σκορπιοῦ εἶναι ἀρκετὰ δυνατό. Δὲν θανατώνει βέβαια τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τοῦ φέρνει δυνατοὺς πόνους μὲ τὸ κέντημά του.

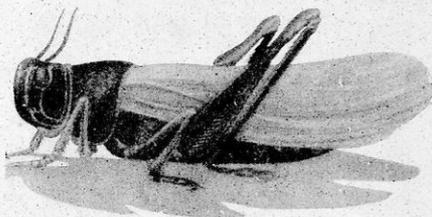

Ὁ σκορπιὸς

8. Ἡ ἀκρίδα

Καὶ πηδᾶνε καὶ πετᾶνε μὲ χρωματιστὰ φτερά,
ὅπου πέσουν σὲ μιὰν ὥρα φέρνοννε τὴ συμφορὰ.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἑπτὰ πληγές τοῦ Φαραῶ στὴν Αἴγυπτο ἦταν καὶ ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ἀκρίδων. Εἶχαν πέσει τόσα πολλὰ κοπάδια ἀκρίδες, ποὺ δὲν ἄφησαν οὔτε ἓνα φύλλο σ' ὅλη τὴν Αἴγυπτο. Μεγαλύτερη συμφορὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ πάθῃ τὸ βασίλειο τοῦ Φαραῶ. Ἀκόμη καὶ σήμερα πολλὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας

Ἡ ἀκρίδα

καὶ μερικὰ τῆς Ἑλλάδος ὑποφέρουν κάθε τόσο ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῆς ἀκρίδας.

Ἄν σᾶς εἶναι δύσκολο νὰ βρῆτε μιὰν ἀκρίδα, ἐξετάσετε τὴν εἰκόνα τῆς. Ὅπως βλέπετε εἶναι ἔντομο. Τὸ σῶμα τῆς χωρίζεται σὲ κεφάλι, θώρακα καὶ κοιλιά. Στὸ κεφάλι τῆς ἔχει δύο μεγάλα μάτια, δύο κεραεῖς

καὶ τὸ στόμα τῆς ἔχει δύο ζεύγη σαγόνια, ποὺ ἀνοίγοκλείουν ἀπὸ τὰ πλάγια. Στὸ θώρακα ἔχει ἕξι πόδια. Τὰ δύο εἶναι πολὺ μεγάλα καὶ τὴν βοηθοῦν νὰ κἀν μεγάλα πηδημάτα. Ἐχει ἐπίσης δύο ζεύγη πτερῶν. Τὰ ἐξωτερικὰ πτερὰ εἶναι σκοῦρα καὶ ὀλίγον χονδρά. Μὲ αὐτὰ σκεπάζει τὸ δεύτερο ζευγάρι τῶν πτερῶν τῆς, ποὺ εἶναι πιὸ λεπτές, κόκκινες ἢ κίτρινες. Εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς πρῶτες καὶ διπλωμένες. Ἡ κοιλιά τῆς εἶναι μακρουλή καὶ χωρίζεται σὲ ζῶνες.

Ἡ ἀκρίδα ὅταν εἶναι μικρὴ, δὲν ἔχει πτέρυγες. Κινεῖται μὲ πηδημάτα. Κατὰ τὸν Ἰούνιο ἢ Ἰούλιο ἀποκτᾶ πτέρυγες, εἶναι ἀχόρταγη καὶ πετᾶ ἀπὸ περιοχὴ σὲ περιοχὴ, γιὰ τὴν τροφή τῆς.

Κάποτε μαζεύονται τόσες πολλές, ὥστε καθὼς πετοῦν σκεπάζουν τὸν ἥλιο, σὰν ἓνα πελώριο σύννεφο. Ἀπὸ ὅπου περάσουν ἀφανίζουν τὰ πάντα. Ξεγυμνώνουν τὰ δέντρα ἀπὸ τὰ φύλλα, τοὺς βλαστοὺς καὶ τὴ φλούδα τους. Γι' αὐτὸ ἡ ἀκρίδα εἶναι πραγματικὴ κατάρρα τοῦ Θεοῦ.

Οἱ γεωργοὶ τὴν τρομάζουν. Γιὰ νὰ προφυλάξουν τὶς φυτεῖς των, ἀνάβουν μεγάλες φωτιές, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ καπνὸς καὶ ἡ φωτιὰ θὰ τὶς ἐμποδίσουν. Πολὺ συχνὰ ὅμως καὶ μὲ τὸν τρόπο

αυτό τίποτε δὲν κατορθώνουν. Τὰ πρῶτα σύννεφα τῆς ἀκρίδας πέφτουν ἐπάνω εἰς τὴ φωτιά καὶ καίονται βέβαια, ἀλλὰ τὴν σβήνουν. Τὰ ἄλλα κύματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πίσω περνοῦν καὶ ρημάζουν τὸν τόπο.

* * *

Ἡ ἀκρίδα ἔχει πάρα πολλοὺς ἐχθροὺς, τὰ πουλιά, τὸ βάτραχο, τὸν σκαντζόχοιρο, ἀκόμη καὶ τὴν ἀλεπού κ.ἄ. Ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξολοθρευθοῦν, γιατί γεννοῦν πολλὰ αὐγά μέσα στοῦ χῶμα.

Οἱ μικρὲς ἀκρίδες ἔχουν τὸ χρῶμα τοῦ τόπου, ποὺ ζοῦν καὶ δὲ διακρίνονται εὐκόλα. Στὰ λιβάδια ἔχουν πράσινο χρῶμα. Στους ἀγρούς τὸ χρῶμα τοῦ ἐδάφους καὶ στὰ πετρώδη μέρη παίρνουν τὸ χρῶμα τῆς πέτρας.

Οἱ ἄνθρωποι καταδιώκουν τὴν ἀκρίδα μὲ ραντίσματα ἀκαθάρτου πετρελαίου ἢ μὲ πίτυρα βρεγμένα μὲ πετρέλαιο. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως εἶναι πολὺ μικρά.

Ἡ ἀκρίδα κελαδεῖ ὄχι μὲ τὸ στόμα. Τρίβει τὰ πόδια της στὶς πτέρυγές της καὶ βγάζει ἓνα μονότονο ἦχο. Μὲ τὴν ἀκρίδα ὁμοιάζει πολὺ καὶ ἓνα ἄλλο ἔντομο, ὁ γρύλλος. Ὁ γρύλλος δὲν κάνει μεγάλες καταστροφές, γιατί δὲν πολλαπλασιάζεται τόσο ὅσο ἡ ἀκρίδα. Καὶ ἂν τρώγῃ μερικὰ φύλλα μᾶς εὐχαριστεῖ κατὰ τίς φεγγαρέλουστες βραδυὲς μὲ τὸ τραγούδι του.

Ὁ γρύλλος

9. Τὸ μυρμήγκι

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος λένε τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο, σὰν ξόρκι, γιὰ νὰ φύγουν τὰ μυρμήγκια ἀπὸ τὰ ἀλώνια.

*Μέομηγκα, μεομηγκωτέ μπρὸς καὶ πίσω κομπωτέ
φύγε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τὴ δούλεψή μου*

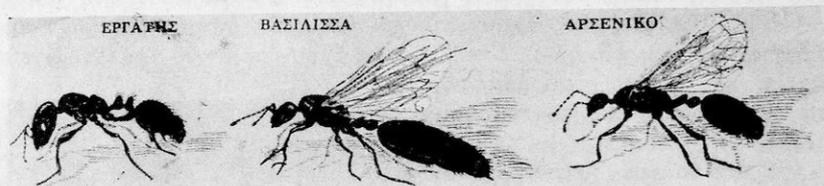
*μὴ στείλω τὴν κλωσσούρα μου, τὴν σαραντοπουλούδα
καὶ σὲ φάη καὶ σὲ ψήση καὶ σὲ ἀνεμοσκορπίση.*

Τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ φθινόπωρο βλέπομε χιλιάδες μυρμηγκία στοὺς ἀγρούς νὰ κουβαλοῦν, ἀκούραστα τὴν τροφή τους στὴ φωλιά τους.

Μὰ καὶ στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν, στοὺς κήπους κι' ἐπάνω ἀκόμη στοὺς τοίχους βλέπομε μυρμηγκία.

Τὸ μυρμηγκί εἶναι ἔντομο. Τὸ κεφάλι του, ὁ θώρακας καὶ ἡ κοιλιά του συνδέονται μὲ πολὺ λεπτὸ σωλῆνα.

Ἐπάνω στὸ στρογγυλὸ κεφάλι του ἔχει δύο μάτια καὶ δύο

Τὸ μυρμηγκί

μικρὲς κεραῖες. Στὸ στόμα του ἔχει δύο δυνατὰ σαγόνια, ποὺ ἀνοίγουν στὰ πλάγια. Στὸ θώρακα ἔχει 6 πόδια. Μερικὰ μυρμηγκία βγάζουν φτερά. Ὅταν πετάξουν καὶ πᾶνε σ' ἄλλο μέρος, τότε ρίχνουν τὰ φτερά τους, γιὰτὶ δὲν τοὺς χρειάζονται πιά.

Τὰ μυρμηγκία κάνουν τὴ φωλιά τους μέσα στὸ χῶμα. Δουλεύουν ὅλα μαζί.

Σὲ μιὰ φωλιά μένουν πολλὲς χιλιάδες μυρμηγκία.

Τὴ φωλιά τους τὴ χωρίζουν σὲ δύο ὡς τρία πατώματα. Τὸ κάθε πάτωμα ἔχει πολλὰ διαμερίσματα. Τὸ χῶμα τὸ βγάζουν μὲ τὶς δαγκάνες τους σπειρὶ-σπειρὶ ἔξω ἀπὸ τὴ φωλιά τους καὶ τὸ κάνουν σωρό.

Τὰ μυρμηγκία τρῶνε σπόρους, καρπούς καὶ ψόφια ζῶα. Τοὺς ἀρέσουν οἱ γλυκὲς οὐσίες. Τὴν τροφή τους τὴ βρίσκουν μὲ τὴ μυρουδιά. Μὲ τὰ γερὰ σαγόνια τους τὴν κομματιάξουν καὶ τὴν καταπίνουν. Τὰ μυρμηγκία μὲ τὶς μικρὲς κεραῖες τους, συνεννοοῦνται καὶ γνώρίζονται. Ὅταν πάη κανένα ξένο μυρμηγκί στὴ φωλιά τους, ἀμέσως τὸ καταλαβαίνουν, πῶς εἶναι ξένο καὶ τὸ σκοτώνουν. Ὅταν ἓνα μυρμηγκί εὔρη πολλὴ τροφή, τρέχει ἀμέσως στὴ φωλιά του καὶ εἰδοποιεῖ τὰ ἄλλα μυρμηγκία.

Καμμιά φορά δυό μυρμηγκοφωλιές πολεμοῦν μεταξύ τους και σκοτώνονται πολλά μυρμηγκια στη μάχη.

"Όλο τὸ καλοκαίρι κουβαλοῦν τροφή στη φωλιά τους. Τὸ ἔνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἶναι τόσο δυνατά, πού ἔνα μυρμηγκι μπορεῖ νὰ σηκώση βάρος 3 ὡς 4 φορές πιὸ βαρὺ ἀπὸ τὸ σῶμα του. "Όταν βρέξη τὸ καλοκαίρι πολύ, τότε τὸ νερὸ μπαίνει μέσα στη φωλιά τους και τοὺς βρέχει τὴν τροφή. Τὰ μυρμηγκια τότε τὴ βγάζουν ἔξω, γιὰ νὰ μὴν σαπίση και τὴ στεγνώνουν στὸν ἥλιο.

Τὸ χειμῶνα τὰ πιὸ πολλά μυρμηγκια ψοφοῦν. Πολὺ λίγα ζοῦν και ξεχειμωνιάζουν.

Τὰ θηλυκά μυρμηγκια (και δὲν εἶναι πολλά σὲ κάθε φωλιά) γεννοῦν πολλές χιλιάδες αὐγά στὸ ἐπάνω πάτωμα τῆς φωλιάς τους. Ἐκεῖ ζεσταίνονται πιὸ πολύ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἀπὸ τ' αὐγουλάκια βγαίνουν μικρά σκουληκάκια. Τότε τὰ μυρμηγκια μεταφέρουν μὲ τὸ στόμα τους αὐτὰ τὰ σκουληκάκια στὸ δεύτερο πάτωμα. Τὰ περιποιοῦνται και τ' ἀγαποῦν πολύ. Ἐπειδὴ τὰ σκουληκάκια αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ φᾶνε σκληρὴ τροφή, τὰ μυρμηγκια τὰ ταΐζουν τροφή χωνεμένη, ὅπως τὸ περιστέρι τὰ μικρά του.

"Όταν καταλάβουν κίνδυνο, τότε τὰ μυρμηγκια μεταφέρουν τὰ σκουληκάκια τους στὸ τρίτο πάτωμα, γιὰ μεγαλύτερη ἀσφάλεια. Τὰ σκουληκάκια αὐτά, σὲ 15 ὡς 20 μέρες, μεταμορφώνονται και γίνονται τέλεια μυρμηγκια.

Τὸ μυρμηγκι ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς. Ὁ κυριώτερος ὅμως ἐχθρὸς του εἶναι τὰ πουλιά. Δὲν καταστρέφονται ὅμως εὐκολα, διότι τὰ θηλυκά, οἱ βασίλισσες, γεννοῦν πολλά αὐγά.

Γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἑαυτό τους τὰ μυρμηγκια ἔχουν και δηλητήριο, τὸ μυρμηγκικὸν ὄξι.

Τὰ μυρμηγκια εἶναι βλαβερὰ ἔντομα, γιὰτὶ τρώγουν καρποὺς και σπόρους.

10. Ὁ τζίτζικας

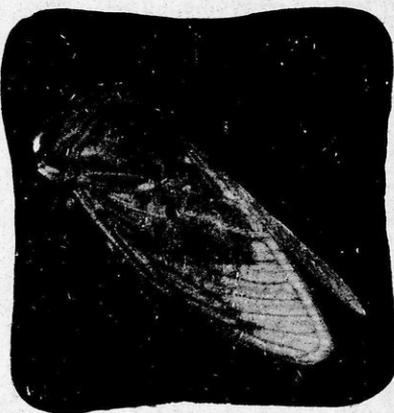
"Όταν μπῆ τὸ καλοκαίρι, πρωτὶ, βράδν, μεσημέρι μόνον μιὰ κάνει ζημιὰ: ξεκουφαίνει τὸ ντουλιά.

Πραγματικὰ ὁ τζίτζικας δὲν κάνει καμμιά ζημιὰ στη γεωργία. Μόνον πού εἶναι ἕνας ἀδιάκριτος τραγουδιστής. Δὲν στα-

ματᾶ τὸ τραγοῦδι του οὔτε καὶ τὸ μεσημέρι. Μάλιστα καὶ τὴν νύκτα ὡς ἄργά τὸ βράδυ, στὶς πολὺ ζεστὲς ἡμέρες τραγουδᾷ συνέχεια.

Ὁ τζίτζικας δὲν ζῆ μονάχα στοὺς ἀγρούς. Ζῆ καὶ στοὺς κήπους καὶ στὰ λιβάδια καὶ στὰ δάση.

Εἶναι ἔντομο. Κοιτάξετε τὸ κεφάλι του. Εἶναι πολὺ μεγάλο, λές καὶ εἶναι συνέχεια τοῦ θώρακα. Ὁ λαιμὸς δὲν ξεχωρίζει.

Ὁ τζίτζικας

Ἐπάνω στὸ κεφάλι του ἔχει δυὸ μικρὲς κεραίες, δυὸ μεγάλα μάτια καὶ ἄλλα τρία πολὺ μικρά. Ἡ προβοσκίδα του εἶναι μακροῦλη καὶ φθάνει ὡς τὴν κοιλιά του. Στὸ θώρακα ἔχει δυὸ ζευγάρια πτερὰ καὶ 6 πόδια μὲ δυὸ νύχια τὸ καθένα.

Ἀνάμεσα στὴν κοιλιά καὶ τὸ θώρακά του, ἔχει δυὸ μικρὰ τύμπανα, πού τὰ κουνᾷ ἀδιάκοπα καὶ βγάζει τὸ γνωστὸ ἦχο τζί, τζί, τζί.

Ὁ τζίτζικας γεννᾷ μέσα στὸ χῶμα τὰ αὐγά του τὸ φθινόπωρο καὶ ἔπειτα ψοφᾷ.

Τὰ αὐγά του μένουν ὅλον τὸν χειμῶνα μέσα στὸ χῶμα. Τὴν ἀνοιξὶ μὲ τὶς ζέστες σκάζουν καὶ βγαίνουν μικρὰ σκουληκάκια. Ἐκεῖ μέσα στὸ χῶμα, πού εἶναι, βρίσκουν καὶ τρῶνε διάφορες φυτικὲς οὐσίες καὶ μεγαλώνουν. Τὸν Ἰούνιο μεταμορφώνονται καὶ ἀπὸ σκουληκάκια πού ἦσαν, γίνονται τζίτζικια. Βγαίνουν ἀπὸ τὸ χῶμα, σκαρφαλώνουν στοὺς κορμούς τῶν δέντρων, βγάζουν τὸ δέρμα, πού εἶχαν, ὅταν ἦσαν μέσα στὸ χῶμα, πετοῦν κι' ἀρχίζουν τὸ τραγοῦδι τους. Ὁ τζίτζικας δὲν τρώγει σχεδὸν τίποτε. Μόνον λίγο χυμὸ ἀπὸ τὰ φύλλα ἢ ἀπὸ τὸν κορμὸ τῶν δένδρων ρουφᾷ μὲ τὴν προβοσκίδα του. Ἐχθροὺς ὁ τζίτζικας ἔχει τὰ πουλιά.

Ἄς ξεχωρίσωμε τὶς ιδιότητες τοῦ τζίτζικα:

1) Παίρνει τὸ χῶμα τοῦ μέρους ὅπου ζῆ. Ἔτσι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν διακρίνη εὐκόλα. Προσπαθήσετε νὰ διακρίνετε ἓνα τζίτζικα, πού τραγουδᾷ πάνω στὸ δέντρο, θὰ δῆτε πόση

ώρα θὰ ψάξετε. Καμουφλάρεται λοιπὸν καὶ προφυλάγεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του.

2) Ἔχει νύχια μυτερὰ καὶ διπλᾶ. Ἔτσι μπορεῖ καὶ σκαρφαλώνει καὶ κρατιέται καλὰ ἐπάνω στὰ δέντρα.

3) Τραγουδᾷ μόνον ὁ ἀρσενικὸς τζίτζικας.

4) Τραγουδᾷ μὲ τὰ τύμπανά του καὶ ὄχι μὲ τὸ στόμα του, ὅπως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς.

Τὸ γνωστὸ παραμυθάκι τοῦ ἐργατικοῦ μυρμηγκιοῦ καὶ τοῦ τεμπέλη τζίτζικα τὸ ἔκαμε ὁ Ραγκαβῆς ποίημα:

ΜΥΡΜΗΓΚΙ ΚΑΙ ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ

*Καλοκαίρι κι' ἀνοιξι, ὅταν ἦταν τὰ λουλούδια,
ὁ τρελλὸς ὁ τζίτζικας τὴν περνοῦσε μὲ τραγοῦδια.*

*Τὰ λουλούδια πέρασαν, ἦρθαν χιόνια, ἦρθαν πάγοι
καὶ πεινᾷ ὁ τζίτζικας καὶ δὲν εἶχε τί νὰ φάγη.*

*Ἔρχεται στὸ γείτονα, στὸ προβλεπτικὸ μυρμηγκί
καὶ ζητᾷ βοήθεια κάνα σπόρο ἢ σκουλήκι.*

*Τὸ μυρμηγκί ἀπόρησε καὶ ρωτᾷ: Σ' αὐτὰ τὰ μέρη
δὲ μοῦ λές τί ἔκανες, ὅταν ἦταν καλοκαίρι;*

— Τραγουδοῦσα, φίλε μου, μέσ' στή ζέστη ὅλη τὴν ὥρα

— Τραγουδοῦσες; Μπράβο σου. Χοροπήδα λοιπὸν τώρα.

Α. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

ΑΑ·Ι·ΚΑ ΓΝΩΜΙΚΑ

Τζίτζικας ἐλάλησε, μαύρη ρόγα γνάλισε.

Μὴ σὲ γελᾷ ὁ βᾶτραχος καὶ τὸ χελιδνάκι.

Ἄν δὲ λαλήσῃ ὁ τζίτζικας, δὲν εἶν' καλοκαιράκι.

ΞΕΡΕΤΕ ΟΤΙ:

— Ὁ λαγὸς ποτὲ δὲν κάνει τὴν ἀκαθαρσία του κοντὰ στή φωλιά του. Γιατί τάχα;

— Πρὶν μερικὰ χρόνια ἓνα πολὺ μεγάλο κοπάδι ἀρουραίων

ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θοράκην εἰς τὴν Δυτικὴν. Ὁ ποταμὸς Ἐβρος ποὺ χωρίζει τὶς δύο περιοχάς, δὲν τοὺς ἐμπόδισε. Τὸν ἐπέρασαν κολυμπῶντας. Ἦταν τόσοι πολλοί, ποὺ ἂν ἔροινε κανεὶς ἓνα ἄχυρο στὸν ποταμό, δὲν θὰ ἔβρεχόταν. Τόσο εἶχε πῆξει ὁ ποταμὸς ἀπὸ τοὺς ἀρουραίους.

— Οἱ ἀρουραῖοι στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τρώγουν 15 δισεκατομμύρια κιλά σιτάρι τὸ χρόνο.

— Λένε, πὼς ἡ ἄλεπού ἂν δὲν εὖρη κανένα λάκκο, γιὰ νὰ κολύβησῃ τὸν σκαντζόχοιρο στὸ νερὸ, τὸν βρέχει μὲ τὰ οὖρα της. Ὁ σκαντζόχοιρος νομίζει, ὅτι ἔπεσε σὲ νερὸ καὶ ξεκουλουριάζεται. Ἡ ἄλεπού τότε τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸν τρώγει.

— Σ' ἓνα λεπτὸ τῆς ὥρας ὁ τυφλοπόντικας ὅταν κινδυνεύῃ ἢ μπορεῖ ν' ἀνοίξῃ ὀλόκληρη στοὰ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ κρυφθῇ.

— Μὲ τὸ δέγμα τοῦ τυφλοπόντικα εἰς τὴν Κίνα κατασκευάζουν ὠραίους σκούφους.

— Τὸν σκαντζόχοιρο δὲν τὸν πειράζει τὸ δηλητήριον τῆς ὀχιάς.

— Ἐνα εἶδος χελώνας ζῆ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ θαλάσσια χελώνα εἶναι πολὺ μεγάλη. Ζυγίζει 200-500 κιλά. Τὸ κρέας της εἶναι νοστιμώτατον. Κάνει πρῶτης τάξεως σούπα, τὴν χελωνόσουπα.

— Ἄν τύχη καὶ μᾶς δαγκάσῃ ὀχιά πρέπει νὰ δέσωμε σφιχτὰ μὲ δυνατὴ κλωστή τὸ μέρος ἐπάνω ἀπὸ τὴν πληγὴν, γιὰ νὰ ἐμποδίσωμε τὸ δηλητήριον νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ σῶμα μας. Χαράζομε ἔπειτα τὴν πληγὴν μὲ ξυραφάκι καὶ βάζομε ἐπάνω βεντούζα (βλέπε εἰκόνα «χωρὶς λόγια») γιὰ νὰ τρέξῃ πολὺ αἷμα. Θὰ μᾶς ὠφελήσῃ πολὺ, ἂν πιοῦμε ἀμέσως κονιάκ ἢ οἶζο, μέχρι νὰ ἔρθῃ ὁ γιατρός.

— Στὴ Παλαιστίνην νόμιζαν εἰς παλιὰ χρόνια, ὅτι τὰ μικρὰ τῆς ὀχιάς τρῶνε τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας τους καὶ βγαίνουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἀποκαλεῖ τοὺς Φαρισαίους «γεννήματα ἐχιδνῶν».

— Οἱ Ἀραβες λένε ὅτι ἡ ἀκρίδα ἔχει κεφάλιν ἀλόγον, μάτια ἐλέφαντα, λαιμὸν ταύρου, κέρατα ἐλαφιοῦ, θώρακα λιονταριοῦ, κοιλίαν θύρας, πτερὰ ἀετοῦ, πόδια στρουθοκαμήλου καὶ οὖρα φιδιοῦ. Γιατί τὸ λένε;

— Τὸ 1905 ἓνα σύννεφον ἀπὸ ἀκρίδες εἰς τὴν Ἀφρικὴν εἶχε ὕψος (πάχος) 15 μέτρα, πλάτος 16 χιλιόμετρα καὶ μῆκος 150 χιλιόμετρα. Ἐπετοῦσε 20 χιλιόμετρα τὴν ὥραν καὶ τὸ πέρασμα τοὺς ἐκράτησε ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ βράδον.

— Σὲ μὴν μεγάλην μυρμηγκοφωλιά ἢ μποροῦν νὰ ὑπάρχουν 12-14 ἑκατομμύρια μυρμηγκία.

— Συχνά τὰ μυρμήγκια κάνουν συνελεύσεις. Μαζεύονται πολλά μαζί, κάνουν ένα κανονικό κύκλο, κουνούν τις κεραίες τους για πολλή ώρα κι' ύστερα διαλύονται. Τί νά λέγε άραγε; "Ετσι τυχαία και χωρίς σκοπό νά μαζεύονται είναι άπαραδέκτο. Γιατί όμως μαζεύονται; "Ακόμα οί άνθρωποι δέν μπόρεσαν νά τó βροϋνε.

ΠΑΙΓΝΙΔΙ: ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Στά ζῶα τοῦ σπιτιοῦ καί τῆς αὐλῆς πρόεδρος ἦταν ὁ σκύλος. Στό παιγνίδι μας αὐτό πρόεδρος θά εἶναι ὁ ἀγροφύλακας. Ὁ ἀγροφύλακας θά καλέσῃ ὅλα τὰ ζῶα τοῦ ἀγροῦ, πού ἔχομε μάθει (κάθε παιδί θά ἀντιπροσωπεύῃ κι' ένα ζῶο) καί θά τὰ κατηγορήσῃ γιά τίς ζημίες, πού ἔχει κάμει τὸ καθένα. Τὰ ζῶα ένα-ένα μὲ τῆ σειρὰ του θά δικαιολογοῦνται μὲ τίς ὠφέλειες, πού παρέχουν στόν ἄνθρωπο. Ὁ Πρόεδρος ἄλλα θά ἀθώωσῃ π.χ. τὸν σκαντζόχοιρο, τῆ χελώνη καί ἄλλα θά καταδικάσῃ π.χ. τὴν ἀκριδα, τὸν ἀρουραῖο κλπ.

11. Ὁ κορυδαλλός

Τοῦ ἀγροῦ εἶναι πουλί κι' ὅλη τὴν ἡμέρα ψάλλει ἔχει στακτερά πτερά καί λοφίο στό κεφάλι.

Ὁ κορυδαλλός εἶναι ὁ περίφημος τραγουδιστής τοῦ χωραφιοῦ καί τοῦ κάμπου. Εἶναι μάλιστα ὁ πρωῖνός τραγουδιστής, πού μὲ τὸ χαρούμενο λάλημά του χαιρετίζει τὸν ἔρχομό τῆς ἡμέρας καί διασκεδάζει τὸν γεωργό, πού τὴν ὥρα ἐκείνη ξεκινᾷ γιά τὴν ἐργασία του. Καθὼς ἀνεβαίνει ψηλά ὁ κορυδαλλός, νομίζει κανεὶς ὅτι τὸ τραγούδι του ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅτι εἶναι μιὰ οὐράνια μελωδία, μιὰ εὐχαριστήρια προσευχὴ στόν Πλάστη μας.

Γοργοπετᾶ καί μὲ παιγνιδιάρικους ἐλιγμούς μιὰ ἀνεβαίνει ψηλά, μιὰ κατεβαίνει, πάντα χαρούμενος, πάντα εὐτυχισμένος.

Πολλές φορές τὸν βλέπομε νά περπατᾶ στό χωράφι. Τὸ περπάτημά του εἶναι περήφανο. Εἶναι περπάτημα κυρίου. Δέν περπατᾶ, ὅπως κάνουν ἄλλα πουλιά. Βαδίζει μὲ βῆμα κανονικό.

"Άλλη φορὰ πάλι τὸν συναντοῦμε νά παίζῃ μὲ ἄλλους κορυδαλλούς τὸ κυνηγητό. Τὴν ἴδια στιγμή οί δυὸ φίλοι πού παίζουν, μπορεῖ νά πιασθοῦν στίςτσιμπιές, γιὰτι κάποιος πρόλαβε τὸν ἄλλο κι' ἄρπαξε ἓνα σκουληκάκι.

Μά πάλι σκορπίζονται στο χωράφι κι αρχίζουν τὸ τραγούδι «τσίου-τσίου» ὅλοι μαζί.

Ὁ κορυδαλλὸς εἶναι λίγο μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ σπουργίτη. Τὸ χρῶμα τῶν πτερῶν του εἶναι στακτερό. Στὸ κεφάλι του ἔχει μερικὰ πτερά ὄρθια, σὰ λοφίο. Ἡ οὐρά του εἶναι λίγο μακρουλή.

Ὁ κορυδαλλὸς δὲν ἀποδημεῖ ποτέ, ὅπως τὰ ἄλλα πουλιά. Μένει στὸ ἴδιο μέρος καὶ συντροφεύει τὸ γεωργὸ στὸ χωράφι ἢ στ' ἀμπέλι χειμῶνα καλοκαίρι. Λένε μάλιστα καὶ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτο:

Ὁ κορυδαλλός

Κάθε φθινόπωρο ὁ κορυδαλλὸς μὲ τίς φωνές του εἰδοποιεῖ ὅλα τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά, πὼς εἶναι καιρὸς νὰ κάνουν τὸ μεγάλο ταξίδι.

— Θὰ ἔρθω κι' ἐγὼ μαζί σας, τοὺς λέει. Ἐδῶ τὸ φαγητὸ τελειώνει καὶ τὸ χιόνι σὲ λίγο θὰ σκεπάσῃ τοὺς ἀγρούς. Ἐμπρός, λοιπόν, νὰ φύγωμε.

Μὲ τὴν παρακίνησι τοῦ κορυδαλλοῦ τὰ πουλιά μαζεύονται καὶ ξεκινοῦν. Μπροστὰ πετᾷ ὁ

ὁ πονηροκορυδαλλός, ἔχοντας κατεβασμένο τὸ λοφίο του. Ἄμα περάσουν τὴ στεριά κι' ἀνοιχτοῦν στὸ πέλαγος, ὁ κορυδαλλὸς λέει στ' ἄλλα πουλιά.

— Πῶ, πῶ τί ἔπαθα! λησμόνησα τὴ σκούφια μου πάνω σ' ἓνα κοτρῶνι. Προχωρεῖτε σεῖς: θὰ γυρίσω νὰ τὴν πάρω καὶ σὰς φτάνω. Ἔτσι γυρίζει πίσω ὁ κορυδαλλός καὶ μένει, ἀφοῦ ξεγελάσῃ καὶ διώξῃ τ' ἄλλα πουλιά.

Ὁ κορυδαλλός τρῶγει ἔντομα, σκουλήκια, καρπούς καὶ σπόρους. Κάνει τὴ φωλιά του στὸ χῶμα, δίπλα σ' ἓνα βῶλο χῶμα ἢ σ' ἓνα θυμαράκι. Γεννᾷ 5 αὐγά καὶ τὰ κλωσσᾷ 15 μέρες. Ἀπὸ τ' αὐγά βγαίνουν τὰ πουλάκια. Σὲ δυὸ ὡς τρεῖς ἡμέρες μποροῦν νὰ βαδίσουν.

Ἐχθροὺς ἔχει τ' ἀρπακτικὰ πουλιά: τὴν ἀλεπού, τὸ κουνάβι, τὴ γάτα, τὸν ἀσβὸ καὶ τὸ φίδι. Ὅμως κατορθώνει εὐκόλα καὶ σώζεται.

1. Γιατὶ τὰ πτερά του εἶναι στακτερά. Ἐχουν τὸ χρῶμα τοῦ ἐδάφους κι' ἔτσι δὲν τὸν διακρίνουν εὐκόλα οἱ ἐχθροὶ του.

2. Βλέπει καὶ ἀκούει καλά.

3. Τῆ φωλιά του τὴν καμουφλάρει τόσο τεχνικά, μὲ ξερά χόρτα, φρύγανα καὶ χῶμα, ποὺ δὲ διακρίνεται.

4. Τὰ πουλάκια του μεγαλώνουν γρήγορα καὶ δὲν ἀργοῦν νὰ πετάξουν.

Σπάνια κάθεται ἐπάνω σὲ δέντρα. Προτιμᾷ νὰ μένη κάτω στὸ ἔδαφος. Πρῶτος ἀπ' ὅλα τὰ πουλιὰ ξυπνᾷ τὰ χαράματα, πετᾷ πολὺ ψηλὰ καὶ τραγουδᾷ γλυκά: "Ὅταν κουραστῆ, μαζεύει τὰ φτερά του καὶ πέφτει κάτω, σὰν βολίδα. "Ὅταν πλησιάζη νὰ φθάση στὸ χῶμα, ἀνοίγει τὰ φτερά του, γιὰ νὰ μὴν χτυπήση καὶ κάθεται σὲ καμμιά πέτρα ἢ σὲ κανένα βῶλο χῶμα.

Οἱ ἄνθρωποι κυνηγοῦν τὸν κορυδαλλό, γιὰ τὸ νόστιμο κρέας του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πουλιὸ ὠφέλιμο στὴ γεωργία, ἀπαγορεύεται τὸ κυνήγι του.

"Ἐνα εἶδος κορυδαλλοῦ εἶναι καὶ ἡ ὄνομαστὴ γαλιάντρα, ποὺ εἶναι γεννημένη μεγάλος μουσικός.

Ἡ γαλιάντρα μαθαίνει εὐκολὰ τὰ τραγούδια τῶν ἄλλων πουλιῶν. Μαθαίνει ἓνα τραγούδι καὶ ἂν τὸ ἀκούση μιὰ μονάχα φορά.

"Ἄλλο εἶδος εἶναι ἡ σιταρ ἡθρα, ποὺ εἶναι ἀποδημητικὸ πουλι.

12. Ὁ πελαργός

Ὁ πελαργός, ποὺ σὲ πολλὰ μέρη τὸν λένε καὶ λελέκι, εἶναι καὶ αὐτὸς πουλιὸ τοῦ ἀγροῦ.

Εἶναι πουλιὸ μεγάλο, δυὸ φορές μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν κότα. Ἐχει φτερά ἄσπρα. Μόνο οἱ δυὸ του φτεροῦγες εἶναι μαῦρες.

Τὸ ράμφος του εἶναι μεγάλο, κοκκινωπὸ καὶ δυνατὸ.

Τὰ πόδια του εἶναι μεγάλα, μισὸ μέτρο.

Τρώει βατράχους, σκουλήκια, ἀκρίδες, σαῦρες, ποντικὸς καὶ φίδια.

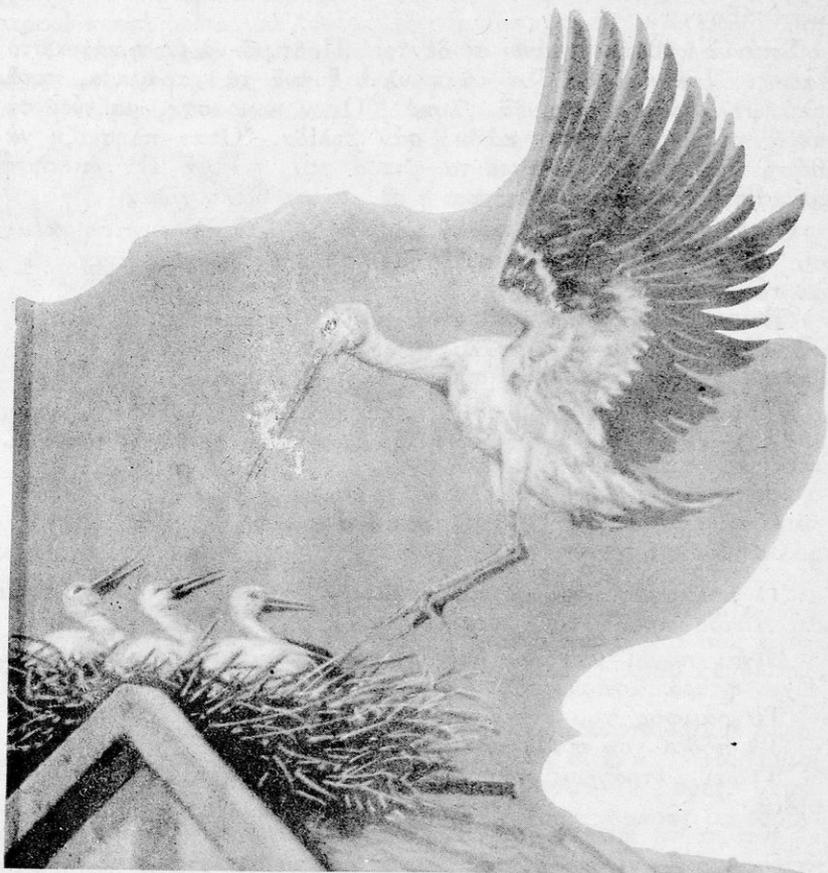
Κτίζει τὴ φωλιά του στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, ἐπάνω στὰ καμπαναριὰ καὶ στὰ δέντρα. Γεννᾷ 3-4 αὐγά, μεγάλα σὰν λεμόνια καὶ τὰ ζεσταίνει 15 ἡμέρες. Τὰ μικρά του ὁ πελαργός τὰ τρέφει δυὸ μῆνες. Τὰ ἀγαπάει πολὺ. Ποτὲ δὲν τ' ἀφήνει μόνα στὴ φωλιά. Ὅταν λείπη ἡ μητέρα, τὰ φυλάει ὁ πατέρας.

"Ἄς ἐξηγήσωμε τώρα μερικὰ πράγματα:

1) Ὁ πελαργός ἔχει ψηλὰ καὶ γυμνὰ πόδια. Ἐτσι μπορεῖ καὶ βαδίζει μέσα στὰ ἔλη, ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ βάτραχοι.

ἀνάστασιν ὁ Χριστὸς θείον
μερόν

2) Τὸ ράμφος του εἶναι δυνατό καὶ μυτερό. Ἔτσι μπορεῖ καὶ σκοτώνει τὰ φίδια, τοὺς ποντικούς καὶ τοὺς βατράχους.

Ὁ πελαργός

3) Δὲν φοβᾶται τοὺς ἀνθρώπους, γιατί τὸν ἀγαποῦν καὶ δὲν τὸν κυνηγοῦν.

4) Τὸ χειμῶνα πηγαίνει στὰ ζεστὰ μέρη, γιατί ἐδῶ δὲν βρίσκει τροφή.

Στὴν Κομοτινὴ πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, κάποιος κάτοικος εἶχε πιάσει ἕναν τραυματισμένο πελαργό. Κάποιος τοῦ εἶχε σπάσει τὴ φτερούγα.

Ὁ πελαργὸς σιγὰ-σιγὰ ἡμέरेψε κι' ἔμενε στὴν αὐλὴ τοῦ κυρίου του.

Κατὰ τὸ φθινόπωρο ὁ πελαργὸς αὐτὸς ἔδειχνε μεγάλη ἀνησυχία καὶ στενοχώρια· δὲν μπορούσε ὁ δυστυχὴς ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ἄλλους πελαργούς, ποὺ ἔφευγαν γιὰ τὰ θερμὰ μέρη.

Ἔτσι ὁ πελαργὸς ξεχειμώνιασε στὴν Κομοτινὴ.

Ὅταν κατὰ τὸ Μάρτη γύρισαν οἱ σύντροφοί του, ὁ τραυματισμένος πελαργὸς χοροπηδοῦσε ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

Δὲν συνέβαινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς συντρόφους του. Μόλις τὸν εἶδαν τοῦ ρίχτηκαν κι' ἄρχισαν νὰ τὸν τσιμποῦν ἄγρια. Τὸν ἔσωσε ἡ σπιτονοικοκυρά, ποὺ ἔτρεξε κι' ἔδιωξε τοὺς πελαργούς.

Γιατί ἄραγε τοῦ φέρθηκαν τόσο ἐχθρικά; Μήπως γιὰτὶ δὲν τοὺς ἀκολούθησε στὸ ταξίδι τους;

* * *

Εἶναι πουλὶ ἀνήσυχο καὶ ἔξυπνο. Μόνο τὴ νύχτα ἡσυχάζει.

Τὸ ἀρσενικὸ διακρίνεται ἀπὸ τὸ θηλυκὸ ἀπὸ μιὰ μαύρη βούλα, ποὺ ἔχει στὸ λαιμό.

Ὁ πελαργὸς θυμᾶται τὴ φωλιά του κι' ὅταν τὴν ἀνοιξὶ γυρίζῃ ἀπὸ τὸ μακρυνὸ τοῦ ταξίδι, πηγαίνει πάντοτε καὶ τὴ βρίσκει.

Οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας εἶναι γεμάτοι ἀπὸ πελαργούς.

Εἶναι ὠφέλιμο πουλί.

13. Ἡ κουρούνα

Ἡ κουρούνα, ποὺ λέγεται καὶ κάργα ἢ καλιακούδα, εἶναι λίγο μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ περιστέρι κι' ἔχει ὀλόμαυρα καὶ γυαλιστερά πτερά.

Τὸ κεφάλι τῆς εἶναι σχετικῶς μεγάλο. Ἔχει δυὸ γυαλιστερά καὶ κοκκινωπὰ μάτια καὶ πλατὺ καὶ δυνατὸ ράμφος. Τὰ πόδια τῆς εἶναι μεγάλα, δυνατὰ κι' ἔχουν 4 δάκτυλα. Ἔχει βάρδι στερεό.

Οι κουρούνες ζοῦν πολλές μαζί και ἀποτελοῦν κοπάδι. Κτί-
ζουν τις φωλιές τους σὲ ἀπόκημους βράχους, στὶς στέγες τῶν
σπιτιῶν και σὲ ψηλά δέντρα. Γιὰ νὰ προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς
ἐχθροὺς τις φωλιές των, τοποθετοῦν φρουροὺς. Οἱ φρουροὶ ἀλ-
λάζουν κάθε τόσο. "Ὅταν παρου-
σιασθῆ κίνδυνος, ὁ φρουρὸς μὲ
μιὰ δυνατὴ φωνὴ εἰδοποιεῖ τὸ
κοπάδι.

Ἡ κουρούνα

Ἡ κουρούνα εἶναι πολὺ λαί-
μαργο πουλί, τολμηρὸ και ἀκού-
ραστο. Ἀκολουθεῖ τὸν ζευγολά-
τη στὰ ὀργώματα και τρώγει
τὰ σκουλήκια, πὸ ξεσκεπάζον-
ται. Κάθεται ἐπίσης στὴ ράχι
τῶν προβάτων και τῶν ἀλόγων
και τρώγει ἀλογόμυιγες και τσιμ-
πούρια.

"Ὅπου εὕρη φωλιά ἄλλου
πουλιοῦ, τρώγει τὰ αὐγά ἢ τὰ
μικρὰ πουλάκια. Εἶναι τόσο τολμηρὸ, πὸ δὲν διστάζει νὰ μπαίνει
στὶς αὐλές τῶν σπιτιῶν, ἀκόμη και μέσα στὰ σπίτια, γιὰ νὰ
κλέψῃ κάτι.

Ἡ κουρούνα τρώγει τὰ πάντα, ὅπως ἡ κότα. Τῆς ἀρέσουν
βέβαια τὰ σκουλήκια, ἀλλ' ὅταν δὲν βρῖσκη ἀπ' αὐτὰ καταστρέ-
φει τὰ νεαρὰ φυτὰ τῶν σιτηρῶν, ὀσπρίων και λαχανικῶν.

Ἡ κουρούνα γενᾶ 3-5 αὐγά πράσινα μὲ μαῦρες γραμμές.
'Απὸ τὰ αὐγά σὲ τρεῖς ἐβδομάδες βγαίνουν τὰ μικρὰ γυμνά και
τυφλά.

Εἶναι πολὺ λαίμαργα και οἱ γονεῖς των κουράζονται νὰ τοὺς
κουβαλοῦν τροφή.

Ἡ κουρούνα ἔχει ἐχθροὺς τὰ ἀρπακτικὰ πτηνά, πὸ εἶναι με-
γαλύτερα ἀπὸ αὐτὴν (γεράκι, ἀετός κλπ.). Γι' αὐτὸ και οἱ κου-
τὸν ρῶνες ζοῦν κοπαδιαστά, γιὰ νὰ ἔχουν ἀλληλοβοήθεια.

4)
τκει τ.

14. 'Ο τσαλαπετεινός (έποψ)

Μέ λοφίο στο κεφάλι είναι ὄμορφο πολύ.
'Εντομα πολλά σκοτώνει διαβατάκιου πουλί.

Ὅπως ὁ κορυδαλλός ἔτσι καὶ ὁ τσαλαπετεινός ἔχει λοφίο στο κεφάλι του, μεγαλύτερο ὅμως καὶ ὠραιότερο.

Ὁ τσαλαπετεινός εἶναι λίγο μικρότερος ἀπὸ τὸ περιστέρι.

'Εχει πτερὰ ἄσπρα καὶ μαύρα.

Ὁ τσαλαπετεινός τρώγει σκουλήκια καὶ ἔντομα. Τὸ ράμφος του εἶναι λεπτὸ καὶ ἀρκετὰ μακρὸ.

Δὲν μένει στὴν Ἑλλάδα. Περνᾷ μόνο ἀπὸ τὴν πατρίδα μας δυὸ φορές τὸ χρόνο. Τὴν ἄνοιξι, ἀπὸ τὰ ζεστὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς πηγαίνει στὴ βόρεια Εὐρώπη. Ἐκεῖ κάνει τὴ φωλιά του. Μένει ὅλο τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ φθινόπωρο ξαναπερνᾷ ἀπὸ τὰ μέρη μας καὶ ἐπιστρέφει στοὺς θερμοὺς τόπους. Εἶναι, λοιπόν, πουλί διαβατικὸ.

Γιὰ νὰ ἀντέχη σὲ τόσο μεγάλη ταξίδια ἔχει μεγάλες φτεροῦγες. Πετᾷ πολὺ γρήγορα. Εἶναι πουλί ὠφέλιμο στὸν ἄνθρωπο. Τὸ κυνήγι του δὲν ἐπιτρέπεται.

'Ο τσαλαπετεινός

'Η τσίχλα

τρώγει σκουλήκια. Τὸ κρέας της εἶναι νοστιμώτατο.

15. 'Η τσίχλα (κίχλη)

'Η τσίχλα εἶναι ὀλίγο μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν κορυδαλλό. Ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα τὸ φθινόπωρο καὶ φεύγει τὴν ἄνοιξι. Εἶναι ὠδίκου πουλί καὶ ὠφέλιμο στὴν γεωργία, γιατί

ΞΕΡΕΤΕ ΟΤΙ:

— Η κουρούνα ζή 100 χρόνια, εξημερώνεται εύκολα και ήμπορει με κατάλληλη εκπαίδευσι να προφέρη μερικὲς λέξεις, ὅπως ὁ παπαγάλος.

— Λέγουν ὅτι ἡ κουρούνα, ὅπως καὶ ἡ κίσσα, κλέβει νομίσματα καὶ διάφορα χρυσᾶ ἀντικείμενα καὶ τὰ κουβαλεῖ στὴ φωλιά της.

— Ὁ τσαλαπετεινὸς εξημερώνεται πολὺ εύκολα, ἀγαπᾷ τὸν κύριό του, τὸν ἀκολουθεῖ, ἀκούει τὸ ὄνομά του καὶ παίρνει τὴν τροφή του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κυρίου του.

— Τὰ παιδιὰ τῶν πελαργῶν δὲν λησμονοῦν τοὺς γονεῖς των, ὅταν μεγαλώσουν. Τοὺς ἐπισκέπτονται συχνὰ καὶ ὅταν γηράσουν τοὺς φέρουν τροφή.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΤΑΡΙΧΕΥΣΩΜΕ ἘΝΑ ΠΟΥΛΙ

Τὸ νὰ ταριχεύσῃ κανεὶς ἕνα πουλί, δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολη ἐργασία. Μὲ ἕνα ξυραφάκι καὶ ὀλίγην ὑπομονήν ήμπορεῖτε νὰ τὸ ἐπιτύχετε.

“Ὀλη ἡ δυσκολία εὐρίσκεται στὸ κανονικὸ γδάρσιμο τοῦ πουλιοῦ. Μὲ τὸ ξυραφάκι σχίζομε τὸ δέρμα τοῦ πουλιοῦ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ ἕως τὴν οὐρά.” Ἐπειτα σχίζομε τὸ δέρμα τοῦ μηροῦ ἀπὸ τὴν κοιλιά ὡς τὸ γόνατο. Ἐτσι ἀπὸ τὸ πόδι μᾶς μένει τὸ δέρμα τοῦ μηροῦ μὲ τὰ πτερά του καὶ ὄλο τὸ πόδι ἀπὸ τὸ γόνα καὶ κάτω ἕως τὰ νύχια.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο γδέρνομε καὶ τὸ δεύτερο πόδι. Ἐξακολουθοῦμε τώρα νὰ γδέρνωμε τὸ σῶμα τοῦ πουλιοῦ ἀπὸ τὴν οὐρά ἕως τὶς πτέρυγες. Ὅπως ἐργασθήκαμε γιὰ τὰ πόδια, τὸ ἴδιο περίπου θὰ κάμωμε καὶ γιὰ τὶς πτέρυγες. Θὰ σχίσωμε τὸ δέρμα ὡς τὴν πρώτη ἄρθρωσι. Οἱ ἄλλες δύο ἄρθρώσεις θὰ μείνουν ἄγδαρτες.

Συνεχίζομε τὸ γδάρσιμο ἕως τὸ κάτω μέρος τῆς κεφαλῆς, ὅπου καὶ σταματοῦμε ἀφήνοντας τὸ κεφάλι, πού θὰ μείνῃ ἀνταμωμένο μὲ τὸ ὑπόλοιπο δέρμα. Ἐτσι τελειώνει τὸ γδάρσιμο.

Τώρα ἔχομε στὰ χέρια μας ὄλο τὸ δέρμα τοῦ πουλιοῦ μὲ τὰ πτερά, τὰ δύο πόδια κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο, τὶς δύο πτέρυγες ἀπὸ τὴν πρώτη ἄρθρωσι καὶ τὸ κεφάλι.

Ἀπὸ τὸ κεφάλι ἀφαιροῦμε τὴ γλῶσσα, τὰ μάτια καὶ τὸ μυαλὸ ἀπὸ μιᾶ μικρῆ τρυπίτσα, πὺν κάνομε στὴν κορυφῆ τοῦ κεφαλιοῦ.

Γιὰ νὰ διατηρηθῆ τὸ δέρμα καὶ νὰ μὴν καταστραφῆ σύντομα καὶ φύγουν τὸ πτερά, τὸ βρέχομε ἐσωτερικῶς μὲ ζουμι καπνοῦ.

Ὅταν στεγνώσῃ τὸ δέρμα, θὰ πρέπει νὰ δώσωμε τὴ φόρμα, πὺν εἶχε τὸ πουλί, ὅταν εἶχε τὸ κρέας του. Παίρομε ἓνα σύρμα μακρὸ, ὅσο εἶναι τὸ μῆκος τοῦ πουλιοῦ ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὴν οὐρὰ του. Τὸ ἓνα ἄκρο τοῦ σύρματος τὸ χώνομε στὸ κεφάλι ἐκ τῶν κάτω καὶ τὸ ἄλλο στὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς, πάντοτε ἀπὸ μέσα. Ἐνα ἄλλο κομμάτι σύρμα τὸ δένομε στὸ πρῶτο σὲ σχῆμα σταυροῦ καὶ στὸ ὕψος τῶν πτερῶγων. Τὸ λυγίζομε στὰ δύο ἄκρα του, τὰ ὁποῖα χώνομε στὰ κόκκαλα τῶν πτερῶγων. Τέλος ἓνα ἄλλο σύρμα τὸ δένομε ἐπίσης σὲ σχῆμα σταυροῦ εἰς τὸ πρῶτο σύρμα καὶ στὸ ὕψος τῶν ποδιῶν. Τὰ δύο ἄκρα τοῦ σύρματος αὐτοῦ τὰ χώνομε στὰ κόκκαλα τῶν ποδῶν μέχρι τοῦ πέλματος. Ἔτσι ἐσχηματίσαμε τὸ σκελετὸ τοῦ πουλιοῦ.

Τώρα μένει τὸ παραγέμισμα. Παραγεμίζομε τὸ δέρμα μὲ βαμπάκι, ράβομε τὴν κοιλιά καὶ τοὺς μηροὺς μὲ φιλλὴ κλωστή κι' ἔχομε ἓνα ταριχευμένο πουλί, τοῦ δίνομε ὅποια στάσι θέλομε, γιὰτὶ τὸ σύρμα εἶναι ἐδλύγιστο.

Στὴ θέσι τῶν ματιῶν βάνομε δυὸ χάνδρες.

Ἐὰν δὲν ἐπιτύχετε τὴν πρώτη ταρίχευσι, θὰ ἐπιτύχετε ἀσφαλῶς τὴ δεύτερη. Μὴν χάσετε τὸ θάρρος σας. Δοκιμάσετε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ
ΤΟΥ ΕΛΟΥΣ - ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ
ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

Τὸ νερὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα δῶρα ποῦ ἐχάρισε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο. Κανένα ζῶο οὔτε φυτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσει χωρὶς νερό. Εὐτυχισμένος ὁ τόπος ποῦ ἔχει ἀφθονα νερά.

Ἴλος. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν ἐκτάσεις μικρὲς ἢ καὶ μεγάλες, ποῦ σκεπάζονται σχεδὸν ὅλον τὸ χρόνο μὲ λιγοστὸ νερὸ ἀνακατεμένο μὲ χῶμα, σάπια φύλλα καὶ ρίζες. Οἱ ἐκτάσεις αὐτὲς λέγονται ἔλη ἢ βάλτοι. Τὸ ἔλος εἶναι σχεδὸν ἄχρηστο στὸν ἄνθρωπο, γιατί στὴν κατάστασι ποῦ εὐρίσκεται, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ καλλιεργηθῇ.

Τὸ ἔλος δὲν εἶναι μόνον ἄχρηστο, ἀλλὰ καὶ βλαβερό. Τὸ ἔλος καὶ ὁ γύρω τόπος ἔχουν διαρκῶς ὑγρασία. Μιὰ ἀσχημη μυρωδιὰ σκορπίζεται παντοῦ ἀπὸ τὰ σάπια φύλλα καὶ φυτὰ καὶ τὰ βλαβερὰ κουνούπια ποῦ σὰν σύννεφο γεμίζουν τὴν περιοχὴ.

Τὸ ἔλος ἔχει καὶ αὐτὸ τοὺς κατοίκους του. Ἐκεῖ φυτρώνουν καλάμια, βοῦρλα, ψάθες καὶ ἄλλα βαλτόχορτα (ὕδροχαρῆ) καὶ ζοῦν βάτραχοι, πάπιες, ἀγριόπαπιες, ἀγριόχηνες, βδέλες, χέλια καὶ κουνούπια.

Ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος προσπαθεῖ τὸ ἄχρηστο, ἀλλὰ καὶ βλαβερό ἔλος νὰ τὸ μεταβάλλῃ σὲ χρήσιμη καὶ εὐφορὴ ἔκτασι. Τὸ ἀποξηραίνει.

Λίμνη. Σὲ ἄλλα πάλι μέρη ὑπάρχουν ἐκτάσεις, μικρὲς ἢ μεγάλες, ποῦ σκεπάζονται μὲ ὀλοκάθαρα καὶ γάργαρα νερά. Τίς βλέπεις καὶ νομίζεις πὼς εἶναι θάλασσα. Δὲν εἶναι θάλασσα, εἶναι λίμνες.

Ἐχουν βάθος πολλὰς φορὲς ἀρκετὸ καὶ στὰ ἤρεμα νερά τους πλέουν βάρκες, ψαρόβαρκες, ἀκόμη καὶ μεγάλα κατῆια.

Ἡ λίμνη δὲν εἶναι, ὅπως ὁ βάλτος, ἄχρηστη καὶ βλαβερή.

Ἀντίθετα εἶναι χρήσιμη στὸν ἄνθρωπο. Δίνει στοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς τὸ καθαρὸ νερὸ τῆς καὶ τὰ ψάρια τῆς καὶ εὐκολύνει τὴ συγκοινωνία.

Ποταμός. Στὰ ὑψώματα καὶ στὰ βουνὰ τῆς πατρίδος μας ὑπάρχουν ἀρκετὲς πηγές (βρύσες), ποὺ κυλοῦν πρὸς τὰ κάτω τὰ γάργαρα νερά τους.

Τὰ ρυάκια ἐνώνονται σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ σχηματίζουν τὸν ποταμὸ, ποὺ διασχίζει τὶς πεδιάδες καὶ φθάνει στὴ θάλασσα.

Ἄρκετους τέτοιους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἑλλάδα. Εὐλογημένο τὸ μέρος ποὺ ἔχει τὸ ποτάμι του. Ποτίζει τὰ χωράφια του, τοὺς κήπους, τὰ περιβόλια του, ποτίζει καὶ τὰ ζῶα του. Μὲ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ κινοῦνται νερόμυλοι, ἐργοστάσια, παράγεται ἠλεκτρικὸ ρεῦμα.

ΒΑΛΤΟΣ - ΛΙΜΝΗ - ΠΟΤΑΜΟΣ

ΒΑΛΤΟΣ: Πές μου, λίμνη, ποὺ μοῦ κάνεις τὴν τρανὴ καὶ τὴ σπουδαία, τί τὸ πρόσωπο ζαρώνεις καὶ γκροιάζεις σὰν γοιὰ;
Σὰν φουξέξουν τὰ μελτέμια, τὰ δροσᾶτα καὶ ὠραῖα,
τί θυμώνεις καὶ θολώνεις τὴ γαλάζια σου θωριά;

Ποῦ εἶναι οἱ ψάθες, τὰ καλάμια καὶ τὰ πράσινα δεντροῦ σου,
ποὺ στὸ βοῦρκο τὸ δικό μου ξεφουτρώνουν φουντωτά;
Τίποτε δὲν πρασινίζει μέσα στὰ βαθιὰ νερά σου,
μόνο λίγα ψάρια τρέφεις μὲ κορμιά βελονωτά*.

ΛΙΜΝΗ: Εἶν' ἀλήθεια πὼς δὲν ἔχω. Κι' ἂν τὸ πῶ θὰ εἶναι ψέμα.
Μὰ' πὸ νᾶχω, σὰν καὶ σένα, βοῦρλα καὶ ψαθὶ πολὺ
καὶ βατράχια καὶ ἀβδέλλες, ποὺ ρουφᾶνε ὄλο αἷμα
καὶ σαπίλα, ποὺ μυρίζει καὶ κουνούπια ἀνωφελῆ,

Κάλλιο τῶχω, ποὺ δὲν ἔχω τὰ δικά σου... τὰ στολίδια,
ποὺ τὸν ἄνθρωπο τὸν κάνουν νὰ σ' ἐχθρεύεται πολὺ.
Γιατὶ κούβεις μέσ' στὸ βοῦρκο, τσοῦχτρες, βδέλλες, νεροφίδια
καὶ μολύνεις τὸν ἄερα σ' ὅλη τὴν περιοχὴ.

Κι' ἂν καμμιά φορὰ θολώνω τὰ γαλάζια τὰ νερά μου,
ὅμως μὲ τὸ φεγγαγάι, γαληνεύω παρνευθός.
Καὶ βαρκοῦλες μὲ τραγούδια σεργιανίζουν στὸν ἀπρὸ μου
καὶ οἱ ποιητὲς μὲ ψάλλουν μὲ ἐσέ; ἀλλί! Κανείς!

* Τὰ ψάρια τῆς λίμνης ἔχουν πολλὰ καὶ βελονωτὰ κόκκαλα.

ΠΟΤΑΜΟΣ: Δὲν κουράζομαι νὰ φέρνω τὰ νερά μου καὶ στοὺς δύο σας.
Καὶ στὸ βάλλο δίνω λίγο καὶ στὴ λίμνη πῶς πολὺ.
Τὴ ζωὴ σὲ μὲ χρωστᾶτε, πὸν προικοδοτῶ τὸ βιό σας.
Τρέχω ἀκούραστα, ποτίζω πλούσια ὅποιον μὲ καλεῖ.

Κι' ἂν θυμῶνω τὸν χειμῶνα καὶ τριγύρω πλημμυρίζω,
φταῖνε τὰ πολλὰ ρυάκια, πὸν μοῦ φέρνει ἡ βροχὴ.
"Ὅμως καὶ ζωὴ καὶ πλούτη καὶ χαρὰ παντοῦ σκορπίζω
καὶ τὴ φτερωτὴ γυρίζω καὶ ὁ μύλος ἀντηχεῖ.

"Ἐχω ψάρια στὰ νερά μου καὶ στὶς ὄχθες μου καλάμια
καὶ χελῶνες καὶ βατράχια. "Ἐχω δύναμι τρελλή.
Ποιὸς δὲν ξέρει τὴν ὁρμὴ μου; Ποιὸς δὲν ξέρει τὰ ποτάμια,
πὸν μὲ τὰ νερά τους κάνουν καταπράσινο χαλί;

X.Δ.Γ.

Α' Φ Υ Τ Α

1. Ψάθα

Τὰ κοινὰ καθίσματα τῶν καφενειῶν καὶ τῶν σπιτιῶν εἶναι πλεγμένα μὲ ψαθί.

Ἡ ψάθα εἶναι φυτὸ τοῦ ἔλους. Φυτρώνει ὁμῶς καὶ στὶς ὄχθες τῆς λίμνης.

Ἡ ρίζα τῆς μοιάζει πολὺ μὲ τὸν κορμὸ τῆς καὶ εἶναι πάντα χωμένη μέσα στὸ βοῦρκο. Τὰ φύλλα τῆς εἶναι στενόμακτρα σὰν σπαθιά. Τὸ ὕψος τῆς φτάνει 1 ὡς 2 μέτρα.

Τὰ ἄνθη τῆς βγαίνουν πολλὰ μαζί στὴν κορυφὴ τοῦ κορμοῦ. Τὸ σχῆμα τους εἶναι κυλινδρικό.

Ὁ καρπὸς τῆς ψάθας εἶναι πολὺ μικρὸς. Ἔχει στὴν κορυφὴ του πολλὰ μικρὰ ἀγάνια, ὅπως καὶ τὸ σιτάρι. Ἔτσι εὐκόλα σκορπᾷ ὁ ἀέρας μακρὰ τὰ σπέρματά τῆς.

Ἡ ψάθα ζῆ πολλὰ χρόνια. Εἶναι πολὺ χρήσιμη στὸν ἄνθρωπο. Μὲ τὰ φύλλα τῆς πλέκουν ψάθες, πὸν τὶς στρώνουν οἱ χωρικοὶ στὰ πατώματα τῶν σπιτιῶν τους. Πλέκουν ἀκόμη μὲ τὰ φύλλα τῆς τὰ καθίσματα στὶς καρέκλες. Οἱ βαρελάδες βάζουν τὸ ψαθὶ ἀνάμεσα στὶς σανίδες, στὶς δοῦγες τῶν βαρελιῶν, γιὰ νὰ μὴν τρέχουν τὰ βαρέλια. Σὲ πολλὰ πτωχὰ χωριά μεταχειρίζονται τὶς ψάθες γιὰ στρώματα κρεβατιῶν καὶ μὲ τὰ ξηρὰ ἄνθη τῆς γεμίζουν μαξιλάρια.

2. Τὸ καλάμι

Πολυγόνατο, σπαθάτο, κούφιο ἐπάνω, κούφιο κάτω.

Ὁ κορμὸς τοῦ καλαμιοῦ ἔχει αὐτὸ τὸ διακριτικόν. Εἶναι κούφιος κι' ἔχει πολλὰ γόνατα.

Τὸ καλάμι φυτρώνει στὶς ἀκροποταμιές, στὶς ὄχθες τῶν λιμνῶν καὶ στὰ ἔλη. Ἔχει ὑπόγειο βλαστό, ρίζωμα. Ἀπὸ τὸ ρίζωμα καθέ ἄνοιξι βγαίνουν πολλὰ καλάμια, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Φυτρώνουν τόσο πυκνά, πὺ δὺσκολα περνᾷ ἀπὸ μέσα ἄνθρωπος. Τὸ μέρος πὺ φυτρώνουν πολλὰ καλάμια λέγεται καλαμῶνας.

Ὁ κορμὸς τοῦ καλαμιοῦ γίνεται ψηλὸς 4 ὡς 5 μέτρα. Εἶναι κούφιος, ὅπως εἶπαμε, καὶ ἔχει πολλὰ γόνατα. Δὲν βγάζει κλαδιά.

Ἀπὸ τὰ γόνατα βγαίνουν φύλλα στενόμακρα, σὰν σπαθιά. Τὰ ἄνθη βγαίνουν στὴν κορυφὴ τοῦ κορμοῦ πολλὰ μαζί.

Τὸ καλάμι εἶναι χρήσιμο φυτό. Τὸ μεταχειριζόμεσθε στὸ ψάρεμα καὶ στὰ ἰχθυοτροφεία. Πλέκομε καλάθια. Στηρίζομε μικρὰ δέντρα. Κάνομε καλαματέες, ὅπου κρεμοῦμε τὰ φύλλα τοῦ κερνοῦ νὰ ξηραθοῦν. Τὸ μετα-

Τὸ καλάμι.

χειριζόμεθα στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, κάνομε φράκτες στοὺς κήπους καὶ στὰ χωράφια. Τὸ χρησιμοποιοῦμε ἀκόμη καὶ σὲ διάφορες ἄλλες ἀνάγκες. Τὰ φύλλα του εἶναι τροφή τῶν φυτοφάγων ζώων.

Υπάρχει ένα είδος καλαμιού, πολύ λεπτό, πού ο κορμός του είναι γεμάτος ψίχα (έντεριώνη).

3. Τὰ β ο ὦ ρ λ α

Τὰ ἔλη είναι γεμάτα ἀπό βοῦρλα. Τὰ βοῦρλα φυτρώνουν πολλά μαζί ἀπό ὑπόγειους βλαστούς, τὰ ριζώματα. Οἱ κορμοὶ τους εἶναι λεπτοί, στρογγυλοί, πράσινοι καὶ τελειώνουν σὲ ἕνα μυτερὸ ἀγκάθι. Ἔχουν ὕψος μισὸ περίπου μέτρο. Τὰ φύλλα τοῦ βούρλου εἶναι σὰν κλωστὲς καὶ βγαίνουν στὴ βᾶσι τοῦ κορμιού.

Κάτω ἀπὸ τὴ μυτερὴ κορυφὴ του τὸ βοῦρλο ἔχει τὰ ἄνθη του, πού εἶναι πολλὰ μαζί, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Τὰ βοῦρλα τὰ μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ διάφορες ἀνάγκες του. Κατασκευάζει κάνιστρα, ἀρμαθιάζει σῦκα, ψάρια καὶ τὰ μεταχειρίζεται γιὰ διάφορα δεσίματα.

Β* Ζ Ω Α

1. Τὸ κ ο υ ν ο ὦ π ι

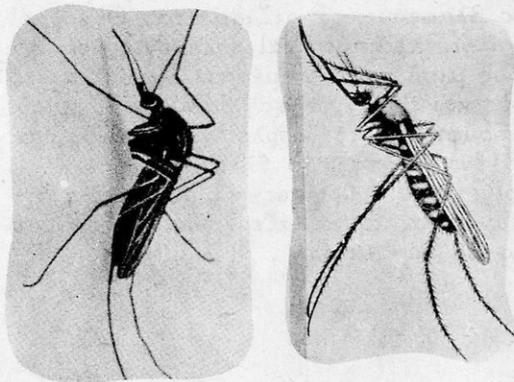
Ὅπου δὲν ὑπάρχουν στάσιμα νερά δὲν ὑπάρχουν καὶ κουνούπια. Τὸ ἔλος μὲ τὰ λίγα στάσιμα καὶ ἀκίνητα νερά του εἶναι ὅ,τι χρειάζεται τὸ κουνούπι, γιὰ νὰ πολλαπλασιασθῇ.

Ὅλοι μας τὰ ξέρομε τὰ κουνούπια, γιὰτὴν Ἑλλάδα, δυστυχῶς, ὑπάρχουν πολλά.

Υπάρχουν δύο εἰδῶν κουνούπια. Τὰ κοινὰ κουνούπια καὶ τὰ ἀνωφελῆ. Μοιάζουν πολὺ μεταξύ τους. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη εἶναι βλαβερά, γιὰτὴν μᾶς τσιμποῦν καὶ μᾶς πίνουν τὸ αἷμα. Τὰ ἀνωφελῆ ὅμως κουνούπια εἶναι πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ κοινὰ, γιὰτὴν μᾶς ἀρρωσταίνουν. Μᾶς μεταδίνουν τὴν ἔλονοσία, τὴν θέρμες, ὅπως τὴν λέγει ὁ λαός. Ἡ ἔλονοσία εἶναι τρομερὴ ἀρρώστια. Μᾶς ρίχνει στὸ κρεβάτι πολλὰς ἡμέρες τὸ χρόνο, μᾶς ἐξαγχεῖ καὶ σιγὰ-σιγὰ μᾶς φέρνει τὸ θάνατο.

Τὰ ἀνωφελῆ κουνούπια τὰ ξεχωρίζομε ἀπὸ τὰ κοινὰ μόνο ἀπὸ τὴν στάσι τους. Ὅταν κάθονται στὸν τοῖχο, κρατοῦν τὸ σῶμα τους σχεδὸν κάθετο στὸν τοῖχο. Ἐνῶ τὰ κοινὰ κουνούπια, κρατοῦν τὸ σῶμα τους παράλληλα στὸν τοῖχο.

Τὰ κουνούπια γεννοῦν 300 ὡς 400 αὐγά τὸ καθένα, 6 φορές τὸ χρόνο, μέσα σὲ ἄβαθα νερά. Ἀπὸ τὰ αὐγά βγαίνουν μικρὰ σκουληκάκια μὲ χοντρὸ κεφάλι. Ζοῦν μέσα στὸ νερὸ λίγες μέρες, ἔπειτα μεταμορφώνονται σὲ κουνούπια, βγαίνουν ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ πετοῦν. Τὰ ἀρσενικά κουνούπια δὲν εἶναι βλαβερά. Πίνουν τὸ γλυκὸ χυμὸ τῶν λουλουδιῶν. Τὰ θηλυκὰ ὅμως κουνούπια πίνουν αἷμα. Χωρὶς αἷμα δὲν ἔμπορουν νὰ ζήσουν.

Κοινὸ

Κουνούπια

Ἀνωφελὲς

Γιὰ νὰ μὴν πάθωμε ἔλονοσία, πρέπει νὰ προσέχωμε, νὰ μὴ μᾶς τσιμπήσουν ἀνωφελῆ κουνούπια. Αὐτὸ ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολο. Ὅσο καὶ νὰ προσέξωμε, δύσκολα θὰ τὸ ἀποφύγωμε. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γίνῃ; Θὰ πρέπει νὰ ἐξολοθρέψωμε τὰ κουνούπια. Καὶ

τὸ πρῶτο, πού ἔχομε νὰ κάνωμε, εἶναι νὰ ἐξαφανίσωμε τὰ στάσιμα νερά, πού εἶναι κοντὰ στὴν κατοικία μας. Νὰ τὰ σκεπάσωμε μὲ χῶμα, νὰ τὰ ἀποξηράνωμε. Πρέπει ἀκόμη νὰ μεταχειριζώμεθα κουνουπιέρες στὰ κρεβάτια μας καὶ νὰ παίρνωμε ἓνα κουφέτο κινίνη κάθε πρωτῆ.

Εὐτυχῶς εὐρέθηκε τὸ Φλίτ καὶ τὸ Ντι-ντι-τί, πού καταστρέφουν τὰ κουνούπια. Μὲ τὰ φάρμακα αὐτὰ πολλὲς περιοχές, πού τὶς ἐμάστιζε ἡ ἔλονοσία, ἐσώθηκαν.

Τὸ κινίνο εἶναι τὸ μοναδικὸ φάρμακο γιὰ τὴν ἔλονοσία.

2. Ὁ βάτραχος

Πότε στὴν ξηρὰ πηδάει, πότε στὰ νερὰ βουτάει.
Εἶναι ζῶο ἄλλο σὸι καὶ τ' αὐγά του κομπολόι.

Ὁ βάτραχος δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ τὰ ἄλλα ζῶα, πού ἔχομε μάθει ὡς τώρα. Ζῆ καὶ στὸ νερὸ καὶ στὴν ξηρὰ. Εἶναι ζῶο

ἀμφίβιο. Τὰ ἔλη καὶ οἱ ὄχθες τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν εἶναι γεμάτες ἀπὸ βατράχους. Ἐπίσης ἡμπορεῖ νὰ ζῆση καὶ ὅπου ὑπάρχει πολλὴ ὑγρασία.

Τὸ σῶμα του εἶναι γυμνό, γλυστερό καὶ κρύο.

Τὸ κεφάλι του δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ σῶμα του. Δὲν ἔχει δηλαδὴ λαιμό. Ἐχει δυὸ μεγάλα, ἐξωγκωμένα καὶ ζυγηρά μάτια.

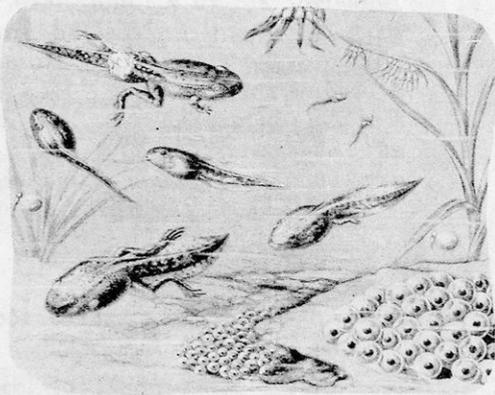
Τὰ πεινὰ πόδια του εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ μπροστινά. Τὰ δάκτυλά του εἶναι ἐνωμένα μὲ μιὰ μεμβράνη. Ἔτσι ὁ βάτραχος στὴν ξηρὰ κάνει μεγάλα πηδήματα καὶ μέσα στοῦ νεροῦ κολυμπᾷ περίφημα. Ἐχει χρῶμα πράσινο, μαυριδερό ἢ στακτί.

Ὁ βάτραχος τρώγει μυῖνες, κουνούπια, σκουλήκια καὶ μικρὰ ψαράκια. Τὰ ἀρπάζει μὲ τὴ μεγάλη καὶ φαλιδωτὴ γλῶσσα του καὶ τὰ καταπίνει.

Ἡ βατραχίνα γεννᾷ πολλὰ αὐγά μέσα στὰ νερά. Τὰ αὐγά εἶναι κολλημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο μὲ μιὰ οὐσία πηχτὴ καὶ σχηματίζουν ἔτσι μεγάλο κομπολόι.

Ἀπὸ τὰ αὐγά βγαίνουν μικρὰ βατραχάκια, ποὺ δὲν ἔχουν ὅμως καμμιά ὁμοιότητα μὲ τοὺς γονεῖς των, εἶναι μαῦρα, ὁμοιάζουν μὲ μικρὰ ψαράκια καὶ λέγονται γυρίνοι. Οἱ γυρίνοι ἀλλάζουν πολλές μορφές, ὡς ποὺ νὰ γίνουν τέλειοι βάτραχοι.

Ὁ βάτραχος ζῆ καὶ στὴν ξηρὰ καὶ στοῦ νερό. Μέσα στοῦ νεροῦ δὲν μπορεῖ νὰ μένη πολλὴ ὥρα, ὅπως τὸ ψάρι. Βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἀναπνέει. Ὁ βάτραχος ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς. Τὰ

Ὁ βάτραχος

καταφέρει όμως και γλυτώνει, γιατί δὲν διακρίνεται εύκολα. Ἔχει τὸ χρώμα τοῦ μέρους ὅπου ζῆ. Κάνει ἔπειτα στὴν ξηρὰ μεγάλα πηδήματα και βουτᾶ στὸν πάτο τοῦ βάλτου ἢ τῆς λίμνης.

Τὸν χειμῶνα ὁ βάτραχος ναρκώνεται.

Οἱ βάτραχοι ζοῦν πολλοὶ μαζί και χαλοῦν τὸν κόσμο με τίς φωνές των τὸ καλοκαίρι. Ὁ βάτραχος εἶναι ὠφέλιμο ζῶο. Σὲ μερικὰ μέρη τῆς Εὐρώπης οἱ κάτοικοι τρώγουν τὸ κρέας τῶν βατράχων.

Γιὰ νὰ φθάσῃ ὁ βάτραχος στὴν τελειωτικὴ μορφή του, περνᾶ διάφορα στάδια μεταμορφώσεων. Ἀπὸ τὰ αὐτὰ βγαίνουν οἱ γυρίνοι με μεγάλη οὐρά και ἀναπνέουν ὅπως τὰ ψάρια, δηλαδὴ με βράγχια (σπάρραχνα). Οἱ γυρίνοι σὲ λίγες ἡμέρες βγάζουν πόδια. Τέλος χάνεται ἡ οὐρά τους και γίνονται τέλειοι βάτραχοι. Οἱ βάτραχοι ἀναπνέουν πλέον με πνεύμονες, ὅπως τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς.

Ο ΑΜΥΓΑΛΟΣ ΒΑΤΡΑΧΟΣ

*Βάτραχος εἰς τὸ λειβάδι, ἀπὸ τὰ θολὰ νερά του
βλέπει βόδι και ζηλεύει τὸ χονδρὸ ἀνάστημά του.
Οὐδ' αὐγοῦ δὲν ἔχει ὄγκον και εἰς τὸν νοῦν του ὁμως βάλλει
ὁ νερόμυαλος, νὰ γίνῃ βόδι, ἴσως και βουβάλι.
Και λοιπὸν τεντώνεται και λοιπὸν ἀπλώνεται
κι' ἐνῶ ἔκραζε: — «Τὰ δύο κέρατά μου, ὦ χαρὰ,
φύτρωσαν και ἡ οὐρά μου ταύρου ἔγινεν οὐρά.»
Ἔσκασε και εἰς τὸν πάτον ἐβυθίσθη τῶν ὑδάτων.*

Π. ΣΟΥΤΣΟΣ

3. Ἡ πάπια και ἡ χήνα

Ἡ πάπια εἶναι πουλὶ οικιακό, ὅπως και ἡ κότα. Εἶναι ὁμως ἀδύνατο νὰ ζῆσῃ ἡ πάπια χωρὶς νερό. Ἄν στὴν κατοικία ὑπάρχῃ ἔλος, λίμνη ἢ ποταμός, ἡ πάπια εἶναι πολὺ εὐχαριστημένη. Εὐρίσκειται σχεδὸν ὅλη μέρα μέσα στὰ νερά, ἀνασκαλεύει τὸ βυθό, ὅπου βρίσκει τροφή και σχίζει τὰ νερά σὰν βαρκούλα. Τὸ σῶμα τῆς πάπιας εἶναι λίγο μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς κότας και σκεπάζεται με πολλὰ πτερά, με διάφορα χρώματα. Τὸ κεφάλι τῆς εἶναι μικρό. Τὸ ράμφος τῆς εἶναι λίγο μακρὺ και πλατύ. Ἡ οὐρά τῆς εἶναι μικρὴ.

Τὰ πόδια της εἶναι κοντὰ καὶ λίγο πρὸς τὰ πίσω. Τὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν της εἶναι ἐνωμένα μὲ μιὰ πέτσα, μεμβράνη.

Τρῶγει σκουλήκια, ψαράκια, σαλιγκάρια, βατράχια καὶ χόρτα. Εἶναι λαίμαργη καὶ φαγοῦ, ὅπως καὶ ἡ κότα.

Ἡ πάπια ζῆ τὸν περισσότερο καιρὸ μέσα στὰ νερά. Κολυμπᾷ ἐξαίρετα. Ἡ κοιλία της εἶναι σὰν βαρκοῦλα. Γιὰ κουπιὰ μεταχειρίζεται τὰ πόδια της. Ἔτσι, ὅπως εἶναι τὰ δάκτυλά της ἐνωμένα μὲ τὴ μεμβράνη, σπρώχνει τὸ νερὸ πρὸς τὰ πίσω καὶ προχωρεῖ μέσα στὸ νερό. Ὁ λαιμὸς της εἶναι μακρὺς. Χώνει τὸ κεφάλι της μέσα στὸ νερὸ καὶ βρίσκει τὴν τροφή της.

Τὰ πτερά της εἶναι πάντοτε στεγνὰ κι' ἄς μένη μέσα στὰ νερά. Ἀπὸ τὴν οὐρά της της βγάζει ἕνα ὑγρὸ λιπαρό, τὸ παίρνει μὲ τὸ ράμφος της καὶ ἀλείφει τὰ πτερά της. Ἔτσι γίνονται ἀδιάβροχα.

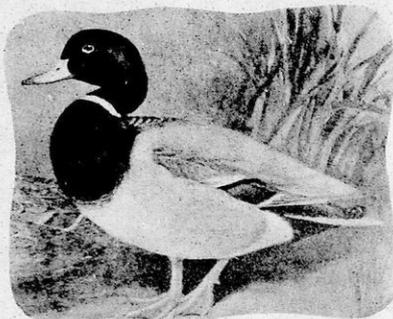
Δὲν ἔμπορεῖ νὰ πετάξῃ κι' αὐτὴ, ὅπως καὶ ἡ κότα, γιατί τὸ κορμί της εἶναι βαρὺ καὶ δὲν μποροῦν νὰ τὸ κρατήσουν στὸν ἀέρα οἱ κοντὲς φτεροῦγες της. Μὰ οὔτε καὶ νὰ τρέξῃ μπορεῖ. Τὰ πόδια της, δὲν εἶναι, ὅπως εἶπαμε, στὴ μέση τοῦ σώματος, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα πουλιά. Εἶναι λίγο πρὸς τὰ πίσω. Ἄν τὴν ἀναγκάσωμε νὰ τρέξῃ, πέφτει μὲ τὸ κεφάλι καὶ γκρεμίζεται.

Γεννᾷ αὐγά καὶ τὰ κλωσσᾷ ὅπως καὶ ἡ κότα. Τὰ παπάκια μόλις βγοῦν ἀπὸ τὸ αὐγὸ, ἀκολουθοῦν τὴ μητέρα τους στὰ νερά.

Ἡ πάπια ἔχει νόστιμο κρέας. Παχαίνει πολὺ τὸ καλοκαίρι. Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια μόνο ἀγριόπαπιες ὑπῆρχαν. Καὶ σήμερα ὑπάρχουν ἄγρες πάπιες. Ὁ ἄνθρωπος τις ἡμέρεψε καὶ τις τρέφει γιὰ τὸ νόστιμο κρέας τους.

Ἡ ἀγριόπαπια κάνει τὴ φωλιά της στὶς ὄχθες τῶν βάλτων, τῶν λιμνῶν ἢ τῶν ποταμῶν. Γεννᾷ 8-16 αὐγά, ἕνα κάθε ἡμέρα καὶ τὰ κλωσσᾷ. Τὰ μικρά, πού θὰ βγοῦν, τὴν ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἡμέρα στὸ νερό..

Γιὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ παιδιά της ἡ πάπια ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς της, τις πρῶτες ἡμέρες δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ὄχθη. Μπορεῖ

Ἡ πάπια

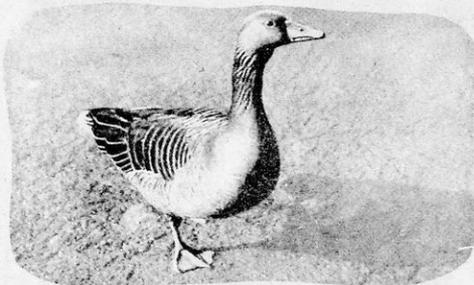
νά τὰ κρύψη ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ καλάμια τῆς ὄχθης ἢ τὰ χαμηλά κλαδιά τῶν δένδρων. Ὄταν ὅμως κάμουν πτερά τὰ μικρά καὶ ἡμποροῦν νὰ πετάξουν, τὰ παίρνει μαζί της στὰ μακρυνά τῆς λίμνης. Μποροῦν πιά νὰ προφυλαχθοῦν μόνον τοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των.

Καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πάπιας εἶναι πολλοί. Ὁ ἄνθρωπος τὴν κυνηγᾷ γιὰ τὸ νόστιμο κρέας τῆς. Ἡ ἀλεποῦ, τὸ κουνάβι, τὸ γεράκι καὶ ἄλλα ἀρπακτικὰ νοστιμεύονται ἐπίσης τὸ κρέας τῆς.

Κότα πίττα τὸ Γενάρη καὶ παπὶ τὸν Ἀλωνάρη.

— Γιὰ τὸ λέμε αὐτό;

Ἡ χήνα ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὴν πάπ.α. Εἶναι ὅμως δυὸ φορές μεγαλύτερη. Τὰ φτερά της εἶναι ἄσπρα. Μόνον οἱ φτεροῦγες της εἶναι μαῦρες. Ζῆ κι' αὐτὴ στὰ νερά. Ἐπειδὴ ὅμως τρώγει πιὸ πολλὴ χλόη, γι' αὐτὸ μένει τὸν περισσότερο καιρὸ ἔξω ἀπὸ τὸ νερό.

Ἡ χήνα

Τὰ αὐγά της εἶναι μεγάλα, σχεδὸν διπλάσια ἀπὸ τὰ αὐγά τῆς κότας. Ἐχει καὶ αὐτὴ νόστιμο κρέας. Μιὰ καλὴ χήνα ἡμπορεῖ νὰ ζυγίζη 6 ὡς 8 κιλά.

4. Ἡ β δ ἔ λ λ α

Αἷμα πίνεις, αἷμα τρώς, μᾶς γιαιτρεύεις σὰν γιαιτρός.

Ἡ μοναδικὴ τροφή τῆς βδέλλας εἶναι τὸ αἷμα. Ἡ βδέλλα εἶναι σκουλήκι. Ζῆ ὅλον τὸν καιρὸ μέσα στὰ νερά τοῦ βάλτου.

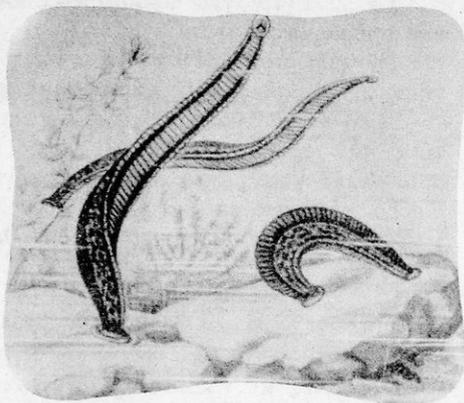
Τὸ σῶμα της εἶναι μακρουλό. Τὸ κεφάλι της δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ σῶμα της. Τὸ στόμα της εἶναι στρογγυλὸ κι' ἔχει γύρω-γύρω στὰ χεῖλη της μικρὰ δοντάκια.

Πίνει αἷμα. Κολλᾷ σὰν βεντούζα ἐπάνω στὸ δέρμα τοῦ ζώου, ἀνοίγει μιὰ μικρὴ πληγὴ μὲ τὰ δοντάκια της καὶ ρουφᾷ τὸ αἷμα. Πίνει τόσο πολὺ, ποὺ φουσκώνει καὶ γίνεται 4 ὡς 6 φορές πιὸ με-

γάλη. "Όταν δὲν χωράη πιὰ ἄλλο αἷμα ἢ κοιλιὰ της, ξεκολλᾷ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ζώου. Γεννᾷ αὐγά, ὅπως καὶ τὰ ἔντομα.

Πολλὰ ζῶα, πρόβατα, κατσίκες, βόδια, ἄλογα, πού πηγαίνουν νὰ πιοῦν νερὸ στὸ βάλτο, παίρνουν, ὅπως πίνουν, μικρὲς βδέλλες στὰ χεῖλη τους, στὴ γλῶσσα τους ἢ στὸν οὐρανίσκο τους. Μερικὲς πολὺ μικρὲς βδέλλες, πηγαίνουν μὲ τὸ νερὸ ὡς μέσα στὸ στομάχι τῶν ζώων. Ἐκεῖ ρουφοῦν αἷμα, γεννοῦν αὐγά καὶ ἀρρωσταίνουν τὸ ζῶο. Βρέθησαν, ὅμως φάρμακα, τὰ ὁποῖα κατὰστρέφουν τὶς βδέλλες.

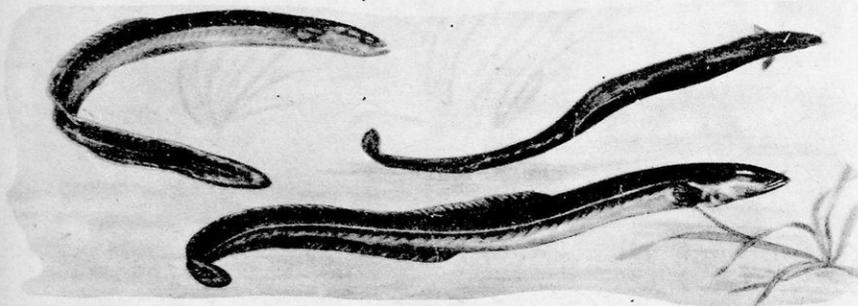
Μερικοὶ γιατροί, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀφαιρέσουν αἷμα ἀπὸ ἕνα ἀρρωστό τους, βάζουν στὸ πονεμένο μέρος βδέλλες.

Ἡ βδέλλα

5. Τὸ χέλι

Τὸ χέλι ζῆ στοὺς βάλτους καὶ στὶς λίμνες. Ἐχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸ φίδι.

Τὸ χέλι

Τὸ σῶμα του εἶναι κυλινδρικό καὶ μακρὸ ἀπὸ μισὸ ὡς ἐνάμισυ μέτρο. Στὴν οὐρὰ λίγο πλαταίνει. Εἶναι γλυστερό, τόσο

πολύ, πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ κρατήσῃ μὲ τὸ χέρι του. «Γλυστράει σὰ χέλι.» λέμε.

Τὸ χέλι τρώγει σκουλήκια, σαλιγκάρια, γυρίνους, βατράχια καὶ μικρὰ ψαράκια. Γεννᾷ πολλὰ αὐγά.

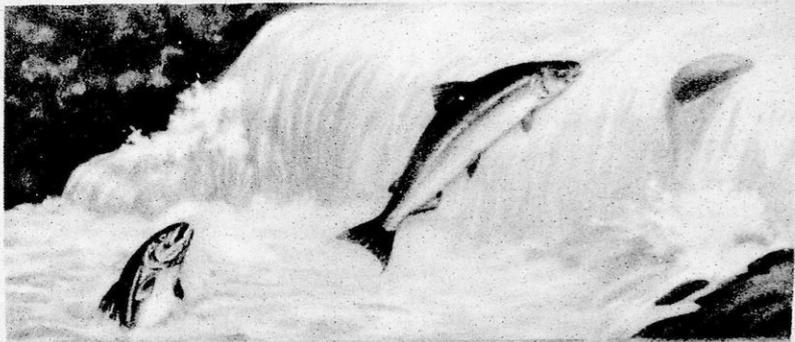
Τὸ χέλι ποτὲ δὲν γεννᾷ στὰ γλυκὰ νερά. "Όταν θέλῃ νὰ γεννήσῃ, πηγαίνει στὴ θάλασσα καὶ ἀφήνει τὰ αὐγά του.

Ἐκτὸς αὐτῶν βγαίνουν μικρὰ χέλια. Μποροῦν καὶ βρίσκουν μόνα τους τὴν τροφή τους καὶ ὅταν μεγαλώσουν λίγο ἐπιστρέφουν στὰ γλυκὰ νερά, διὰ τῶν ποταμῶν ἢ ὑπογείων στοῶν.

Τὸ χέλι μπορεῖ νὰ ζήσει γιὰ λίγο διάστημα καὶ στὴν ξηρὰ. Μαγειρεμένο εἶναι καλὴ καὶ θρεπτικὴ τροφή.

6. Τὰ ψάρια τοῦ γλυκοῦ νεροῦ

Οἱ λίμνες καὶ περισσότεροι ποταμοὶ τῆς πατρίδος μας εἶναι γεμάτοι ψάρια. Ψάρια τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, ὅπως τὰ λέμε συνήθως. Δὲν εἶναι νόστιμα, ὅσο τὰ ψάρια τῆς θάλασσας. Εἶναι ὅμως

Ἡ πέστροφα

τροφή θρεπτικὴ καὶ πολύτιμη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πού κατοικοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Τὰ ψάρια τοῦ γλυκοῦ νεροῦ εἶναι ἀρκετὰ παχειά, τὰ λέπια τους ἔχουν διάφορα χρώματα καὶ ἔχουν πολλὰ κόκκαλα λεπτὰ καὶ βελονωτά.

Στοὺς ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος ζῆ ἓνα εἶδος ψαριοῦ, ἡ πέ-

στροφα. Τὸ κρέας του εἶναι νοστιμώτατο. Κολυμπάει ἐξαιρετα
κι' ἀνεβαίνει ὡς τὶς πηγές τῶν ποταμῶν. Δὲν τὴν ἐμποδίζουν
οὔτε καὶ οἱ καταρράκτες, τοὺς ὁποίους ἀνεβαίνει μὲ ἓνα περιεργό
τρόπο :

Δαγκάνει τὴν οὐρά της καὶ καθὼς τὴν ἀφήνει ἀνατινάσσεται
σὰν ἐλατήριο πρὸς τὰ ἐπάνω.

ΞΕΡΕΤΕ ΟΤΙ:

— Ὁ σπόρος τῆς ψάθας ἔχει πολλὰς τρίχες ἐπάνω, πὸν τοῦ
χρησιμεύουν σὰν ἀλεξίπτωτο. Ἔτσι τὸν μεταφέρει ὁ ἄνεμος σὲ
μεγάλες ἀποστάσεις.

— Τοὺς πρώτους αἰλούς (φλογέρες) ὁ ἄνθρωπος τοὺς κατε-
σκεύασε ἀπὸ καλάμια.

— Ἐπειδὴ τὰ καλάμια γίνονται ἀρκετὰ ὑψηλὰ καὶ πυκνά, οἱ
ἄνθρωποι τὰ χρησιμοποιοῦν σὰν φράκτη (ζωντανὸς φράκτης) εἰς
τοὺς κήπους καὶ τὰ περιβόλια των. Σχηματίζουν ἓνα τεῖχος,
πὸν κόβει τὴν ὄρμη τοῦ ἀνέμου.

— Ἡ ἀγριοπάπια καὶ ἡ ἀγριοχίχνα εἶναι πουλιὰ διαβατικά.
Μᾶς ἔρχονται τὸν χειμῶνα καὶ φεύγουν τὴν ἄνοιξι.

— Τὸ κουνούπι δὲν γεννᾷ τὰ αὐγά του σὲ νερά, πὸν ἡ ἐπιφά-
νειά τους κυματίζει.

— Ἡ πατρίδα μας εἶναι ἀπὸ τὶς χῶρες πὸν τὶς μαστίζει ἡ
ἐλονοσία. Τὰ τελευταῖα χρόνια, πὸν ἐχρησιμοποιεῖθησαν τὰ ἐντο-
μοκτόνα φάρμακα, ἡ ἐλονοσία πολὺ περιωρίσθηκε.

— Ὁ βάτραχος ποτὲ δὲν πίνει νερὸ σὲ ὄλη του τὴ ζωὴ. Τὸ ἀπορ-
ροφᾷ μὲ τὸ δέρμα του.

— Ἐνας βάτραχος καταβροχθίζει περὶ τὶς δέκα χιλιάδες ἐντο-
μα κατὰ τοὺς καλοκαιρινούς μῆνες.

— Μία βατραχίνα γεννᾷ 5-8 χιλιάδες αὐγά τὸ χρόνο.

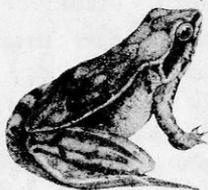
— Ἡ βδέλλα ἀναπνέει μὲ τὸ ὑγρὸ δέρμα της. Ἄν στεγνώσῃ
τὸ δέρμα της, παθαίνει ἀσφυξία.

— Ἡ βδέλλα ἔχει 12 στομάχια, γι' αὐτὸ καὶ πίνει πολὺ αἷμα.
Ἄντέχει πολὺ στὴν πείνα. Ἢμποροῦμε νὰ διατηρήσωμε βδέλλες
μέσα σὲ μπουκάλια μὲ νερὸ ἐπὶ πολὺ διάστημα χωρὶς τροφή.
Ἄρκει ν' ἀλλάζωμε τὸ νερὸ.

— Τὸ 1830 στὰ νοσοκομεῖα τῶν Παρισίων χρησιμοποίησαν οἱ γιατροὶ 825.000 βδέλλες.

— Λέγουν ὅτι ὅλα τὰ χέλια τοῦ κόσμου πηγαίνουν σὲ ἓνα ὠρισμένο μέρος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, πὸν λέγεται σαργασοθάλασσα. Ἐκεῖ γεννοῦν τ' αὐγά τους.

— Τὰ νοστιμώτερα χέλια εἶναι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μεσολογγίου.

Ο βάλτος.

++ + + + + + + + + + +
++ + + + + + + + + + +
j

α = 2
β = 9

6 7
Handwritten signature

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΓΝΩΣΤΟΤΕΡΑ ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΡΥΚΤΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ

Α΄ ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ

Ο άνθρωπος και όλα τὰ ζῶα ζοῦν και κινουῦνται ἐπάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Μερικά ἀπό αὐτά, ὅπως ἐμάθαμε, π.χ. ὁ τυφλοπόντικας, τὸ μυρμηγκι και μερικά ἄλλα, ζοῦν ὀλίγον κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς.

Τὰ φυτὰ μένουν ἀκίνητα στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς και χῶνουν τις ρίζες των στὸ ἔδαφος, γιὰ νὰ στηρίζονται και τρέφονται.

Ἄν ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸ ἔδαφος, θὰ παρατηρήσωμε ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ πέτρες και χῶματα διαφόρων εἰδῶν. Ὑπάρχουν πέτρες σκληρὲς ἢ μαλακὲς, καθὼς και χῶματα κόκκινα, λευκά, καστανὰ και ἄμμος.

ἌΟλα αὐτὰ λέγονται πετρώματα.

Μέσα στὰ πετρώματα εὐρίσκονται και διάφορα ἄλλα ὕλικά: κάρβουνο, χρυσάφι, ἀσήμι, σίδηρος, μολύβι και ἄλλα. Αὐτὰ λέγονται ὀρυκτά.

Τὸ μέρος ποῦ βγάζουν οἱ ἄνθρωποι τὰ πετρώματα λέγεται λατομεῖο και τὸ μέρος ποῦ βγάζουν τὰ ὀρυκτά λέγεται ὀρυχεῖο.

1. Ὁ ἀσβεστόλιθος

Τὰ περισσότερα βουνὰ και οἱ βράχοι τῆς πατρίδας μας ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστόλιθο ἢ ὅπως κοινῶς λέγεται ἀσβεστόπετρα. Ἄπὸ τὸ ὄνομα καταλαβαίνομε ὅτι ἀπὸ τὸν ἀσβεστόλιθο κάνουν οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀσβέστη. Γιὰ νὰ καταλάβωμε ἂν μιὰ πέτρα εἶναι ἀσβεστόλιθος, ρίχνομε ἐπάνω της ἕνα ξυνὸ, ξύδι ἢ λεμόνι. Ἄν ἡ πέτρα εἶναι ἀσβεστόλιθος μετὸ ξυνὸ θὰ ἀφρίση.

Ὁ ἀφρός αὐτὸς εἶναι ἓνα ἀέριο, ποὺ φεύγει καὶ λέγεται ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ὁ ἀσβεστόλιθος ἔχει πολλοὺς πόρους (τρυπίτσες), ποὺ δὲν φαίνονται μὲ γυμνὸ μάτι. Ἄν χύσωμε λίγο νερὸ ἐπάνω στὸν ἀσβεστόλιθο, θὰ τὸ ρουφήξῃ ἀμέσως.

Ὁ ἀσβεστόλιθος εἶναι μιὰ πέτρα πολὺ χρήσιμη στὸν ἄνθρωπο. Μὲ πέτρες ἀπὸ ἀσβεστόλιθο κτίζουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ σπίτια των, κάνουν λιθογραφικὰς πλάκες καὶ τὸ σπουδαιότερο, κάνουν τὸν ἀσβέστη.

Τὸν ἀσβέστη οἱ ἄνθρωποι τὸν παρασκευάζουσιν στὰ ἀσβεστοκάμινα. Στὰ ἀσβεστοκάμινα ζεσταίνουσιν τὸν ἀσβεστόλιθο μὲ ξύλα ἢ κάρβουνα σὲ μεγάλη θερμοκρασία ἄρκετὰς ἡμέρας. Σιγὰ-σιγὰ ὁ ἀσβεστόλιθος γίνεται ἀσβέστης. Ὁ ἀσβέστης εἶναι χρησιμώτατος στὸν ἄνθρωπο.

2. Τὸ μάρμαρο

Τὸ μάρμαρο εἶναι καὶ αὐτὸ ἀσβεστόλιθος. Ἄν ρίξωμε ἐπάνω στὸ μάρμαρο ξύδι ἢ λεμόνι, θὰ ἰδοῦμε ὅτι ἀφρίζει ὅπως ὁ ἀσβεστόλιθος.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι πολὺ πλουσία χώρα σὲ μάρμαρα. Τὰ καλύτερα μάρμαρα βγαίνουν στὴν Πεντέλη καὶ στὴν Πάρο.

Μέσα στὸ μάρμαρο ὑπάρχουσιν καὶ ἄλλα συστατικά, σίδηρος, θειάφι κλπ. Ἐνα λευκὸ μάρμαρο ἂν μείνῃ πολὺ διάστημα στὸν ἀέρα, ἀλλάζει χρῶμα. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος γίνεται, γιὰτὶ σκουριάζει ὁ σίδηρος ποὺ εἶναι μέσα του.

Τὸ μάρμαρο εἶναι πολύτιμο πέτρωμα. Ἐχει διάφορα χρώματα καὶ δουλεύεται, λουστράρεται, εὐκόλα.

Τὸ μάρμαρο εἶναι πολὺ χρήσιμο πέτρωμα. Μ' αὐτὸ οἱ καλλιτέχνες κατασκευάζουσιν διάφορα ἀγάλματα. Ἀπὸ τὸ μάρμαρο γίνονται σταυροί, σκαλοπάτια, νεροχύτες, σκεπάζονται τραπέζια, τοῖχοι κλπ.

Τὰ ἑλληνικὰ μάρμαρα ἐβοήθησαν πολὺ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας νὰ ἀποτυπώσουν ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ ὠραιότερα καλλιτεχνήματα τῶν αἰώνων. Ὁ Παρθενῶνας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ναοὶ εἶναι καμωμένοι μὲ τὰ ὠραῖα μάρμαρα τῆς πατρίδος μας.

Μὲ τριμμένο μάρμαρο γίνονται τὰ ὠραῖα ἀμμοκονιάματα.

3. Ἡ ἄμμος

Ἄλλες σχεδὸν οἱ ἀκρογιαλιές τῆς πατρίδος μας εἶναι γεμαῖτες ἄμμο καὶ ἀποτελοῦν μεγάλες ἀμμουδιές.

Ἡ ἄμμος εἶναι πολὺ μικρὰ κομματάκια (τρίμματα) ἀσβεστολίθων καὶ ἄλλων πετρωμάτων. Τὰ πετρώματα τὰ τρίβει σιγά-σιγά ἡ βροχὴ, ὁ ἥλιος, ὁ πάγος, τὰ ποτάμια καὶ τὰ κύματα τῆς θάλασσας. Ὑπάρχουν μέρη ἐρημικά, ποὺ σκεπάζονται ἀπὸ ἄμμο. Ἐκεῖ ὁ ἄνεμος ὅταν φυσᾷ δυνατὰ, μεταφέρει τὴν ἄμμο σὲ μακρυνές ἀποστάσεις καὶ σχηματίζει ἀμμολόφους.

Ἡ ἄμμος εἶναι πολὺ χρήσιμη στὸν ἄνθρωπο. Ἀνακατεμένη μὲ ἀσβέστη ἢ μὲ τσιμέντο, στερεώνει γερὰ τὶς πέτρες τῶν τοίχων, τὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν καὶ κάνει γερὰς ταρατσες (μπετόν-ἀρμέ).

Ἀπὸ ἓνα εἶδος ἄμμου, ποὺ ὀνομάζεται χαλαζίας καὶ γίνεται ἀπὸ τὴν στουρναρόπετρα, κατασκευάζεται τὸ γυαλί.

4. Ἡ κιμωλία

Ἡ κιμωλία, μὲ τὴν ὁποία γράφομε στὸν πίνακα, εἶναι κι αὐτὴ ἓνα εἶδος ἀσβεστολίθου. Ἐγίνε ἀπὸ τσόφλι (κέλυφος) μικρῶν θαλασσινῶν ζώων. Ἄν χύσωμε ξυνὸ ἐπάνω στὴν κιμωλία θὰ ἰδοῦμε ὅτι κι αὐτὴ βράζει.

Ἡ κιμωλία εἶναι μαλακὴ, τρίβεται καὶ ξύνεται εὐκόλα καὶ ἔχει, ὅπως ξέρομε, ἄσπρο χρῶμα. Ἀπορροφᾷ εὐκόλα τὴν ὑγρασία καὶ γι' αὐτὸ μπορούμε νὰ κάμωμε χρωματιστὲς κιμωλίες, ἂν τὶς βουτήξωμε σὲ χρωματισμένο νερό. Τὸ ὄνομα κιμωλία τὸ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ νησὶ τῶν Κυκλάδων, τὴν Κίμωλο. Ἐκεῖ ὑπάρχουν μεγάλα στρώματα μέσα στὴ γῆ.

Μεγάλῃ χρῆσι κιμωλίας κάνομε στὰ σχολεῖα γιὰ τὸ γράψιμο στὸν μαυροπίνακα. Μὲ τὴν κιμωλία καθαρίζομε τὰ τζάμια κλπ.

Β' ΟΡΥΚΤΑ

1. Ὁ σίδηρος

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ πολὺ συνηθισμένα ὀρυκτὰ εἶναι ὁ σίδηρος, τὸ σίδηρο, ὅπως λέγεται κοινῶς.

Ὁ σίδηρος εἶναι μέταλλο καὶ εὐρίσκεται στὸ ἔδαφος μὲ μεγάλη ἀφθονία.

Μέταλλα εἶναι καὶ τὸ χρυσάφι, τὸ μολύβι, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκὸς καὶ ἄλλα.

Τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξάγονται τὰ μέταλλα λέγονται μεταλλεῖα. Μεταλλεῖα σιδήρου εὐρίσκονται στὸ Λαύριον, Σούριον, Κύθνον, Σέριφον, Κέα, Μαραθῶνα, Πήλιον, Δολιανὰ, Ἡπειρον κλπ.

Ὁ σίδηρος ἔχει λάμψι μεταλλική. Στὸν ἀέρα σκουριάζει, δηλ. ὀξειδώνεται καὶ τρίβεται. Οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ προλάβουν τὸ σκούριασμα τῶν σιδηρῶν ἀντικειμένων, τὰ ἐλαιοχρωματίζουν.

Ὁ σίδηρος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χρησιμώτερα μέταλλα στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι χιλιάδες τὰ σιδηρᾶ ἀντικείμενα, πού χρησιμοποιοῦμε: Βελόνες, καρφιά, μηχανές διάφορες, κανόνια, ὅπλα, ξυλουργικὰ καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Ὅπου νὰ στρέψωμε τὸ μάτι μας θὰ ἴδοῦμε ἓνα σιδερένιο ἀντικείμενο.

Γιὰ νὰ κατασκευάσουν τὰ διάφορα σιδερένια ἐργαλεῖα καὶ ἀντικείμενα οἱ ἄνθρωποι λιώνουν τὸ σίδηρο σὲ μεγάλη θερμοκρασία καὶ τὸ χύνουν σὲ καλούπια. Οἱ σιδηρουργοὶ ὠρισμένα ἐργαλεῖα δὲν τὰ κατασκευάζουν χυτά. Κοκκινίζουν τὸ σίδηρο στὴ φωτιά καὶ καθὼς γίνεται μαλακὸ τὸ κτυποῦν στὸ ἀμόνι μὲ βαρεῖες. Ἔτσι τοῦ δίνουν τὸ σχῆμα πού θέλουν.

Ὁ χυτοσίδηρος (μαντέμι), ὁ λευκοσίδηρος (τενεκές), καὶ ἡ λαμαρίνα εἶναι ἀπὸ σίδηρο.

Ἀπὸ σίδηρο γίνεται καὶ ὁ χάλυβας (τὸ ἀτσάλι). Ἀπὸ ἀτσάλι γίνονται μαχαίρια, ξυραφάκια, ψαλίδια, χειρουργικὰ ἐργαλεῖα κ.ἄ.

Τ Ε Λ Ο Σ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Χρησιμότης τοῦ σπιτιοῦ	Σελ.	7
------------------------	------	---

Α΄ ΦΥΤΑ

1. Ἡ γαρφαλλιά	»	9
2. Ὁ βασιλικός	»	11
3. Ἡ βιολέτα	»	12
4. Τὸ σκυλάκι	»	14
5. Ὁ κρίνος	»	15
6. Ἡ ντάλια	»	16
7. Τὸ γιασεμί	»	17
8. Τὸ ζουμπούλι, ἡ γαρδένια καὶ ἡ βιγκώνια	»	18

Β΄ ΖΩΑ

1. Ἡ γάτα	Σελ.	23
2. Ὁ σκύλος	»	27
3. Ὁ ποντικός	»	31
4. Τὸ πρόβατο	»	33
5. Ἡ γίδα (αἴγα)	»	36
6. Τὸ βόδι	»	37
7. Τὸ ἄλογο (ἵππος)	»	40
8. Τὸ γαϊδούρι (δῆνος)	»	43
9. Τὸ μολάρι (ἡμίονος)	»	45
10. Τὸ γουρούνι (χοῖρος)	»	46
11. Ἡ κότα (ὄρνιθα)	»	49
12. Τὸ περιστέρι	»	53
13. Ὁ σπουργίτης	»	54
14. Τὸ χελιδόνι	»	55
15. Ἡ μυίγα	»	58
16. Ὁ ψύλλος	»	60
17. Ὁ σκῶρος	»	60
18. Ἡ ψείρα	»	61
19. Ὁ κοριός	»	62
20. Ἡ ἀράχνη	»	63

- 2. Το
- 3. Τα βούρλα

1000

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ

34

ΤΑΞΙΣ Α'

- 10 ΜΑΘΑΙΝΩ ΑΠ' ΟΛΑ (Πα-
τριδογνωσία)
- 11 Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΥ

ΤΑΞΙΣ Β'

- 20 ΜΑΘΑΙΝΩ ΑΠ' ΟΛΑ (Πα-
τριδογνωσία)
- 21 Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΥ

ΤΑΞΙΣ Γ'

- 30 ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
- 31 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- 32 ΙΣΤΟΡΙΑ (Μυθικά Χρόνια)
- 33 ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
- 34 ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- 35α ΠΑΤΡΙΑΟΓΝΩΣΙΑ — ΓΕΩ-
ΓΡΑΦΙΑ (Αθήναι-Πειραιεύς
'Αττική—Στερεά Έλλάς)
- 35β ΠΑΤΡΙΑΟΓΝΩΣΙΑ — ΓΕΩ-
ΓΡΑΦΙΑ Θεσ/νίκη — Μακε-
δονία)

ΤΑΞΙΣ Δ'

- 40 ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
- 41 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- 42 ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧ. ΕΛΛΑΔΟΣ
- 43 ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
- 44 ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- 45 ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
- 46 ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΑ ΓΥΡΙ-
ΣΜΑΤΑ (Μικρά άναγνώ-
σματα — Έκθέσεις)
- 47 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- 48 ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑΞΕΙΣ Γ'—Δ'

Συνδ/λία

- 42α ΙΣΤΟΡΙΑ (Α' έτος συνδ/λίας)
- 42β ΙΣΤΟΡΙΑ (Β' έτος συνδ/λίας)
- 45 ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
(Α' και Β' έτος συνδ/λίας)

ΤΑΞΙΣ Ε'

- 50 ΕΚΚΛΗΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ (Έγκ.)
- 52 ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ >
- 54 ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- 55 ΓΕΩΓΡ. ΗΠΕΙΡΩΝ (Έγκ.)
(Παπασπύρου)
- 55α ΓΕΩΓΡ. ΗΠΕΙΡΩΝ >
(Οικονομίδη)
- 57 ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΗΜΕΙΑ >
- 70 ΕΥΑΓ. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ >
- 71 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ >
- 73 ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ >
- 78 ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ >
- 59 ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

- 60 ΚΑΤΗΧ. ΛΕΙΤΟΥΡ. (Έγκ.)
- 62 ΙΣΤ. ΝΕΩΤ. ΕΛΛΑΔΟΣ >
- 64 ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- 65 ΓΕΩΓΡ. ΕΥΡΩΠΗΣ (Έγκ.)
- 67 ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΧΗΜΕΙΑ >
- 70 ΕΥΑΓ. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ >
- 71 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ >
- 73 ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ >
- 78 ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ >

ΤΑΞΕΙΣ Ε'—ΣΤ'

Συνδ/λία

- 70 ΕΥΑΓ. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ (Έγκ.)
- 71 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ >
- 73 ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ >
(Α' και Β' έτος συνδ/λίας)
- 74α ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
(Α' έτος συνδιδασκαλίας)
- 74β ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
(Β' έτος συνδιδασκαλίας)
- 77α ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ (Έγκ.)
(Α' έτος συνδιδασκαλίας)
- 77β ΦΥΣΙΚΗ & ΧΗΜΕΙΑ (Έγκ.)
(Β' έτος συνδιδασκαλίας)
- 78 ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ (Έγκ.)
- 59 ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ
(Α' έτος συνδιδασκαλίας)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ» ΑΘΗΝΑΙ